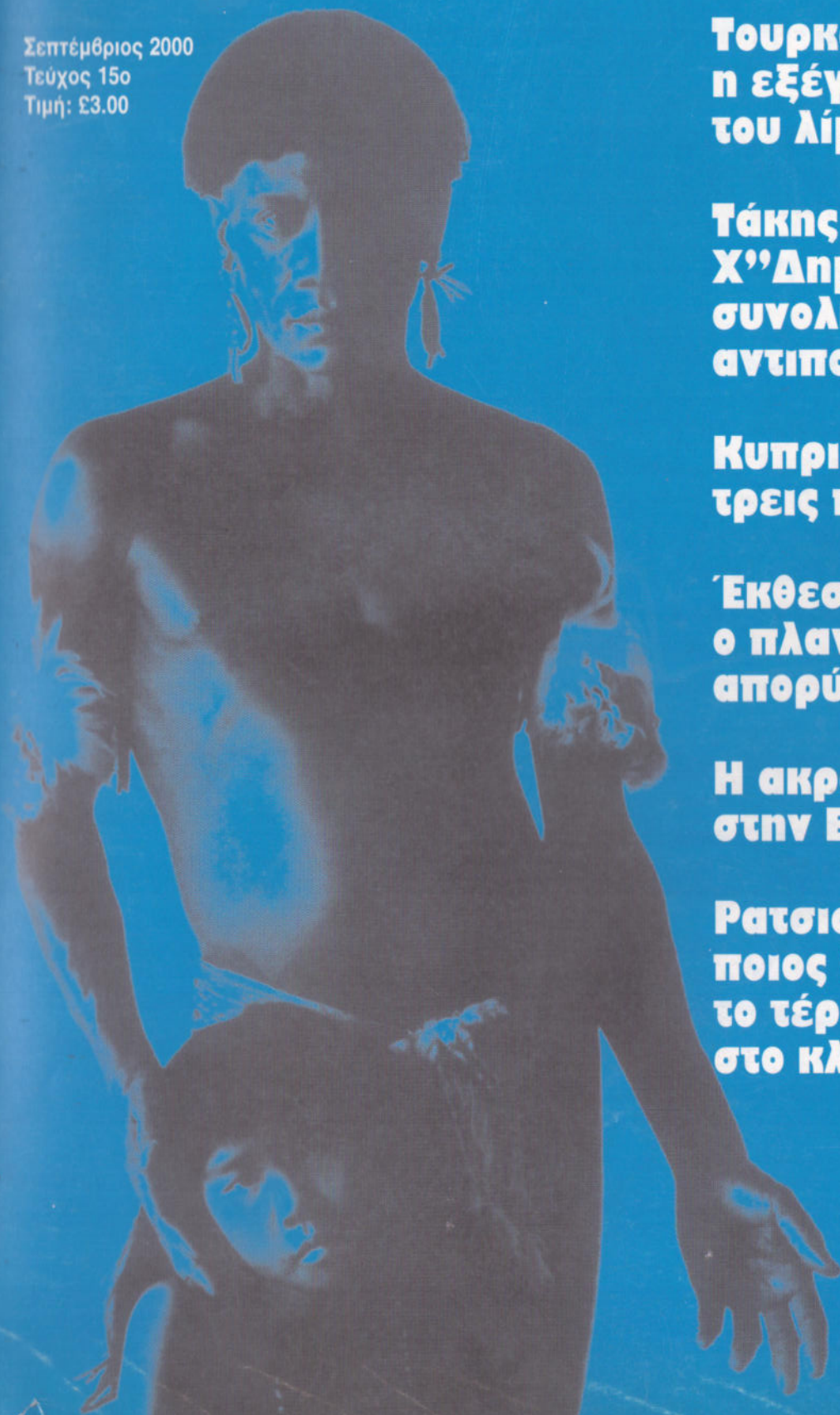

ΕΞ ΥΠΑΡΧΗΣ

Μηνιαίο βήμα ανάλυσης, κριτικής και διαλόγου

Σεπτέμβριος 2000
Τεύχος 15ο
Τιμή: €3.00

**Τουρκοκύπριοι:
η εξέγερση
του Λίμπουρα**

**Τάκης
Χ' Δημητρίου:
συνολική πρόταση
αντιπολίτευσης**

**Κυπριακό:
τρεις παρεμβάσεις**

**Έκθεση ΟΗΕ 2000:
ο πλανήτης σε
απορύθμιση**

**Η ακροδεξιά
στην Ευρώπη**

**Ρατσισμός:
ποιος θα κλείσει
το τέρας
στο κλουβί του;**

Το καλοκαίρι που διαβήκαμε (το ρήμα διαβάζεται εις την ελληνική κοινή και τη κυπριακή αλλά με διαφορετικό νόημα), εκτός από πολύ θερμό ήταν και πολύ περιεκτικό από πλευράς πολιτικών μηνυμάτων, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν αφορμή για αρκετές πρωτοβουλίες αυτό το φθινόπωρο, σεζόν της επαναδραστηριοποίησης καθώς η Περσεφόνη εγκαταλείπει τον Άδη και επανέρχεται στη μαμά της.

Παραλείποντας τα χρηματιστηριακά και αφήνοντας για μετά τις εκ του σύνεγγυς, ας αναφερθούμε πρώτα στις δύο εκρηκτικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας των Τουρκοκυπρίων που συνέγειραν με τη

δυναμικότητά τους το παγκύπριο και έχω την εντύπωση (αν κι αυτό το αναφέρω μετά φόβου) ειδικά τους Ελληνοκύπριους αριστερούς οι οποίοι βρέθηκαν μπροστά σε πρωτοβουλίες που τις έχουν τοποθετημένες στο μουσείο της ΠΕΟ ή που "έχουν τεθεί εκτός κόμματος" από το ΚΙΣΟΣ, από τότε που ήταν ΕΔΕΚ.

Στα ελεύθερα εδάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας κρατήσαμε τη ψυχραιμία μας: φανήκαμε ανίκανοι να σβήσουμε μια μεγάλη φωτιά, ανίκανοι να αντιμετωπίσουμε στοιχειωδώς τη λειψυδρία και το μεγάλο υδατικό θέμα, και ανίκανοι να διαχειριστούμε τη διανομή του ηλεκτρικού ρεύματος σε περίοδο καύσωνος, ενώ συνεχίζουμε να ξυπνάμε και να κοιμόμαστε με μια βομβιστική επίθεση ή ένα εμπρησμό.

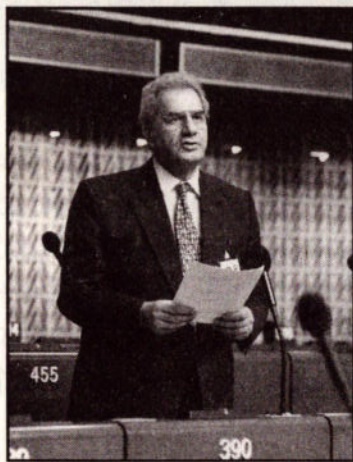
Λόγοι αρκετοί για να οδηγήσουν ο καθένας ξεχωριστά τουλάχιστον τους αρμόδιους υπουργούς σε παραίτηση, ή όλοι μαζί τον κ. Κληρίδη και την κυβέρνησή του σε συνολική παραίτηση.

Ο κ. Κληρίδης όμως απείλησε (σύμφωνα με κάποιες πληροφορίες που δεν μπορούσαν παρά να διαψευσθούν) με παραίτηση τον κ. Ντε Σότο και ερχόμαστε έτσι στο Κυπριακό όπου ο "καλός караβοκύρης" καλείται να δρέψει τους καρπούς των "πυραύλων" του. Χωρίς να παραγνωρίζεται η άτεγκτη στάση των στρατηγών της Άγκυρας, θα ήταν καιρός να αναλογιστεί ο κ. Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας πόσο βοήθησε την τουρκική πολιτική η δική του πολιτική του ενεργού ηφαιστείου και του ενιαίου αμυντικού δόγματος.

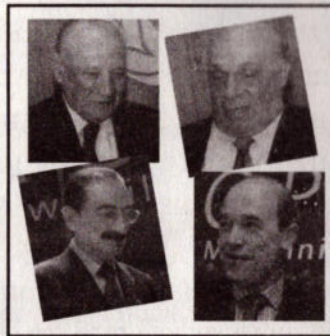
Τώρα κολλημένος στον τοίχο εξ ονόματος όλων μας, αδυνατεί να αναλάβει οποιαδήποτε νέα πρωτοβουλία προς την κατεύθυνση των νέων διεθνών δεδομένων, προς κατεύθυνση δηλαδή ακριβώς αντίθετη των πυραύλων και του ηφαιστείου.

Κ.Α.

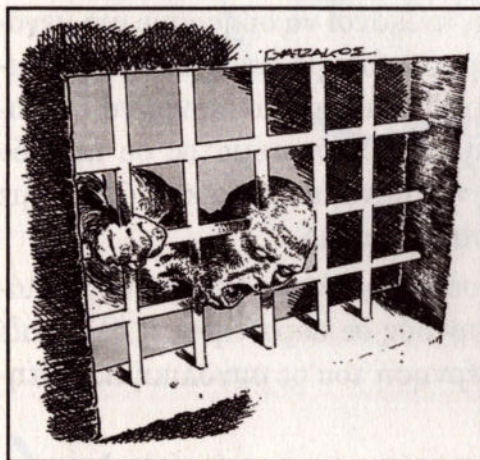
Τάκης Χ" Δημητρίου, περίγραμμα νέας πολιτικής
σελ. 16-23

Κυπριακό, τρεις παρεμβάσεις
σελ. 10-15

Τουρκοκύπριοι, η εξέγερση του Λίμπουρα
σελ. 6-9

Η ευρωπαϊκή ακροδεξιά
σελ. 38-43

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Σελίδες θεωρητικής σκέψης και ανάλυσης

■ Η Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2000 του ΟΗΕ αποκαλύπτει τα προβλήματα του κόσμου μας, αλλά και τη λύση: η ανάπτυξη. Ουσιαστικά, ο κόσμος πρέπει να σταματήσει να σκεπάζεται και να σκεπαστεί. Η ανάπτυξη είναι η απάντηση στην κρίση. Η ανάπτυξη είναι η λύση στην κρίση. Η ανάπτυξη είναι η λύση στην κρίση.

■ Ο Ηλίας Ιωακείμoglou ασχολείται με την «αγνία» του καπιταλιστικού συστήματος στη σημερινή συγκυρία και διατυπώνει μερικές σκέψεις για το μέλλον των κοινωνικών αγώνων.

σελ. 47-64

εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....

Διεύθυνση: .....

Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....

Επαρχία.....

Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....

Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....

Επάγγελμα.....

Σπουδές.....

Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00

Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

εξ υπαρχής περιεχόμενα

- 4 Σχολιαστές της επικαιρότητας
- 6 Η ένταξη, κοινό συμφέρον όλων των Κυπρίων
.....Κωστή Κυριακίδη
- 8 Η εξέγερση του Λίμπουρα
.....Κωστή Αχνιώτη
- 10 Οι σημερινές συνομιλίες: Απλή διαχείριση του αδιεξόδου
.....Ζήνωνα Ποφαίδη
- 12 «Κυπριακό»: Αυτή που πρώτη αγνοείται, η αλήθεια!
.....Γιώργου Κορφαίτη
- 14 Φωνασκούν στο κενό οι... συνήθως ύποπτοι...
.....Λούη Ηγουμενίδη
- 16 Συνέντευξη: Τάκης Χ" Δημητρίου, περίγραμμα νέας πολιτικής
.....Κωστή Αχνιώτη
- 24 Τουρκία: Σταθερότητα αλλά για πόσο;
.....Ισαΐλ Κεράλ
- 26 Έλληνες και Τούρκοι ανακαλύπτουν τα πλεονεκτήματα της καλής γειτονίας
.....Niels Kadritzke
- 30 Show Business του Αρκά
- 32 Ενιαίο Λύκειο: Επιτυχής εφαρμογή με προϋποθέσεις
.....Χριστίνας Δ. Καρατζιά
- 34 Η επιμόρφωση - μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η πρόκληση των νέων τεχνολογικών μέσων
.....Θέμη Πολυβίου
- 38 Η Ευρωπαϊκή Ακροδεξιά
.....Ιωσήφ Παγιάτα
- 44 Θεσμικός Ρατσισμός: Ποιος θα κλείσει το τέρας στο κλουβί του;
.....Δώρου Μιχαήλ
- 47 Εντός των τειχών
- 48 Η Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2000 του ΟΗΕ
.....Σταύρου Τομπάζου
- 58 Βγαίνει ο καπιταλισμός από την κρίση του;
.....Ηλία Ιωακείμoglou

Περιοδικό «εξ υπαρχής»
Μηνιαίο βήμα ανάλυσης
κριτικής και διαλόγου

Σεπτέμβριος 2000 - Τεύχος 15ο
Διεύθυνση:
Αρχ. Μακαρίου Γ' 127,
Καϊμακλί, Λευκωσία 1021
Τηλ. 346061 - 346160
Φαξ: 346162
e-mail:
yparhis@spidernet.com.cy

Υπεύθυνος για τον Νόμο:
Δώρος Κακουλλής

Εκδίδεται από την
Επικοινωνία Πολιτών
Γέφυρα Λτδ

Για την σύνταξη
του τεύχους εργάστηκαν οι:
Ανθούλα Παπαδοπούλου,
Μαρία Σωκράτους,
Ιωσήφ Παγιάτας,
Λούη Ηγουμενίδη,
Σταύρος Τομπάζος,
Κωστής Αχνιώτης,
Ζήνωνας Ποφαίδη,

• για τα υπογραμμένα κείμενα
ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• παραγωγή έκδοσης
τεχνική επιμέλεια:
Dogographics Ltd
τηλ. 665116

• εκτύπωση:
Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ
τηλ. 482361

Απέθανε αλλά δεν ετάφη...

Ο θάνατος κάποιας κυρίας από την Ανω Ανατολή μόνιμης κατοίκου της Κύπρου, έφερε στην επιφάνεια ακόμα ένα πρόβλημα (από τα πολλά) οπισθοδρομικότητας της κυπριακής κοινωνίας. Μ' έκπληξη διαπιστώθηκε, ύστερα από αρκετή ταλαιπωρία των οικείων της, ότι μια βουδίστρια δεν είναι δυνατό να ταφεί στην Κύπρο. Το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο δεν επιτρέπει την ταφή αλλοθρήσκων στα ελληνορθόδοξα κοιμητήρια. Ύστερα από αρκετές διαβουλεύσεις η κυπριακή πολιτεία με δικά της έξοδα απέστειλε τη σορό στην Ανω Ανατολή, γιατί δεν υπήρχε άλλος τρόπος να λύσει το πρόβλημα.

Ο Κύπριος νομοθέτης πρόνοησε ώστε η διαχείριση των κοιμητηρίων ν' ανήκει στην τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία όταν πρόκειται να τα ανακαινίσει ή να δημιουργήσει νέα επιβάλλει ειδική φορολογία. Αλλά σύμφωνα πάντα με τη λογική του Κύπριου νομοθέτη στα νεκροταφεία αυτά δε μπορούν να ταφούν αλλόθρησκοι. Καμιά σκέψη, λοιπόν, για το

διαχωρισμό εκκλησίας και πολιτείας, αφού η διαχείριση ανατίθεται στα δημαρχεία και τις κοινότητες, που είναι κοσμικά πολιτειακά όργανα, ενώ τα κοιμητήρια δε φιλοξενούν αποβιώσαντες αλλοθρήσκους.

Το πιο πάνω περιστατικό, μαζί με πολλά άλλα, επιβεβαιώνουν ότι εξακολουθούμε να είμαστε μια κλειστή κοινωνία που τείνει ν' αποκλείει όσους δε συμμετέχουν στις δικές μας δημόσιες τελετουργίες. Το ζήτημα δεν είναι καθόλου αθώο και προ πάντων δεν είναι άσχετο με το τι έχει συμβεί στο μεγάλο πολιτικό πρόβλημα του τόπου που ονομάζεται κυπριακό.

Για να είμαστε, όμως, εποικοδομητικοί: Καλούμε την κυβέρνηση, τη βουλή ή έστω κάποιον βουλευτή να επιδείξει τη δέουσα ευαισθησία που να ρυθμίζει το θέμα. Στην Κύπρο κατοικούν και εργάζονται χιλιάδες άτομα διαφόρων θρησκευμάτων, τα οποία έχουν, νομίζω, το δικαίωμα να πεθαίνουν με στοιχειώδη αξιοπρέπεια.

Ζ.Π.

Αυγουστιάτικες παρωδίες

Ο πρόεδρος της Βουλής των αντιπροσώπων κ. Σπύρος Κυπριανού αποφάσισε ότι ήλθε η ώρα για να ενημερώσει ολόκληρο το έθνος για τις ανησυχίες του σχετικά με τα «εθνικά θέματα». Και ζήτησε από τον ομόλογό του στην Ελλάδα κ. Α. Κακλαμάνη να του επιτραπεί να προσφωνήσει το ελληνικό κοινοβούλιο. Οι δυο άνδρες ανταλλάξαν επιστολές τις οποίες ο κ. Κυπριανού δημοσιοποίησε για να «καταγγείλει» προφανώς τον κ. Κακλαμάνη για την άρνησή του ν' αποδεχτεί το αίτημά του.

Υπενθυμίζουμε στον κ. Σπύρο Κυπριανού ότι η Κύπρος είναι ανεξάρτητο κράτος ή τουλάχιστον έτσι θέλει να παρουσιάζεται. Και ότι ο ίδιος είναι ο δεύτερος τη τάξει σ' αυτήν τη δύσμοιρη πολιτεία. Και οφείλει ν' αποφασίσει αν επιθυμεί να είναι «εθνάρχης» ή αξιωματούχος αυτής της πολιτείας.

Η προσπάθεια της Κυπριακής Δημοκρατίας να επιβιώσει στηρίζεται ακριβώς στη στήριξη της κρατικής της οντότητας. Και είναι σ' αυτό το δεδομένο που εδράζεται η οποιαδήποτε πολιτική έχουμε - και εδώ και στην Ελλά-

δα - για το ξεπέραςμα του σημερινού αδιεξόδου στο κυπριακό. Και είναι επίσης πάνω σ' αυτό το δεδομένο που στηρίζεται η όλη προσπάθεια που γίνεται για την ένταξη της Κ.Δ. στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι σχέσεις Κύπρου - Ελλάδας φαίνονται να έχουν εισέλθει σε μια πιο ορθολογική βάση ύστερα από απανωτά πλήγματα του όχι και τόσο μακρινού παρελθόντος. Και ενέργειες όπως αυτές του κ. Κυπριανού τείνουν να υποσκάψουν κάτι που οικοδομήθηκε με μεγάλη προσπάθεια. Αν ο κ. Κυπριανού θέλει να εκφράσει απόψεις πάνω σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής δεν του λείπουν τα κατάλληλα βήματα. Η απόπειρά του να αναμειχθεί στα εσωτερικά ελληνικά πράγματα είναι αντιδεοντολογική, αλλά πάνω απ' όλα πρόδηλα καταστροφική για την Κύπρο και ζημιώσιμη για την Ελλάδα.

Και στο ζήτημα αυτό επιβάλλεται να τοποθετηθούν όλες οι πολιτικές δυνάμεις του τόπου, τουλάχιστον για να πείσουν ότι έχουν ξεκόψει από τις πρακτικές του παρελθόντος.

Ζ.Π.

Δημοσιογραφικές «ανακαλύψεις» παρά αποκαλύψεις

Σε μια μικρή χώρα όπως τη δική μας, όπου πρωταρχική θέση στα ενδιαφέροντά μας κατέχει η σούβλα, είναι πολύ φυσικό τα συμβαίνοντα να είναι λίγα και να μη μπορούν να τροφοδοτήσουν επαρκώς τις εφημερίδες και τα ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά μας κανάλια.

Ως εκ τούτου, κατά καιρούς «ανακαλύπτεται» κάτι που θα μπορούσε δυνητικά να θέσει σε κίνδυνο τα θεμέλια της κατά τα άλλα υγιέστατης μας κοινωνίας. Είτε πρόκειται για ναρκωτικά που έχουν εισχωρήσει στο στράτευμα και θα μας δυσκολέψουν έτσι να ριζώσουμε κάποια στιγμή τον εχθρό στη θάλασσα, είτε πρόκειται για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, που θα μας καταστρέψει την καλή μας καπιταλιστική φήμη στο εξωτερικό, είτε πρόκειται για αιρέσεις που θα διαβρώσουν, αν δε προσέξουμε, τη μόνη αληθινή πίστη

στο κόσμο, τη δική μας, είτε ακόμα και τα άπλυτα σεντόνια στο Γενικό Νοσοκομείο της Λευκωσίας, που δε ξέρει κανείς πόσους θανάτους μπορούν να προκαλέσουν! Μ' αυτά βέβαια τα θέματα ασχολούνται και οι Υπουργοί μας που στη «βαρύτητα» του όλου θέματος θέλουν να προσθέσουν και τη δική τους!

Έτσι δεν είναι εκπληκτικό που πρόσφατα έγινε η ανακάλυψη ότι το πρώην ψαράδικο χωριουδάκι της επαρχίας Αμμοχώστου και νυν κοσμοπολίτικο κέντρο της Αγίας Νάπας, κινδυνεύει να μετατραπεί σε Σόδομα και Γόμορα, με κίνδυνο διάβρωσης των αξιών και παραδόσεων μας και αποσάθρωσης των θεμελίων της καθόλα υγιούς μας κοινωνίας...

Και όλα αυτά γιατί είναι γεμάτη με νεολαία αυτόν τον καιρό η Αγία Νάπα δική μας και μη, που πίνει, χορεύει, μεθά, ξεγυμνώνεται και

κάπου κάπου επίσης επιδιέχεται σε ακατονόμαστες - έτσι τις λέγομε αν δεν τις περιγράφουν λεπτομερώς κάποιοι θιγέστες δημοσιογράφοι - ερωτικές επιδείξεις.

Σήμερα μερικά ασυνήθιστα για τη συντηρητική μας κοινωνία συμβαίνουν όπως συμβαίνουν στα πιο πολλά τουριστικά κέντρα όπου συχνάζει νεολαία που δεν καταφεύγει σ' αυτά για να μονάσει αλλά για να διασκεδάσει. Εκείνου που ίσως χρειάζεται είναι λίγο περισσότερη αλλά διακριτική αστυνόμευση και πολύ λιγότερη ανησυχία, αφού το να κάμουν μπάνιο γυμνές δύο κοπέλλες στην πισίνα κάποιου ξενοδοχείου, στις πέντε το πρωί δε θα μπορούσε να χαρακτηριζόταν κανείς ως την πιο κολάσιμη πράξη στον κόσμο. Εκτός βέβαια αν ενόχλησε κάποιους γιατί δεν ήταν παρόντες...

Τ.Π.

Οικογενειακή Διαμεσολάβηση παρά τω Θεώ

Όσο κι αν είναι δύσκολο να το πιστέψει κανείς, η Οκτωβριανή Επανάσταση στη Ρωσία, είχε ως αποτέλεσμα και την αύξηση των Αγίων της Ορθόδοξης μας Πίστεως κατά 6. Ποιος να το φανταζόταν...

Είναι προφανώς η πρώτη φορά που ολόκληρη οικογένεια «κατατάσσεται» στις τάξεις των Αγίων, θέτουσα στη διάθεση των Ρώσων και υποθέτουμε και όλων των Ορθοδόξων πιστών, ολόκληρο το αγιοποιημένο οικογενειακό δυναμικό των Ρομανώφ, του τελευταίου τσάρου της Ρωσίας και της οικογένειάς του.

Όπως γίνεται αντιληπτόν από δω και μπρος η φράση «συμπεριφέρεται κάποιος σαν τσάρος», αντί να εκφράζει την αυθαιρεσία, τη δεσποτικότητα και την επιβολή, θα εκφράζει την αγαθότητα και την αυταπάρνηση. Τσάρος θα είναι πια εκείνος που εύχεται προς Κύριον διάπυρος και μεσολαβεί παρά τω Παναγάθω... δι ημάς τους αμαρτωλούς.

Κατά τα άλλα διερωτάται κανείς γι' αυτήν την απόφαση της Ρωσικής Εκκλησίας. Μέχρι της στιγμής ανακηρυσσόταν σε άγιο κάποιος που μαρτύρησε για την πίστη του, όπως για παράδειγμα ο Άγιος Στέφανος ή ο Άγιος Χριστόφορος. Ακόμα αυτός που μετανοούσε για τα όσα είχε διαπράξει, όπως για παράδειγμα η Μαρία η Αιγυπτία.

Ωστόσο στην περίπτωση της τσαρικής οικογένειας μάλλον είναι διαφορετικά τα πράγματα, αφού δεν έχει γνωσθεί ότι η οικογένεια των Ρομανώφ μετενόησε για τα όσα διάπραττε κατά κανόνα μια οικογένεια εστεμμένων. Πράγματι θάταν κάπως δύσκολο να πεισθεί κανείς ότι για την αθλιότητα στην οποία βρήκε τους μουζικούς η Οκτωβριανή Επανάσταση του '17, καμιά ευθύνη δεν είχε η αγιοποιηθείσα οικογένεια των Ρομανώφ. Ούτε και μαρτύρησε για την πίστη του ο Τσάρος που την καινούργια του, μετά θάνατον ιδιότητα απέκτησε «γιατί τον σκότωσαν οι κουμμουνιστές». Αλλά αν έτσι έχουν τα πράγματα, λόγω Στάλιν, εκλέξιμοι εις τας τάξεις των Αγίων ως διαθέτοντες τα απαραίτητα προσόντα είναι και αρκετοί άλλοι! Ως εκ τούτου η ενέργεια της Ρωσικής Εκκλησίας αποτελεί κατάφωρη δυσμενή διάκριση σε βάρος όλων όσων δεν έχουν γαλαζοαίματη καταγωγή...

Κατά τα άλλα η όλη ιστορία της αγιοποίησης, ίσως να άξιζε τον κόπο να προβληματίσει. Αξίζει ίσως να θυμηθεί κανείς ότι, δεν είναι πολλά χρόνια που ο Πάπας απέβαλε κάποιον από τις τάξεις των Αγίων, προφανώς γιατί νέα έρευνα του «φακέλου» του απέδειξε ότι κακώς είχε ανακηρυχθεί σε Άγιο! Καυμμένο άνθρωπε του 2000. Παρόλη την άφθονη ηλεκτρική ενέργεια που διαθέτεις, πόσο βρίσκεσαι ακόμα στο σκοτάδι...

Τ.Π.

Ένας υπέρμαχος των Τουρκοκυπριακών Δικαίων

Για πολλά τώρα χρόνια, με το σκεπτικό της αδυναμίας των Τουρκοκυπρίων - vis-a-vis της παντοδυναμίας της Τουρκίας ή ακόμα και της δήθεν έμμεσης αναγνώρισης του καθεστώτος Ντενκτάς, βάλονται οι προσπάθειες της επαναπροσέγγισης από τους κάθε λογής εθνικιστές, μερικές δε φορές και τους πολιτικούς ηγέτες.

Οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται σε όσους εμπλέκονται στις προσπάθειες επαναπροσέγγισης, ξεκινούν από την ουτοπία και την επιπολαιότητα και φτάνουν μέχρι τον πεπτοαλλαγισμό και τη μειοδοσία. Τους δυο τελευταίους χαρακτηρισμούς και πολλούς άλλους μαζί, χρησιμοποίησε πρόσφατα ο τακτικός αρθρογράφος του Φιλε-

λεύθερου Γιώργος Γεωργής για να κατηγορήσει συλλήβδην όσους ασχολούνται με το θέμα της επαναπροσέγγισης προβάλλοντας την δήθεν απουσία ευαισθησίας από μέρους τους «στις δοκιμασίες των Τουρκοκυπρίων». Αφορμή ήταν οι πρόσφατα μαζικές εκδηλώσεις για τα όσα δυσάρεστα και απαράδεκτα συμβαίνουν στα κατεχόμενα.

Κάπως όψιμο το «ενδιαφέρον» του αρθρογράφου, που μόλις τώρα μπόρεσε να αντιληφθεί τις δοκιμασίες στις οποίες υποβάλλονται οι Τουρκοκύπριοι και του οποίου οι εθνικιστικές παρωπίδες ποτέ μάλλον δεν θα του επιτρέψουν να αντιληφθεί και ακόμα λιγότερο να συγκινηθεί, από κάποιες άλλες δοκιμασίες της περιόδου '64-'74.

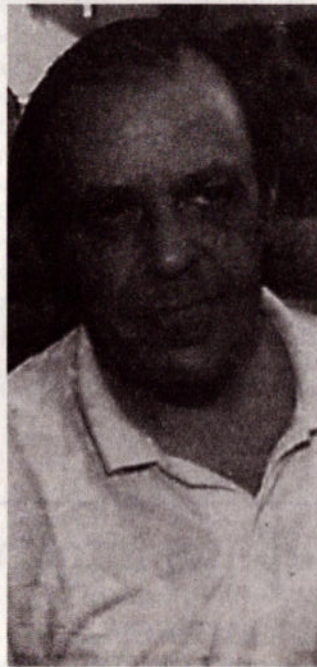
Βέβαια για όσους μπορούν να διαβάσουν μέσα από τις γραμμές όπως λεν στα αγγλικά, το «ενδιαφέρον» του αρθρογράφου δεν είναι τόσο η από μέρους των επαναπροσεγγιστών υποτιθέμενη αδιαφορία για τις συνθήκες μέσα στις οποίες ζουν οι Τουρκοκύπριοι αλλά οι ανάγκες να πληγούν και να εκτεθούν όσοι εμπλέκονται στην επαναπροσέγγιση και να φανεί ότι η όλη προσπάθεια στερείται ουσίας, συνέπειας και σοβαρότητας. Κατά τα άλλα θα αναμένουμε να δούμε πώς ο ίδιος θα εκδηλώσει αυτό του το ενδιαφέρον για τους Τουρκοκύπριους. Ίσως να μπορούσε ν' αρχίσει μειώνοντας τους δικούς του εθνικιστικούς τόνους!

Τ.Π.

Η ένταξη, κοινό συμφέρον όλων των Κυπρίων

Κωστή Κυριακίδη

Η οσημέραι καθιστάμενη εμφανής αντίδραση των Τουρκοκυπρίων, πηγάζει, νομίζω, από τη σταδιακά διαμορφούμενη και επιβεβαιούμενη πεποίθηση πως τα τουρκικά στρατεύματα δε βρίσκονται στη βόρεια Κύπρο για να προστατεύσουν τους ομόθησκους / ομόφυλους / ομοεθνείς...

Τα γεγονότα αυτού του καλοκαιριού στην κατεχόμενη περιοχή της χώρας μας, που σφραγίστηκαν με τις δυο για τους πολλούς αναπάντεχες δυναμικές εκδηλώσεις των συμπατριωτών μας Τουρκοκυπρίων εναντίον του εκεί ξενοστήρικτου καθεστώτος, πρέπει να αξιολογηθούν ψύχραιμα και με κριτήρια πατριωτικά, αν είναι να αξιοποιηθούν προς το συμφέρον του λαού μας και να αποβούν γέφυρα διαπεραίωσης στο χώρο παραγωγικότερων κοινών προσπαθειών για την απαλλαγή της Κύπρου από τον βραχνά της ακόρεστης βουλιμίας των στρατοκρατών της Αγκυρας. Η έντονη διαμαρτυρία ενα-

ντίον της δίωξης των δημοσιογράφων της «Αβρούπα» και η βίαιη κατακραυγή για την κατάρρευση των τραπεζών, γεγονότα που εκ πρώτης όψεως φαίνονται εντελώς διαφορετικής αιτιολογίας, έχουν στην πραγματικότητα αξιοπρόσεκτα βαρυσήμαντο κοινό υπόβαθρο. Εκδηλώνουν την ογκούμενη συνειδητοποίηση από τα θύματα εκείνα της εισβολής και κατοχής που, εν μέρει δικαιολογημένα, τα πρώτα χρόνια πανηγύρισαν με την άφιξη των τουρκικών στρατευμάτων, της αλήθειας ότι η εκμετάλλευση ανθρώπων και χωρών και η συνεπακόλουθη καταπάτηση των δικαιωμάτων ντύνονται συχνά - και παραλλάσσονται με επιτυχία - τα χρώματα του εθνικού φανατισμού και της φυλετικής ή θρησκευτικής αντιπαλότητας, αλλά δεν παύουν να απομυζούν την ικμάδα και να φαλκιδεύουν το μέλλον των λαών. Η οσημέραι καθιστάμενη εμφανής αντίδραση των Τουρκοκυπρίων, πηγάζει, νομίζω, από τη σταδιακά διαμορφούμενη και επιβεβαιούμενη πεποίθηση πως τα τουρκικά στρατεύματα δε βρίσκονται στη βόρεια Κύπρο για να προστατεύσουν τους ομόθησκους/

ομόφυλους/ομοεθνείς, αλλά για να εξυπηρετήσουν τα στρατηγικά συμφέροντα της «μητρός πατρίδος» σε βάρος ή και αντίπραξη με τις δικές τους ανάγκες και προτεραιότητες. Πέρα, εντούτοις από τη διερεύνηση των αιτιών ενδιαφέρουν δυο καίρια σημεία. Πρώτον, τα γεγονότα σηματοδοτούν την απαρχή ή και την κορύφωση της αφήφησης των αυξημένων κινδύνων που επαπειλούνται κατά των διαμαρτυρομένων κατά του ολοκληρωτικού καθεστώτος που επιβλήθηκε και λειτουργεί στην κατεχόμενη περιοχή. Έχοντας εμείς συνηθίσει στο αυτόνομο δικαίωμα του καθενός να βγαίνει και να λέει ή να ενεργεί ό,τι του κατέβει με τεράστια συχνά ζημιά των υποθέσεων του κράτους, χωρίς την παραμικρή συνέπεια σε βάρος του, ούτε καν πολιτικό κόστος, ίσως δυσκολευόμαστε να αντιληφθούμε το μέγεθος της διακινδύνευσης στην οποία περιέρχεται ένας Τουρκοκύπριος επικρίνοντας τη συμπεριφορά ή τις επιλογές της εγκαθήμενης ηγεσίας, πολύ περισσότερο των δυνάμεων κατοχής. Ο Τουρκοκύπριος συμπατριώτης μας φαίνεται να έχει προχωρήσει σε βή-

ματα δημοκρατικής ευαισθησίας που του επιτρέπουν, καλύτερα του επιβάλλουν να μη προκρίνει το χρυσό της σιωπής εφυσυχάζοντας επί των ιδίων συμφερόντων, αλλά να διεκδικεί δυναμικά το δικαίωμά του να ελέγξει το μέλλον του τόπου του και των παιδιών του. Δεύτερο και σημαντικότερο, τα γεγονότα αφενός αποδείχνουν τα όρια και τα αδιέξοδα του καθεστώτος και αφετέρου υποδείχνουν στους Τουρκοκύπριους ότι η μόνη θετική διέξοδος γι' αυτούς είναι η ταχύτατη ένταξη ολόκληρης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ανεξάρτητα από το μέτρο κατανόησης αυτής της προοπτικής από όλους αυτή την ώρα. Τόσο το πρόβλημα του Λεβέντ και των ανθρώπων της «Αβρούπα», πρόβλημα δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όσο και το πρόβλημα της κατάρρευσης των τραπεζών, πρόβλημα οικονομικής διαφάνειας και χρηστής οικονο-

μικής διαχείρισης του πλούτου της κοινωνίας, όσο και το πλήθος άλλων προβλημάτων που αποτε-

λούν την παθολογία του καθεστώτος της κατεχόμενης περιοχής, είναι ανήκουστα και απαράδεκτα στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντασσόμενοι στις οργανωμένες κοινωνίες της Ευρώπης, όλοι οι Κύπριοι μπορούμε να προσβλέπουμε σε σταθερή πορεία έμπρακτης δημοκρατίας και ανάπτυξης με ανθρώπινο πρόσωπο. Νομίζω ότι επιβάλλεται όπως η πορεία ένταξης αξιοποιηθεί ως η κύρια γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στη βάση της κατανόησης από όλους ότι η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί τη μόνη θετική προοπτική υπέρβασης των σημερινών προβλημάτων της χώρας μας. Η ένταξη δημιουργεί κοινότητα συμφερόντων για το σύνολο των κατοίκων του νησιού μας, γιατί εξασφαλίζει κοινά και μη ανταγωνιστικά οφέλη για όλους.

Νομίζω ότι επιβάλλεται όπως η πορεία ένταξης αξιοποιηθεί ως η κύρια γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ...

Η εξέγερση του Λίμπουρα

Κωστή Αχνιώτη

Φανταστείτε τι θα γινόταν στις ελεύθερες περιοχές αν επιχειρούσε κάποιος να αποδείξει ότι ο Γιωρκάτζης ήταν συνεργάτης του Ντενκτάς. Ή αν μια εφημερίδα έκανε καμπάνια για να πάει σπίτι του ο αρχηγός της Εθνικής Φρουράς. Ή αν κάποιος δημοσιογράφος υποστήριζε ότι η ελληνική βοήθεια είναι μικρό μέρος των οφειλομένων αποζημιώσεων από την Ελλάδα στην Κύπρο...

Με θαυμασμό και με μια δόση ζήλιας θά λεγα, πολλοί Κύπριοι αριστεροί αντιμετώπισαν τις δυναμικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας των Τουρκοκυπρίων αυτό το καλοκαίρι. Κλασικό επιφώνημα έκπληξης: μα πού βρήκαν αυτήν τη δύναμη; Πώς είναι πράγματι δυνατόν μια χούφτα άνθρωποι να έχουν τόλμησει να τα βάλουν με τον πανίσχυρο τουρκοκυπριακό στρατό ή τον Ντενκτάς; Επιπλέον διερωτώμαι: Πρόκειται για ένα τελευταίο σκίρτημα ενός αριστερού κυπριακού πατριωτισμού που πεθαίνει ή πρόκειται για ένα κίνημα που γεννιέται;

Μια αυθόρμητη απάντηση που ακούγεται ανάμεσα στους Ελληνοκυπρίους: Είναι τόσο η καταστολή και η φτώχεια που υφίστανται οι καημένοι ώστε υποχρεωτικά αντιδρούν δυναμικά.

Πρόκειται εν ολίγοις για μια πράξη απελπισίας.

Αυτήν τη στιγμή δεν είμαι έτοιμος να δώσω οριστική απάντηση στα ερωτήματα αυτά, θα καταθέσω όμως μερικές σκέψεις μου.

Πρόσφατα ο Νιαζί Κιζιλγιουρέκ μου είπε ότι για την Ανεξαρτησία της Κύπρου έχουν χάσει τη ζωή τους 13 άτομα όλοι Τουρκοκύπριοι, εννοώντας τα θύματα όπως κατάλαβα δολοφονικών ενεργειών εκτός πολέμου. Του ζήτησα να γράψει για το *Εξ υπαρχής* ένα κείμενο για το θέμα αναμένοντας να μάθω περισσότερα διαβάζοντάς το. Πρόσφατα σε μια συνέντευξη που μου έδωσαν από κοινού η Ελένη Μαύρου του ΑΚΕΛ και ο Κουτλάι Ερκ του Ρεπουμπλικανικού

Κόμματος, ο τελευταίος με μια σαφή έκφραση πίκρας είπε: το κόμμα μου έχει πληρώσει πιο ακριβά από κάθε άλλο την επιμονή του στη συνύπαρξη των κοινοτήτων. Είναι σαφές ότι εδώ και πενήντα τόσα χρόνια οι Τουρκοκύπριοι αριστεροί σηκώνουν το βάρος της πολιτικής ή ιδεολογικής τους επιλογής, μέχρι πρόσφατα χωρίς συμμαχίες. Φανταστείτε τι σήμαινε για έναν Τουρκοκύπριο να ανήκει στο ΑΚΕΛ (ή στην ΠΕΟ) όταν αυτό υποστήριζε την Ένωση. Και αργότερα μετά την εισβολή τι σήμαινε να υπάρξει ως αριστερός δίπλα στους δικούς του εθνικιστές, τους δαφνοστεφανωμένους και νικηφόρους. Και μόνο το γεγονός της ύπαρξής του δείχνει τη δύναμή του. Και η εμμονή του ακόμα στη συμβίωση είναι πιστευτή μόνο γιατί υπάρχει και είναι εκεί.

Στην περίπτωση της «Αβρούπα» είναι σαφές ότι οι δημοσιογράφοι της είχαν την τόλμη να τα βάλουν με τον στρατό και τον Ντενκτάς, σε ένα επίπεδο που είναι απίστευτο για την πλευρά μας στο χώρο της αριστεράς. Λίγο πολύ απέδειξαν ότι ο κ. Ντενκτάς ήταν συνεργάτης του Γιωρκάτζη. Φανταστείτε τι θα γινόταν στις ελεύθερες περιοχές αν επιχειρούσε κάποιος να αποδείξει ότι ο Γιωρκάτζης ήταν συνεργάτης του Ντενκτάς. Ή αν μια εφημερίδα έκανε καμπάνια για να πάει σπίτι του ο αρχηγός της Εθνικής Φρουράς. Ή αν κάποιος δημοσιογράφος υποστήριζε ότι η ελληνική βοήθεια είναι μικρό μέρος των οφειλομένων αποζημιώσεων από την Ελλάδα στην Κύπρο και ού-

τω καθ' εξής. Στην περίπτωση της πτώχευσης των τραπεζών, οι διαμαρτυρόμενοι αξίωσαν τη συνέχιση της καταβολής αποζημιώσεων από τις αρχές με λεφτά της Τουρκίας. Αλλά όπως εύκολα φαίνεται από τις φωτογραφίες και τα συνθήματα, στις εκδηλώσεις πρωτοστάτησε η Αριστερά. Η δεξιά απάντηση στο πρόβλημα και συγκεκριμένα αυτή του Ντενκτάς είναι το ενιαίο οικονομικό δόγμα με την Τουρκία.

Τα πολιτικά αιτήματα των εκδηλώσεων αυτών αφορούν άμεσα ή έμμεσα στη δημοκρατία, την αυτοδιοίκηση, την κοινωνική δικαιοσύνη και την πατρίδα.

Οι πολιτικές δυνάμεις που ηγήθηκαν των εκδηλώσεων είναι το Κίνημα Πατριωτικής Ενότητας (ΥΒΗ, Γιεμπεχά) και το GTP (Τουρκοκυπριακό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα) που στοχεύουν στην αυτοδιάθεση - ομοσπονδία - ανεξαρτησία και την αριστερή διακυβέρνηση. Το Γιεμπεχά είναι πιο ριζοσπαστικό και μικρό ενώ το Ρεπουμπλικανικό μοιάζει του ΑΚΕΛ και διαδραματίζει περίπου τον ίδιο ρόλο στην

τουρκοκυπριακή κοινότητα. Προσπαθεί να οικοδομήσει συμμαχίες με τα δεξιότερα του κόμματα και δείχνει να έχει τάση διολίσθησης προς συνομοσπονδιακή θέση, παραμένοντας όμως ακόμα στην ομοσπονδία, ενώ το ΑΚΕΛ προσπαθεί να κρατήσει τη συμμαχία του με το ΔΗΚΟ. Και τα δύο κόμματα είναι ευρωκεντρικά, το Ρεπουμπλικανικό όμως θέλει την ένταξη μετά την λύση του κυπριακού.

Ένα χαρακτηριστικό σημείο που δείχνει ότι η Αριστερά έχει αυτήν τη στιγμή αυξησει το βάρος της μέσα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα είναι η δημιουργία στο τέλος του περασμένου μήνα του Μετώπου των νεολαϊστικών οργανώσεων για την ειρήνη, με τη συμμετοχή και της νεολαίας του Κόμματος Κοινοτικής Απελευθέρωσης του κ. Ακκιντζί, το οποίο συμμετέχει στον συνασπισμό εξουσίας. Όπως συμβαίνει τακτικά, η νεολαία ευρίσκεται αριστερότερα του κόμματός της. Στη συγκεκριμένη στιγμή, προφανώς πεζόμενη από τα μέλη της, μπήκε στο συνασπισμό. Άλλωστε ας θυμηθούμε ότι οι διαδηλώσεις υπέρ του Σιενέρ Λεβέντ αποτέλεσαν και την πρώτη πολιτική συνεργασία του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος με το Γιεμπεχά. Ουσιαστικά το μικρό Γιεμπεχά και οι δημοσιογράφοι της «Αβρούπα» ρυμούλκισαν σε μια ριζοσπαστική δράση

τους υπόλοιπους, ξεφεύγοντας ταυτόχρονα από την απομόνωση του μεγέθους τους.

Βέβαια δεν πρέπει να ξεφεύγει κανενός ότι τα συγκεκριμένα γεγονότα συνέβησαν σε μια περίοδο κρίσης εξουσίας στην τουρκοκυπριακή πλευρά και ρήξης ειδικότερα στους κόλπους της δεξιάς παράταξης. Κι επίσης δεν πρέπει να ξεχνάμε για ποια μεγέθη μιλάμε και σε ποιους συσχετισμούς αναφερόμαστε.

Τώρα είναι σαφές ότι ο κ. Ντενκτάς επιδιώκει να ξεπεράσει την κρίση κάνοντας επίκληση στους κινδύνους που απειλούν το έθνος και καλώντας σε κυβέρνηση εθνικής ενότητας. Παρά το ότι τα δύο κόμματα της αριστεράς αντιπολίτευσης είναι μικρά (στις τελευταίες εκλογές πήραν λίγο πιο πάνω από 15% και τα δυο μαζί) εμφανίζονται τώρα μετά τα γεγονότα να ηγούνται της κοινωνίας και είναι πιθανόν να ακουστούν προσεχώς και προτάσεις για αριστερό συνασπισμό με τον κ. Ακκιντζί.

Τώρα ένα κρίσιμο ερώτημα είναι: τι μπορεί να γίνει από πολιτική συνεργασία του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος με το Γιεμπεχά. Παρόλο που η Σοσιαλιστική Διεθνής δίνει διευκολύνσεις εδώ και 20 χρόνια (και ουσιαστικά πιέζει) για δικαιοδικές επαφές, τίποτε δεν γίνεται. Εδώ

που τα λέμε η εικόνα που έχουν οι Τουρκοκύπριοι για τον κ. Λυσσαρίδη δεν απέχει δυστυχώς πολύ από εκείνην του κ. Σαμψών και αναφέρομαι και σε μέλη του κόμματος του κ. Ακκιντζί, το οποίο αντιστοιχεί λίγο πολύ με το ΚΙΣΟΣ. Η μετακίνηση του ΚΙΣΟΣ - ΕΔΕΚ προς τον κ. Κληρίδη δεν ευνοεί τα πράγματα. Την αντίστοιχη κίνηση προς τον Ντενκτάς έχει κάνει το Κόμμα Κοινοτικής Απελευθέρωσης από καιρό. Από την άλλη βέβαια υπάρχει η νέα πολιτική του ΠΑΣΟΚ που ευνοεί την επαναπροσέγγιση όπως και ένα μέρος της ΕΔΕΚ, σημαντικό ίσως, που δεν ακολούθησε την εθνικιστική στροφή του Ανδρέα Παπανδρέου.

Το ΑΚΕΛ όμως θα μπορούσε ίσως να προχωρήσει σε κάποια συμμαχία με το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα (κάτι που θα το βοηθούσε να παραμείνει στη θέση της ομοσπονδίας), όπως έκανε και με το Κίνημα Πατριωτικής Ενότητας. Ίσως να μπορούσε να προταθεί η ίδρυση ενός Παγκύπριου Μετώπου των Δημοκρατικών Προοδευτικών Πατριωτικών Δυνάμεων...
υ

Το ΑΚΕΛ όμως θα μπορούσε ίσως να προχωρήσει σε κάποια συμμαχία με το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, όπως έκανε και με το Κίνημα Πατριωτικής Ενότητας. Ίσως να μπορούσε να προταθεί η ίδρυση ενός Παγκύπριου Μετώπου των Δημοκρατικών Προοδευτικών Πατριωτικών Δυνάμεων...

Οι σημερινές συνομιλίες: Απλή διαχείριση του αδιεξόδου

Ζήνωνα Ποφαΐδη

Αλλος ένας γύρος συνομιλιών κατέληξε σε προφανή αποτυχία. Τίποτε φυσικά δεν προδίκαιε διαφορετική κατάληξη, αφού όλες οι μεταβλητές που συντηρούν και αναπαράγουν το αδιέξοδο εξακολουθούν να επενεργούν προς την ίδια κατεύθυνση. Πέρα από τη γνωστή προσέγγι-

ση της μεγαλύτερης μερίδας του κυπριακού τύπου - συνομοσιολογικής και κινδυνολογικής - την αποτυχία σφραγίστηκε έγκαιρα και η ίδια η κοινή γνώμη που ελάχιστα ενδιαφέρον φαίνεται να επιδεικνύει για τα τεκταινόμενα στο διπλωματικό παρασκήνιο γύρω από το κυπριακό.

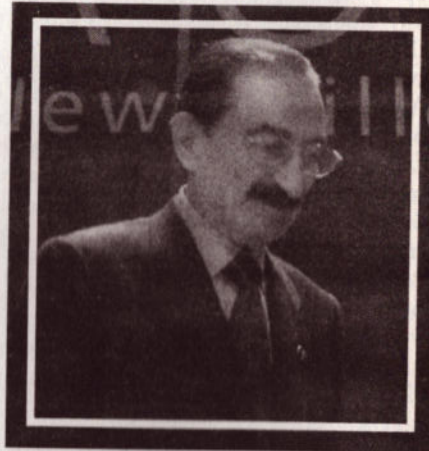
Ωστόσο η πορεία του κυπριακού, το οποίο η «συλλογική σοφία» συλλαμβάνει ως ένα διπλωματικό puzzle, δε μπορεί να νοηθεί ως ανεξάρτητο από την ίδια την Κύπρο, που τα τελευταία χρόνια υπέστη σημαντικές μεταβολές. Οι μεταβολές αυτές συγκαλύπτονται συχνά από τον παραδοσιακό πολιτικό

λόγο, τους εθνικούς συμβολισμούς και τελετουργία, που παγιώνουν την πεποίθηση ότι η τύχη της Κύπρου βρίσκεται αποκλειστικά στα χέρια των ξένων δυνάμεων.

Πριν, όμως, αναφερθούμε στους εσωτερικούς πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν την εξέλιξη του κυπριακού και, αφού βρισκόμαστε στο μέσο της διπλωματικής διαδικασίας, θα πρέπει να κάνουμε κάποιες διαπιστώσεις, μερικές από τις οποίες δε φαίνεται να βρίσκουν τη διόδο προς τα ΜΜΕ:

1. Η κυπριακή πολιτική ηγεσία, που σύσσωμη συνοδεύει τον πρόεδρο της δημοκρατίας σε κάθε γύρο συνομιλιών, **δεν** διαπραγματεύεται με την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Οι συνομιλίες όπως οργανώνονται από τον ΟΗΕ (υπό αμερικανική ουσιαστικά καθοδήγηση) είναι σχεδιασμένες με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε, στην καλύτερη περίπτωση, να εξελίσσονται μέσα σ' ένα πλαίσιο διασφάλισης των τουρκικών συμφερόντων της ίδιας της Τουρκίας. Έχουν πάντα ως αφετηρία την αρχή ότι οι συνθήκες εγγυήσεων είναι αδιαπραγμάτευτες, ενώ ο εποικισμός - η χειρότερη μορφή αλλοίωσης του δημογραφικού χαρακτήρα του τόπου και νόθευσης της θέλησης των ιδίων των Τουρκοκυπρίων είναι θέμα που δε μπορεί να εγερθεί.

2. Οι εκπρόσωποι των Τ/Κ στις συνομιλίες ελάχιστη νομιμοποίηση διαθέτουν υπό την έννοια της δημοκρατικής εκπροσώπησης, γιατί το κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου διοικείται και χειραγωγείται από τον ίδιο τον τουρκικό στρατό. Ο Ντενκτάς είναι στην ουσία εκπρόσωπος της Άγκυρας και όχι οιασδήποτε τουρκοκυπριακής αρχής με ή χωρίς εισαγωγικά. Μ' αυτήν

την έννοια η ελληνοκυπριακή πλευρά βρίσκεται στην περιέργη θέση να συμμετέχει σε συνομιλίες χωρίς να έχει συνομιλητή. Η ίδια η Άγκυρα αρνείται να διαπραγματευτεί, γιατί από τη δική της σκοπιά δεν έχουν νόημα οι διαπραγματεύσεις. Η Τουρκία δεν έχει ως στόχο τη χειραφέτηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας, ούτε ικανοποιείται με οιαδήποτε αυτονομία της από την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Η πρόσφατη συνέντευξη του Τούρκου υπουργού εξωτερικών σε ιταλική εφημερίδα έχει ξεκαθαρίσει τις τουρκικές θέσεις, οι οποίες εξ' άλλου εκφράζονται με την παράλληλη επιδότηση του εγγράφου Ντενκτάς στις συνομιλίες της Γενεύης.

3. Συνεπώς η Τουρκία δεν πρόκειται να συγκατανεύσει σε οιαδήποτε προοπτική της τουρκοκυπριακής κοινότητας προς την Ευρώπη. Αντίθετα επιδιώκει την παρεμπόδιση της ενταξιακής πορείας της ίδιας της Κ.Δ.

4. Τα γεωπολιτικά δεδομένα της περιοχής και η ιδιαίτερη σχέση ΗΠΑ και Τουρκίας δε δικαιολογούν αισιοδοξία για άσκηση πιέσεων από την πρώτη πάνω στη δεύτερη.

5. Οι αποφάσεις της Συνόδου του Ελσίνκι είναι σημαντικές γιατί διευκολύνουν την ενταξιακή πορεία της Κυπριακής Δημοκρατίας και μπορούν ν' αποτελέσουν υποβοηθητικό παράγοντα για μια μελλοντική διευθέτηση

του κυπριακού. Οιαδήποτε αποτελέσματα δε μπορεί όμως να είναι άμεσα, δεδομένων των άλλων διαστάσεων του ζητήματος και εν πάση περιπτώσει θα έχουν ευνοϊκή επίδραση στο βαθμό που η ίδια η Τουρκία επιθυμεί και μπορεί να επιφέρει τις αλλαγές, που η Ευρωπαϊκή Ένωση επιτάσσει.

Έχοντας τα πιο πάνω υπόψη δεν είναι περιέργο ότι οι συνομιλίες δεν καταλήγουν πουθενά. Ο ΟΗΕ παρουσιάζεται ανίσχυρος όσο ποτέ άλλοτε, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Οι ΗΠΑ λειτουργούν με τέτοιο τρόπο ώστε να «διαχειρίζονται τη διένεξη» παρά να επιλύουν το ζήτημα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ελάχιστα εμπλέκεται στη διπλωματική δραστηριότητα, ενώ οι υπόλοιπες δυνάμεις ουσιαστικά δεν έχουν άμεση δυνατότητα ούτε επιθυμία να παρέμβουν.

Η πρόσφατη απόφαση των G8 για έναρξη συνομιλιών χωρίς κανένα όρο απεικονίζουν ακριβώς αυτήν την πραγματικότητα: Την πραγματικότητα της μη ύπαρξης συνομιλητή από την άλλη πλευρά, με αποτέλεσμα οι «διαπραγματεύσεις» να εκφυλίζονται και να καταλήγουν σ' ένα παγινίδι για το κέρδισμα των εντυπώσεων, σε σχέση με το ποια πλευρά έχει την ευθύνη για την έλλειψη προόδου.

Αποτελεί, λοιπόν, χίμαιρα η πεποίθηση ότι με κάποιου είδους «υποχωρήσεις» η Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί, μέσα από τη σημερινή διαδικασία των συνομιλιών, να φτάσει σε κάποια διευθέτηση διατηρώντας ταυτόχρονα την υπόστασή της. Ούτε είναι δυνατό να ελπίζει κανείς στη «σμίκρυνση» του χάσματος ανάμεσα στις θέσεις των δύο πλευρών γιατί οι θέσεις της τουρκικής πλευράς δεν είναι θέσεις της τουρκοκυπριακής κοινότητας, ή γενικότερα οι θέσεις της μιας από τις δύο συνιστώσες ενός υπό διαμόρφωση ή μετεξέλιξη κράτους. Είναι σαφέστατα οι θέσεις μιας ξένης δύναμης που επιθυμεί να υπαγάγει την Κύπρο υπό τον πλήρη έλεγχο της. Δε ζητούνται δηλαδή συνταγματικές παραχωρήσεις προς την τ/κ κοινότητα, αλλά αποδοχή όρων

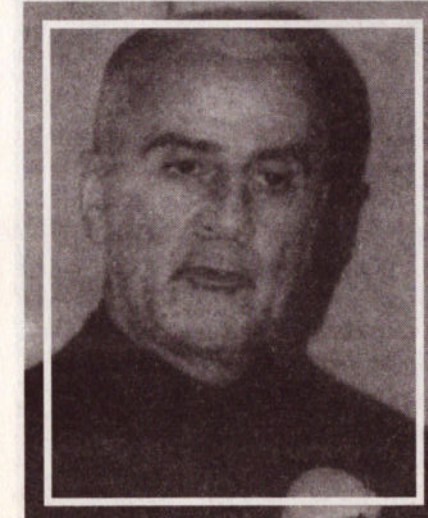
που επιδιώκει να επιβάλει η Τουρκία, όρων που αναιρούν την έννοια του ανεξάρτητου κράτους.

Η διεθνής, λοιπόν, συγκυρία δεν είναι ευνοϊκή για την επίλυση του ζητήματος μέσω της διαδικασίας των συνομιλιών όπως διεξάγονται σήμερα.

Παρ' όλα αυτά ο κόσμος δεν είναι στατικός. Και προ πάντων το κυπριακό δεν είναι ανεξάρτητο από την ίδια την Κύπρο. Και για να υπάρχει, ακριβώς, ελπίδα να εμψυχθεί η ζωή στις διεξαγόμενες συνομιλίες, οι βασικοί παίκτες πρέπει ν' αλλάξουν, έτσι ώστε στο βήμα των συνομιλιών να εκφράζονται τα συμφέροντα και οι ανησυχίες των ίδιων των ανθρώπων της Κύπρου.

Η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» είναι πράγματι ένα ψευδεπίγραφο κατασκεύασμα, όχι γιατί καταλαμβάνει - τουλάχιστον όχι κύρια - έδαφος που ανήκει στην Κ.Δ., αλλά γιατί δεν εκφράζει τα γνήσια συμφέροντα των Τουρκοκυπρίων. Η πρόσφατη εξέγερση στα κατεχόμενα και τα καταπιεστικά μέτρα που εφαρμόζονται από τον τουρκικό στρατό δεν επιδέχονται άλλη εξήγηση ή ερμηνεία. Παρά τον εποικισμό και τη σαρωτική παρουσία του στρατού υπάρχουν ακόμα άνθρωποι στην κατεχόμενη Κύπρο που επιθυμούν - και έχουν το δικαίωμα - να αυτοπροσδιορίζονται ως τμήμα του κυπριακού χώρου (που δεν έχει βεβαία μόνο γεωγραφική έννοια).

Οι εξελίξεις στα κατεχόμενα δεν πρέπει να υποτιμώνται, γιατί δίνουν μια νέα διάσταση στο ζήτημα. Η αποκρουστικότητα τους σε συγκροτημένο πολιτικό λόγο είναι δυνατό και επιθυμητό να έχει στο μέλλον επίδραση στον

τρόπο που διεξάγονται οι συνομιλίες. Προς αυτήν την κατεύθυνση είναι δυνατό να επενεργήσει θετικά και η ελληνική κυπριακή πλευρά, που μέχρι σήμερα δεν έχει καταφέρει να διατυπώσει πειστική τουρκοκυπριακή πολιτική, προβάλλοντας το φόβο της αναγνώρισης του ψευδοκράτους και καταλήγοντας σ' ένα στείορ formalισμό νομικιστικής φύσης.

Οι πιο πάνω γραμμές δε γράφονται στη βάση μιας αφελούς απαισιοδοξίας. Ούτε ο γράφων ανήκει στη ρομαντική σχολή μιας νοσταλγικής επαναπροσέγχισης που παραπέμπει στην αγροτική ζωή της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Αντίθετα εκείνο που πρέπει να γίνει κατανοητό είναι ότι οι Τουρκοκύπριοι, ύστερα από ένα ολόκληρο αιώνα εντάσεων στις σχέσεις τους με τους Ελληνοκυπρίους, δεν έχουν ταυτόσημες θέσεις με την πλειονότητα της ε/κ πλευράς. Και απαιτείται ισχυρή βούληση και σκληρή εργασία για να ξεπεραστεί η ρήξη που επήλθε ως αποτέλεσμα της άνησξης του εθνικισμού και της ανάμιξης ξένων παραγόντων.

Το ζήτημα, όμως, που τίθεται μπορεί να διατυπωθεί σχηματικά ως εξής: Επιθυμεί η ε/κ πλευρά να επιδιώξει επίλυση του κυπριακού «διαπραγματευόμενη» με την Τουρκία ή να οδεύσει σε μια πορεία υπέρβασης του αδιεξόδου συνομιλώντας και συνεργαζόμενη με τους ίδιους τους Τουρκοκυπρίους; Η διαζευκτικότητα του ερωτήματος πιθανόν να μην ισχύει τόσο απόλυτα στην πράξη. Τίθεται, όμως, υπό την έννοια της εποικοδομητικής υπερβολής για να ρίξει φως στην κατεύθυνση της πολιτικής που μπορεί και πρέπει να υιοθετηθεί.

Η ελληνοκυπριακή κοινή γνώμη είναι τώρα περισσότερο ώριμη για ν' ακολουθήσει μια τέτοια πορεία. Δυστυχώς η πολιτική ηγεσία δε βρίσκεται στην πρωτοπορία γιατί εξακολουθεί για διάφορους λόγους να είναι κλεισμένη μέσα στο νοητικό πλαίσιο εντός του οποίου συνήθισε να λειτουργεί για δεκαετίες. Η πρωτοβουλία, όμως, δε χρειάζεται να ξεκινήσει κατ' ανάγκη από την επίσημη πλευρά. Η επεξεργασία κοινών πολιτικών θέσεων με τα πιο φωτισμένα τμήματα της τ/κ κοινότητας, όπως και η συμβολή στη διαμόρφωση μιας συγκροτημένης πολιτικής για τους Τουρκοκυπρίους από την Κ.Δ. είναι θέματα που μπορούν ν' αναληφθούν από την κοινωνία των πολιτών.

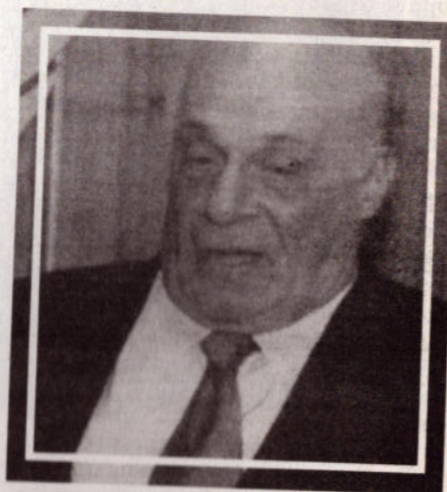
«Κυπριακό»: Αυτή που πρώτη αγνοείται, η αλήθεια!

Γιώργου Κορφιάτη

«Τόσα χρόνια
παλεύοντας μες
στις σπηλιές
κανένα απ' τα
όνειρά μου δεν μ'
εγκαταλείπει»

(Γιώργος Κωνσταντίνης,
Αναδρομή, Λευκωσία 1995)

Προσπερνά την αμηχανία που πάντα μου προκαλούν τα «επετειακά» σύνδρομα της ελληνικής και κυπριακής κοινωνίας. Οι δεσμοί συγγένειας με δύο αγνοούμενους - Κερκυραίο και Κύπριο - μου επιτρέπουν, αν δεν επιβάλλουν, να καταγγείλω την κυνική υπολογιστική τακτική των κυβερνήσεων στο θέμα των αγνοουμένων Ελλαδιτών και Κυπρίων. Αλλά και να υπογραμμίσω τους κινδύνους «τουριστικής επένδυσης» που εντοπίζονται ολοφάνερα τώρα πια σε πολλές από τις επετειακές εκδηλώσεις των Ελλήνων. Μένει ο πόνος όλων των ανθρώπων που υπέφεραν και υποφέρουν, αγνοουμένων, πεσόντων, τραυματισθέντων, προσφύγων, εγκλωβισμένων και των συγγενών τους.

Και φέτος δεν ήταν ομόθυμη η κατάδική του πραξικοπήματος των φασιστοειδών της ΕΟΚΑ Β' και της ελληνικής στρατιωτικής δικτατορίας εναντίον της νόμιμης δημοκρατικής αρχής του Μακαρίου και σε βάρος της ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας! Προτάσσω την ευθύνη του εσμού των Γριβικών ασπαλάκων, διότι όχι μόνο ήταν ικανοί και χωρίς την καθοδήγηση της χούντας των Αθηνών να δολοφονήσουν τον Μακάριο, αλλά προπάντων διότι ως συγκυβερνώντες με το κόμμα του ΔΗΣΥ και τον πρόεδρο Κληρίδη με επίσημο τρόπο επιχειρούν την παραχάραξη της ιστορικής αλήθειας, της δικαιοσύνης ή και δικαίωσης του πραξικοπήματος.

Κύριε Τζοχατζόπουλε, μην παραλήψετε στην επόμενη συνάντησή σας με τον υπουργό Άμυνας της Κύπρου να τον συγχαρείτε που βρήκε το «θάρρος» να παραστεί στο μνημόσυνο αυτών που «έπεσαν κατά την εκτέλεση του καθήκοντος» (φρασεολογία από το λογίδριο του ίδιου), δηλαδή που φονεύθηκαν επιτιθέμενοι για να σκοτώσουν τον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας! Ρωτήστε

τον γιατί δεν ανέγειραν, έστω προσχηματικά, ένα μνημείο για τους πεσόντες της Αντίστασης!

Το πραξικόπημα και η τουρκική εισβολή απετέλεσαν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος της συνωμοσίας των ιμπεριαλιστών και της γελοιάς ελληνικής εθνικόφρονος πολιτικής για την κατάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η τουρκική εισβολή και κατοχή της Κύπρου, η de facto διαίρεση της κυπριακής κοινωνίας ήταν το αναμενόμενο επιστέγασμα. Τι από αυτά διδάσκεται στα σχολεία, τι τολμούν να δώσουν στον λαό τα Μ.Μ.Ε;

Ρωτήστε, λοιπόν, κύριε υπουργέ Παιδείας! Διότι συνήθως «έφταιγε η τότε ηγεσία στην Ελλάδα, ανάθεμα στη χούντα» και τίποτα παρακάτω! Ρωτήστε γιατί ΔΕΝ προωθείται η συνύπαρξη με τον σύνοικο τουρκοκυπριακό πληθυσμό. Διότι αυτή προϋποθέτει παραδοχή των εκατέρωθεν εθνικιστικών υπερβολών και λαθών του παρελθόντος και απαιτεί συνεχές αντιπάλεμα του σημερινού σοβινισμού. Εκτός, κι αν περιορίσουμε την πολιτική πρακτική της επαναπροσέγγισης σε επετειακές εκδηλώσεις της ΟΥΝΦΙΚΥΠ ή των πρεσβειών - κυρίως της αμερικανικής! Πάντως μόλις το 1997 η ελληνοκυπριακή πλευρά με συμφωνία Κληρίδη - Ντενκτάς για ανταλλαγή στοιχείων για τους αγνοούμενους παραδέχτηκε την ύπαρξη 200 Τ/Κ αγνοουμένων (οι Τ/Κ τους ανεβάζουν συνολικά στους πλέον των 700) από το 1963-64, χωρίς τις εκτελέσεις του 1974!

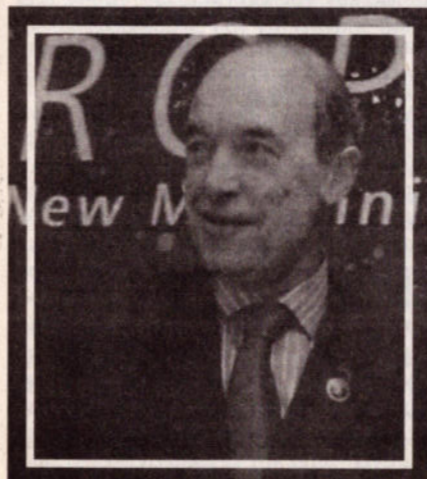
Έχουν τα πράγματα περίπου οριστικά φτάσει στο σημείο να εδραιώνεται η de facto διχοτόμηση της Κύπρου και ακόμη χειρότερα να κρέμμεται

πάνω από τα κεφάλια μας η επιβολή λύσης που αφίσταται των περί Κύπρου ψηφισμάτων του ΟΗΕ και των συμφωνιών κορυφής!

Κύριε υπουργέ των Εξωτερικών, ρωτήστε τους Κύπριους κυβερνώντες γιατί ωραιοποιούν την υπαρκτή κινητικότητα των Αμερικανών και των Βρετανών; Μήπως για εσωτερική κατανάλωση; Μήπως πρέπει να προβούν σε κάτι περισσότερο από την αυτοκριτική τους, αφού το 1992 επί προέδρου Γ. Βασιλείου έρχιζαν τα ιμάτιά τους ως αντιπολίτευση για τις «απαράδεκτες ιδέες Γκάλι»; Τότε όμως οι συνομιλίες γινόντουσαν στη βάση της αναγνώρισης ΕΝΟΣ κράτους, ΜΙΑΣ κυριαρχίας. Τότε απορρίπτονταν αουζιτητί οι «ιδέες» του Ντενκτάς και της Τουρκίας για «συνομοσπονδία δύο κρατών». Τώρα; Τώρα «υπάρχουν οι δύο οντότητες»...

Μεσολάβησε η πολιτική του «ενεργού ηφαιστείου» και των S-300. Ποιος τη θυμάται; Τι μας κόστισε; Τώρα όμως παραμονή των συνομιλιών παραβιάζεται το status quo στα Στροβήλια. Βρετανοί και ΟΗΕ ανέχονται την τουρκική κατοχική πρόκληση. Θυματοποιούνται οι αριστεροί Τ/Κ δημοσιογράφοι της «Αβρούπα», επικριτές του Ντενκτάς και της κατοχής - εκφραστές της γνήσιας επαναπροσέγγισης - άρα «κατάσκοποι». Με πρόταση του ΟΗΕ επιτεύχθηκε διακοπή των συνομιλιών, για να επιδοθεί ανεμπόδιστα ο Ντενκτάς και η Τουρκία σε κατοχικούς πανηγυρισμούς και παραβιάσεις του εναέριου χώρου της Κύπρου.

Κύριε υπουργέ των Εξωτερικών, δραστηριοποιούνται προς την ορθή κατεύθυνση οι Αμερικανοί και Βρετανοί, όταν μεθοδεύουν «λύση μέσης απόδοσης» με ταυτόχρονη περιθωριοποίηση των υπολοίπων μονίμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ακόμη; Λύση που αγνοεί τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, τις συμφωνίες κορυφής, το διεθνές δίκαιο, το ευρωπαϊκό κεκτημένο; Αξιολογείται ως θετικό στοιχείο η ανεμπόδιστη από τη Γραμματεία του ΟΗΕ επίσημη κατάθεση των διχοτομικών αξιώσεων του Ντενκτάς, χωρίς να απορριφθούν, όπως το 1992, ως ασυμβίβαστες με τα ψηφίσματα των Ενωμένων Εθνών; Ή έτσι υλοποιείται η περσινή οδηγία των G8 «όλα στο τραπέζι και συνομιλίες χωρίς προϋποθέσεις»;

Σεβαστοί αναγνώστες, η ειρηνική λύση του κυπριακού διέρχεται μέσω των ουσιαστικών διακοινοτικών συνομιλιών και της διεθνοποίησης του προβλήματος. Με στόχο τον ενιαίο ανεξάρτητο κυπριακό χώρο στα πλαίσια της Ευρώπης, την πολυπολιτισμική κυπριακή κοινωνία, την κυπριακή πολιτεία. Αλλά χωρίς την «κοινωνία των πολιτών» και τους εργαζόμενους των δύο κοινοτήτων και των μικρότερων εθνικών ομάδων της Κύπρου η λύση δεν θα είναι ούτε δίκαιη ούτε βιώσιμη. Βεβαίως η ελληνική αστική τάξη σε Ελλάδα και Κύπρο έχει κάνει τις δικές της ταξικές επιλογές στα πλαίσια του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού και του αμερικανισμού. Όπως και η τουρκική εξάλλου. Αυτό δεν πρόκειται όμως να τις εμποδίσει από το να μας σύρουν σε νέες περιπέτειες «εθνικών ξεκαθαρισμάτων», δολοφονιών, νεκρών, «αγνοουμένων», προσφύγων. Όταν τους βολεύει... Η γη της Κύπρου κρύβει στα έγκατά της τεράστιες ποσότητες βίας...

Έως τότε, θαρσείτε και διαδηλώνετε για ειρήνη και δημοκρατία! Ακόμη και στις παραλίες...

Υ.Γ. Λάτρεις εσείς του «κυπριακού (καπιταλιστικού) θαύματος» δεν αναρωτηθήκατε γιατί η Κύπρος με τις ψηλές θερμοκρασίες και παρατεταμένες ξηρασίες έχει και ξεοδεύει για διεθνή καλλιστεία, πυραύλους S-300 και TOR-MI, πολεμικά ελικόπτερα, T-80 άρματα μάχης και δε διαθέτει ούτε ένα πυροσβεστικό αεροσκάφος;

Εκμεταλλεόμενοι την αναγκαία σιωπή του προέδρου Κληρίδη

Φωνασκούν στο κενό οι... συνήθως ύποπτοι...

Πώς η αδιαλλαξία του Ντενκτάς συναντά τους «αδιάλλακτους» της πλευράς μας

Λούη Ηγουμενίδη

Θεύοντας προς τον τέταρτο γύρο των διακοινοτικών συνομιλιών, στη συνείδηση, σχεδόν όλων, των πολιτών κυριαρχεί η πεποίθηση ότι η προσπάθεια είναι μάταιη, αφού οι προηγούμενοι τρεις γύροι δεν είχαν κανένα θετικό αποτέλεσμα και αφού από όλους διαπιστώνεται ότι ο Ντενκτάς παραμένει αδιάλλακτα προσηλωμένος στην απαίτησή του για αναγνώριση του κράτους του και σύμπηξη συνομοσπονδίας δύο, ίσων μεταξύ τους και διεθνώς πολιτικών οντοτήτων. Επιπρόσθετα, απαισιοδοξία δημιουργεί και η εκτίμηση των πολιτικών μας ηγετών ότι οι μεγάλοι και ιδιαίτερα οι Αγγλοαμερικάνοι δε φαίνονται διαθέσιμοι να ασκήσουν πιέσεις στην Άγκυρα, ούτε να εξαναγκάσουν τον Ντενκτάς σε υποχώρηση. «Οι Αμερικάνοι, λένε, ενδιαφέρονται απλώς να συντηρήσουν τις συνομιλίες μέχρι τις επερχόμενες προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ για να υφαρπάξουν τους ψήφους των Ελληνοαμερικανών». Κι όλο αυτό το «μαύρο» σκηνικό της απαισιοδοξίας στήνεται ερήμην του προέδρου της Δημοκρατίας, ο οποίος εύλογα σιωπά, για να διατηρεί το διαπραγματευτικό πλεονέκτημα της συνέπειας και της σοβαρότητας και για να εξαντλήσει κάθε δυνατότητα για έναν έντιμο συμβιβασμό προς μια δίκαιη και βιώσιμη λύση διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας. Μερικοί μάλιστα ξεπέρασαν κάθε όριο ανευθυνότητας, αποκαλώντας την παρούσα φάση που διανύουμε σαν τη χειρότερη με την εισβολή του Αττίλα το 1974. Εξάπτουν δε τόσο πολύ τα πνεύματα σε Κύπρο και Ελλάδα, που δημιουργούν την εντύπωση ότι, «ήγγικεν η ώρα» και πρέπει να δοθεί «νυν υπέρ πάντων ο αγών». Ο πρόεδρος της Βουλής μάλιστα, ο κ. Σπύρος Κυπριανού, με τη

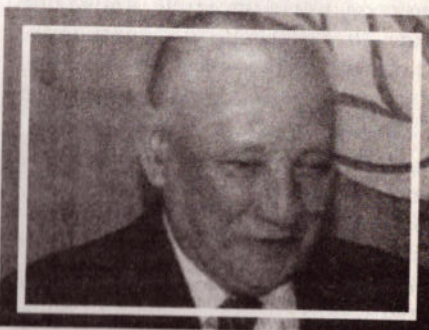
δραματική του παράκληση να προσφωνήσει τη Βουλή των Ελλήνων, έβαλε και το κερασάκι στην τούρτα της εθνικής κινδυνολογίας.

Όμως, αν εξετάσουμε ψύχραιμα τα πράγματα, έχω την εντύπωση ότι θα καταλήξουμε σε διαφορετικά συμπεράσματα και εν πάση περιπτώσει δε θα αισθανθούμε ότι έχουμε βυθιστεί στα βαθιά νερά και αβοήθητοι είμαστε έτοιμοι να πιαστούμε από τα μαλλιά μας για να περισώσουμε το εθνικό μας γόητρο. Απεναντίας φρονώ ότι βρισκόμαστε σε πολύ καλύτερη θέση απ' ότι πριν και ότι τώρα είναι η μόνη φορά που μπορούμε να μένουμε ασυγκίνητοι μπροστά στην αδιαλλαξία του Ντενκτάς διότι έχει και εκείνος και η Τουρκία να χάσουν από αυτήν την εμμονή τους, ενώ εμείς πορευόμαστε προς την Ευρώπη συνομιλώντας ταυτόχρονα με σοβαρότητα και συνέπεια, όπως μας υποδεικνύουν τα Ηνωμένα Έθνη και όλος ο διεθνής παράγοντας.

Οι συνομιλίες

Τι έγινε όμως μέχρι τώρα στις συνομιλίες και γιατί οι πολιτικοί αρχηγοί επέστρεψαν από τη Γενεύη με την απαισιοδοξη εντύπωση ότι δε γίνεται τίποτε;

Στους πρώτους τρεις γύρους των εκ του σύνεγγυς συνομιλιών ο ειδικός αντιπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ κ. Άλβαρο Ντε Σότο ζήτησε να ενημερωθεί από τις δύο πλευρές για τις θέσεις τους, επ' όλων των σημείων του προβλήματος και λεπτομερειακά, ενώ πριν από την τελευταία φάση του τρίτου γύρου έδωσε και ο ίδιος κάποιες άτυπες ιδέες, για τις οποίες ζήτησε τις απόψεις των μερών. Οι ιδέες του αυτές βέβαια, δεν ήταν ένα αποκύημα της φαντασίας του, αλλά μια λογική εκ μέρους του προσέ-

γιση, με βάση τα όσα είχε ακούσει μέχρι τότε από τα μέρη και αντιλήφθη ότι συνιστούσε τον μέσο όρο των θέσεων και των προσδοκιών των δύο μερών.

Στη Γενεύη και ο πρόεδρος Κληρίδης, με τη σύμφωνη γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου και ο κ. Ντενκτάς, με τη σύμφωνη γνώμη της πολιτικής ηγεσίας της πλευράς του, έδωσαν σαφείς και συγκεκριμένες απαντήσεις στον κ. Ντε Σότο και διέγραψαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα γινόνταν εκ μέρους τους αποδεκτή η λύση του προβλήματος.

Κι ενώ επ' όλων των πτυχών του κυπριακού διατηρούνται οι μεγάλες αποστάσεις δε διαπιστώθηκε πούθενά αμφύρωτο χάσμα, όσον αφορά στις επιμέρους πτυχές του προβλήματος. Και στο εδαφικό, παρόλο που μας χωρίζουν περίπου 10% του εδάφους υπάρχει δρόμος που μπορεί να διανυθεί θετικά και στις εγγυήσεις, παρόλο που ο Ντενκτάς επιμένει στην αναβαθμισμένη παρουσία της Τουρκίας σαν εγγυήτρια δύναμη, υπάρχουν τα περιθώρια για ένα modus vivendi. Ακόμα και στο ζήτημα των τριών ελευθεριών, δεν υπάρχει αδιαμφισβήτητη η διαπίστωση ότι τις πλευρές τις χωρίζει το χάος.

Εκεί που τα πράγματα φαίνεται να οδηγούνται σε αδιέξοδο είναι στο συνταγματικό και όχι στις επιμέρους εφαρμογές του συστήματος που θα συμφωνηθεί. Το χάσμα δημιουργείται από τον κ. Ντενκτάς με την απαίτησή του να αναγνωριστεί εκ των προτέρων το κράτος του σαν ισότιμο διεθνώς της Κυπριακής Δημοκρατίας και να προχωρήσουμε στη συνέχεια στη σύμβαση μιας συνομοσπονδίας με ισότιμες συμφωνίες επί σειράς θεμάτων και η οποία θα εξασφαλίζει τη συνεργασία και την κοινή πορεία των

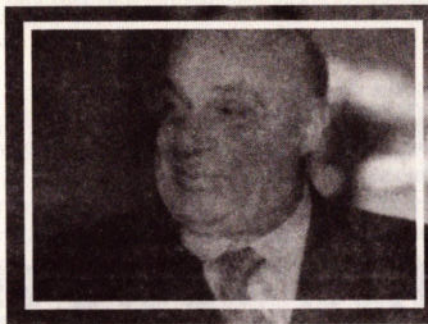
δύο ανεξαρτήτων κρατών. Το επιχείρημα του κ. Ντενκτάς είναι ότι δεν εμπιστεύεται τους Ε/Κ ότι θα ανεχθούν μια μόνιμη και πλήρη πολιτική ισότητα στα πλαίσια της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας και ότι δεν επιθυμεί να ξαναβρεθεί σε μειονεκτική θέση διεθνώς, σε περίπτωση διάλυσης του νέου κράτους. Από την άλλη πλευρά ο πρόεδρος Κληρίδης διασαφηνίζει ότι δεν πρόκειται ποτέ να αναγνωρίσει η πλευρά μας το παράνομο κράτος του κ. Ντενκτάς, ούτε να συγκατανεύσουμε σε συνομοσπονδία, γιατί εγκυμονεί κινδύνους και μονιμοποιεί τον διαχωρισμό, ενώ δικαιώνει την τ/κ ανταρσία και την εισβολή της Άγκυρας. Έτσι τα πράγματα φαίνεται λιγάκι δύσκολο να προχωρήσουν αν δεν υποχωρήσει η μια από τις δύο πλευρές στο κεφαλιώδες αυτό θέμα που εγείρει ο κ. Ντενκτάς.

Είμαστε οι ισχυροί...

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο βρίσκεται η διαφωνία μου με την πλειοψηφία της πολιτικής μας ηγεσίας και είναι εδώ που νομίζω ότι διαπράττεται το μεγάλο λάθος, που αν το υιοθετήσει και ο πρόεδρος Κληρίδης, θα κινδυνεύσουμε να οδηγηθούμε στην οριστική διχοτόμηση της Κύπρου.

Είμαι με την εντύπωση ότι ο κ. Ντενκτάς μ' αυτήν την ακραία απαίτησή του δεν έχει κερδίσει την υποστήριξη κανενός, εκτός της Άγκυρας. Πληροφορούμαι μάλιστα ότι και οι ΗΠΑ και οι Βρετανοί και ο ΟΗΕ, έχουν καταστήσει σαφές στον Τ/Κ ηγέτη, ότι δεν πρόκειται ποτέ να αναγνωριστεί το «κράτος» του και κανένας δεν πρόκειται να στηρίξει την απαίτησή του για πλήρη αναγνώριση πριν τη λύση. Η μια κυριαρχία και η μια διεθνής προσωπικότητα του νέου κράτους είναι εκ των ων ουκ άνευ των αποφάσεων του ΟΗΕ, από τις οποίες δε σκοπεύουν να αποξενωθούν πλήρως οι μεγάλες δυνάμεις και για λόγους δικής τους αξιοπιστίας.

Η τακτική της πλευράς μας όμως, μπροστά σ' αυτήν τη θετική για μας πραγματικότητα, δε μπορεί να είναι ούτε ο πανικός, ούτε η καταγγελία των συνομιλιών, ούτε τα αναθέματα προς τον Ντενκτάς και την Άγκυρα, ούτε η εχθρότητα και η καχυποψία προς τους μεγάλους και τους ισχυρούς. Βέβαια δεν πρέπει να παραγνωρίζονται τα συμφέροντα κανενός και ιδιαίτερα εκείνα των ΗΠΑ και της Ε.Ε., αλλά δεν τα εξορκίζουμε με τη συνεχή επίκληση της «αιώνιας φιλίας» των Τούρκων με τους «ισχυρούς της γης» και της διαπίστωσης ότι τα συμφέροντά τους εξυπηρετούνται καλύτερα από την

Άγκυρα και τον κ. Ντενκτάς. Εμείς έχουμε χαραγμένη τακτική, τουλάχιστον σε επίπεδο προέδρου της Δημοκρατίας και κυβέρνησης και αυτή η τακτική δε μπορεί να είναι άλλη από μια λογική διαλεκτικότητα στα επιμέρους ζητήματα και εμμονή σε αρχές όπως είναι η πολιτική ισότητα διασφαλισμένη στα πλαίσια της ομοσπονδίας, αλλά απόρριψη της αναγνώρισης του «κράτους» πριν τη λύση και της συνομοσπονδίας που θα οδηγήσει στη διχοτόμηση όπως την έχουμε σήμερα, ή όπως θα την εμπέδωσε η μη λύση του κυπριακού.

Η είσοδος στην Ε.Ε. κόρη οφθαλμού...

Όσοι αντιτάσσονται σ' αυτήν την τακτική του προέδρου της Δημοκρατίας, όπως την αντιλαμβάνομαι τουλάχιστον εγώ, όχι μόνο δεν έχουν άλλη να προτείνουν, όχι μόνο επικαλούνται αδύναστα την ανάγκη επανοπότευσης, αλλά στην πραγματικότητα αντιστρατεύονται τις αποφάσεις του Ελσίνκι, την ε/κ προσέγγιση και κατ' επέκταση την απρόσκοπτη πορεία μας προς την πλήρη ένταξη στην Ε.Ε.

Σήμερα το κυπριακό βρίσκεται στην καλύτερη και όχι στη χειρότερη φάση του μετά το 74 για τρεις λόγους, που οι απορριπτικοί εθνικιστές τους βλέπουν σαν «κατάρτα». Ο πρώτος λόγος αφορά στην εξασφάλιση της απόφασης του Ελσίνκι που δίνει τη δυνατότητα στην Κύπρο, αν πολιτευτεί συνετά, να εισέλθει στην Ε.Ε. χωρίς να έχει προηγούμενα επιλύσει το πολιτικό της πρόβλημα. Αυτό και μόνο συνιστά μορφή αποδεκτής λύσης του προβλήματός μας και τη μεγαλύτερη καταδίκη της αδιαλλαξίας του κ. Ντενκτάς. Είναι η μόνη διεξοδος που βρέθηκε τελικά ανάμεσα στα αδιέξοδα που μας οδηγούσαν οι πολιτικές προηγούμενες κυπριακών και ελληνικών κυβερνήσεων.

Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο μπορούμε να είμαστε αισιόδοξοι είναι η σημερινή ελληνική κυβέρνηση του Κώστα Σημίτη, η διεθνής θέση της Ελλάδας, ο ρόλος της σαν μονίμου μέλους της Ε.Ε. και της ΟΝΕ και η ελπιδοφόρα και διεθνής επαινεθείσα πολιτική του χάραξη στις ε/κ σχέσεις.

Ο Κώστας Σημίτης απέδειξε ότι εννοεί όσα υπόσχεται και προγραμματίζει και απάλλαξε την εθνική πολιτική της χώρας του από τα κενά συνθήματα και τους εθνικιστικούς φανατισμούς. Γι' αυτό σήμερα η Ελλάδα είναι σεβαστή από όλους και υπολογίσιμη μεταξύ των συμμάχων και των εταίρων της. Η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας βρίσκεται, ως ένα βαθμό και στα χέρια της Ελλάδας και οι Τούρκοι έδειξαν ότι δεν υποτιμούν τον ευρωπαϊκό τους προσανατολισμό. Θα αναγκαστούν, αργά ή γρήγορα, να υποστείουν τη σημαία της αδιαλλαξίας τους και στο κυπριακό, αν δεν επιθυμούν να χάσουν το τραίνο της Ευρώπης και του εξευρωπαϊσμού τους.

Ο τρίτος λόγος που καθιστά τη θέση μας «ευνοϊκή» είναι, κατά τη γνώμη μου, ο διεθνής παράγοντας. Είναι η πρώτη φορά που υπάρχει τόσο έντονο το διεθνές ενδιαφέρον για τη λύση του κυπριακού και είναι η πρώτη φορά που κατανοούν πλήρως ότι το εμπόδιο είναι οι συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις του κ. Ντενκτάς. Βέβαια για τη διεθνή κοινότητα δεν είναι έγκλημα καθοσιώσεως ούτε η αναγνώριση του κ. Ντενκτάς ούτε η συνομοσπονδία, αν τούτη γινόταν δεκτή και από την πλευρά μας. Και για να τους πείσουμε δεν είναι, νομίζω, η καλύτερη τακτική να τους δηλώνουμε ότι τους θεωρούμε ύποπτους και εχθρικοί διακείμενους προς την πλευρά μας. Πρέπει να τους πείσουμε (και σ' αυτό πρέπει να βοηθήσουμε όλοι τις κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας) ότι δεν υπερασπίζομαστε μόνο και στενοκέφαλα τα συμφέροντά μας, αλλά προφυλάσσουμε και τη διεθνή κοινότητα από εξελίξεις που θα δημιουργούσαν κακό προηγούμενο, αν αναγνωριστεί το κράτος Ντενκτάς και η συνομοσπονδία σαν λύση ίσων αποστάσεων.

Βέβαια δε θα πρέπει να βγάλουμε από το μυαλό μας ότι η λύση που μπορεί να βρεθεί θα είναι λύση ίσων αποστάσεων και αυτό έχει σχέση με τις σημερινές πραγματικότητες, όπως διαμορφώθηκαν μετά το 1974. Δε θα γυρίσουν όλοι οι πρόσφυγες στα σπίτια τους χωρίς όρους, ούτε θα βρεθεί ολοκληρωτή η Κύπρος υπό την πλήρη κυριαρχία της ε/κ κοινότητας. Δε θα ασκούμε καμιά εξουσία χωρίς τη θέληση και των Τ/Κ και δε θα προσβλέπουμε σ' ένα μέλλον που θα δικαιώνει τους «εθνικούς μας πόθους».

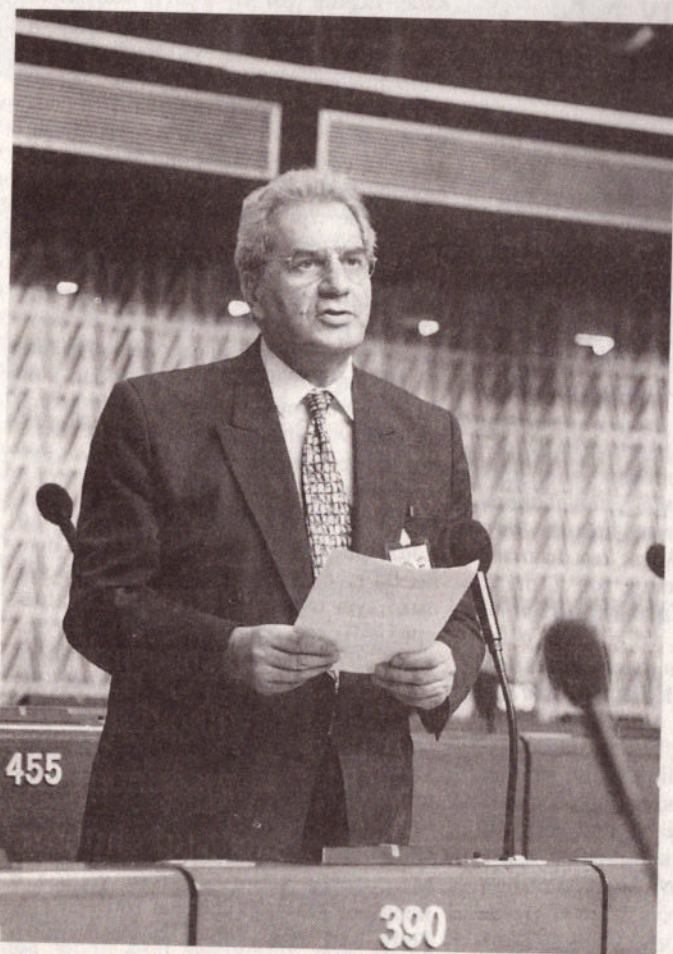
Με αυτά τα δεδομένα μπορεί, νομίζω, ο πρόεδρος και οι σύμβουλοί του να μεταβούν στη Νέα Υόρκη συγκρατημένα αισιόδοξα και με την πεποίθηση ότι δε βρισκόμαστε εμείς υπό πίεση και σε αδιέξοδο. Με μόνο βέβαια μια υποχρέωση. Να μη θέσουν σε καμία στιγμή, σε κίνδυνο την ευρωπαϊκή μας πορεία· αυτό θα ισοδυναμούσε με εθνική προδοσία!

Τάκης Χ' Δημητρίου:

Περίγραμμα νέας πολιτικής

Συναντήσαμε τον βουλευτή Τάκη Χ' Δημητρίου στο λιτό εξοχικό του στο μικρό χωριό Πηγαίνα του Πύργου.

Αρχίσαμε τη συνομιλία μας με το κυπριακό, ωστόσο, όπως θα δείτε, η συνέντευξη του κ. Χατζηδημητρίου αποτελεί ένα περίγραμμα συνολικής αντιπρότασης στην κυβερνητική πολιτική, τόσο στο κυπριακό, όσο και στα θέματα εσωτερικής πολιτικής.

Ο Τάκης Χ' Δημητρίου στο Συμβούλιο της Ευρώπης

Ακόμη μια φορά, κ. Χατζηδημητρίου, βρισκόμαστε μπροστά σ' ένα αδιέξοδο, όσον αφορά το κυπριακό. Υπάρχουν, νομίζετε, διαφορές με τα προηγούμενα αδιέξοδα και ποιες είναι αυτές;

Τα προηγούμενα ήταν αδιέξοδα με ελπίδες. Το σημερινό είναι ένα αδιέξοδο που δε μας αφήνει περιθώρια να ελπίζουμε. Περιμέναμε ότι με την αλλαγή των ευρύτερων συνθηκών και καταστάσεων θα μπορούσε να υπάρξει διέξοδος στο κυπριακό. Το κυπριακό πρόβλημα ήταν προϊόν του ψυχρού πολέμου. Ο ψυχρός πόλεμος παρήλθε και αναμέναμε ότι μέσα στις ευρύτερες ανακατατάξεις θα μπορούσε να αμβλυνθεί και η αντιπαράθεση έναντι του κυπριακού. Οι ΗΠΑ έγιναν η μόνη δύναμη που υπάρχει πια στον κόσμο, και περιμέναμε ότι θα λειτουργούσε, τουλάχιστον, ως μια δύναμη που μπορεί να δει το δίκαιο του άλλου. Διαπιστώνουμε σήμερα, ότι η αμερικανική

πολιτική, μετά τον ψυχρό πόλεμο, σε τίποτα δεν έχει διαφοροποιηθεί σε σχέση με το κυπριακό. Διατηρεί τα ίδια συστατικά που ήθελαν την Κύπρο μια εξουδετερωμένη υπόθεση: η ένωση, όπως και η ανεξαρτησία αργότερα, παρεμποδίστηκε και προωθήθηκε η έννοια της διχοτόμησης με αμερικανική υποστήριξη και συγκατάθεση.

Πέρα από αυτά όμως, τον τελευταίο καιρό υπήρξε μια ελληνοτουρκική προσέγγιση η οποία, ως ένα ορισμένο σημείο, εξηγείται: η συνεχής σύγκρουση και αναμέτρηση μεταξύ των δύο χωρών έβλαπτε, τελικά, τα συμφέροντα και των δύο. Αναμέναμε ότι αυτή η αμβλυνση στην ένταση των σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας, που μείωνε και το ενδεχόμενο του πολέμου, θα είχε κάποια επίδραση και στο κυπριακό πρόβλημα. Και πάλι διαγιγνώσκουμε ότι πίσω από αυτήν τη βελτίωση των σχέσεων κινείται ο αμερικανικός παράγοντας. Τα σημερι-

νά δεδομένα αποδεικνύουν ότι στο βαθμό που υπάρχει βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, αυτή ουδόλως αγγίζει το κυπριακό πρόβλημα. Γι' αυτό φτάνουμε, με το τέλος του 2000, σ' ένα αδιέξοδο χωρίς προοπτική και χωρίς ελπίδα για βελτίωση της κατάστασης.

Εντούτοις υπάρχει (σύμφωνα με τα δεδομένα των τελευταίων χρόνων) όχι απλώς η προσπάθεια ελληνοτουρκικής προσέγγισης αλλά και ένα ευρύτερο πλαίσιο προσέγγισης της Κύπρου, της Τουρκίας και πρωτίστως της Ελλάδας με την Ευρώπη. Αυτό είναι ένα καινούργιο δεδομένο. Πως η Κύπρος εκμεταλλεύτηκε το καινούργιο πλαίσιο, ποιες προτάσεις θα έπρεπε, ίσως, να υπήρχαν, ώστε να επωφεληθούμε αυτών των καινούργιων πολιτικών συνθηκών; Είπατε ότι η αμερικανική πολιτική δεν έχει αλλάξει. Όμως, η κυπριακή πολιτική σε τι έχει αλλάξει, ενόψει των καινούργιων δεδομένων;

Οι τρεις χώρες που εμπλέκονται άμεσα και στο κυπριακό και στην ευρωπαϊκή πορεία είναι η Ελλάδα, η Τουρκία και, βέβαια, η Κύπρος. Η Ελλάδα έχει συγκεκριμένα συμφέροντα και συγκεκριμένες προτεραιότητες αυτήν τη στιγμή. Προσπαθεί να μπει στον σκληρό πυρήνα, εντάσσεται στην ΟΝΕ και αναζητεί μια θέση στην Ευρώπη και στον κόσμο δια μέσου της Ε.Ε. Αυτό αποτελεί στοιχείο βασικό για τις ελληνικές πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και διεθνείς προτεραιότητες. Όσο για την Τουρκία, υπάρχει μια αναγνώριση ότι αποτελεί ευρωπαϊκή χώρα και ότι θα ήταν δυνατό να μπει στην Ε.Ε. Το κύριο θέμα που συζητείται αυτήν τη στιγμή στην Τουρκία, από τους ηγετικούς, κυρίως, κύκλους, είναι η πορεία προς την Ευρώπη. Όμως, γνωρίζει πολύ καλά η Τουρκία ότι οι σχέσεις της με την Ευρώπη μπορεί να ενι-

σχυθούν, οι οικονομικές σχέσεις μπορεί να βελτιωθούν, αλλά το να γίνει μέλος της είναι κάτι το πολύ απομακρυσμένο - στην περίπτωση, βέβαια, που υπάρχει και τέτοια πιθανότητα. Επομένως, ξέρει ότι σ' αυτήν τη φάση πιθανότατα η Ευρώπη να την έχει πιο πολλή ανάγκη ως αγορά, παρά η Τουρκία την Ευρώπη ως πιθανό μέλος της (δε διαφαίνεται άλλωστε κάτι τέτοιο στην άμεση προοπτική). Αυτό, όμως, δεν αναστέλλει τις εσωτερικές ζυμώσεις στην Τουρκία. Αλλά, αν έπρεπε να περιμένουμε αυτές τις εσωτερικές ζυμώσεις, τότε θα έπρεπε να σταθμίζαμε ανάλογα το κυπριακό, ή να λογαριάζαμε τι σημαίνει ο χρόνος και για την Κύπρο (διότι η Τουρκία μπορεί να έχει την πολυτέλεια να έχει μικρές προοπτικές, η Κύπρος όμως, δυστυχώς, αντιμετωπίζει τον παράγοντα χρόνο με πολλή αγωνία, γιατί παρεμβαίνουν πολλοί παράγοντες και υπάρχει η έννοια της κατοχής και της αμφισβήτησης της ίδιας της ύπαρξής της).

Όσον αφορά την κυπριακή πολιτική, το μόνο πράγμα που θα έβλεπα ότι πιθανόν, σε κάποια στιγμή, να είναι χρήσιμο, είναι να επικοινωνούσαμε άμεσα με τον λαό της Τουρκίας, ώστε να διαλύσαμε τις αρνητικές εντυπώσεις που αφορούν τους Ε/Κ, και έτσι να αντιμετωπίζαμε την τουρκική μισαλλόδοξη προπαγάνδα εναντίον της Κύπρου και να ασκούσαμε κάποια επίδραση στους σκεπτόμενους, τουλάχιστον, ανθρώπους. Δυστυχώς, δεν εργαζόμαστε προς αυτήν την κατεύθυνση, και είναι κάτι που πρέπει να θεωρήσουμε ως δεδομένο, αν θέλουμε να έχουμε κάποια ολοκληρωμένη πολιτική με την οποία θα καλύψουμε και σφάλματα και παραλήψεις του παρελθόντος. Πρέπει, δηλαδή, να λογαριάσουμε: πρώτον, την τουρκική κοινή γνώμη, δηλαδή τον τουρκικό παράγοντα, δεύτερον, τον τ/κ παράγοντα και τρίτον, τον αμερικανικό παράγοντα έναντι

του οποίου πρέπει να έχουμε πολιτική ολοκληρωμένη και όχι συναισθηματική, όπως επίσης δεν πρέπει να εντοπίζουμε αποκλειστικά την έννοια της κυπριακής πολιτικής κατά τρόπο μονοδιάστατο, ελληνοκεντρικό. Θα ήθελα, βέβαια, να αποφύγω αυτήν την ορολογία γιατί προκαλεί παρεξηγήσεις, αλλά πρέπει να καταλάβουμε ότι για να επιβιώσουμε ως Ε/Κ σ' αυτόν τον τόπο, πρέπει να διατηρηθεί η Κυπριακή Δημοκρατία, όπως, επίσης, πρέπει να έχουμε και ολοκληρωμένες τοποθετήσεις έναντι όλων των παραγόντων που συνθέτουν το κυπριακό πρόβλημα, δεδομένου μάλιστα ότι οφείλουμε να έχουμε συνειδητοποιήσει ότι δεν είναι με πόλεμο που θα λυθεί, αλλά με την πολιτική και την διπλωματία. Επομένως, θα πρέπει να πολιτικοποιήσουμε το κυπριακό όχι μόνο με εσωστρέφεια, αλλά και με μια ανάλογη πολιτική μέσα στα πλαίσια και τα περιθώρια που οι δυνατότητές μας το επιτρέπουν. Είναι απαραίτητο, λοιπόν, να έχουμε μια ολοκληρωμένη πολιτική, έναντι και των Τ/Κ, και της Τουρκίας, και των άλλων παραγόντων που συνθέτουν το κυπριακό.

Η κυπριακή πολιτική είναι, πιστεύω, αντιφατική. Ουδέποτε ύψωσε την έννοια της Κυπριακής Δημοκρατίας ως προϋπόθεση λύσης του κυπριακού προβλήματος, παρά μόνο λεκτικά, στο εξωτερικό, και μόνο όταν κάνουμε επίσημες επαφές. Όλες οι άλλες μας ενέργειες δίνουν την εντύπωση ότι είμαστε μία ε/κ κατάσταση, ότι είμαστε μία κοινοτική υπόθεση, οι Τούρκοι από τη μια και οι Έλληνες από την άλλη, δίνοντας τελικά την αίσθηση ότι η Κύπρος είναι καλά διαιρεμένη. Μια τέτοια πολιτική στηρίζει πολύ περισσότερο την τουρκική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία το κυπριακό είναι λυμένο, παρά τη δική μας, που αναζητεί μια λύση βασισμένη πάνω στην έννοια της νομιμότητας και

της διεθνούς δικαιοσύνης, που σημαίνει διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ύπαρξη δημοκρατικών συνθηκών διαβίωσης Ε/Κ και Τ/Κ, διασφάλιση των δικαιωμάτων όλων των πολιτών μέσα σε πνεύμα ισονομίας. Ίσως αυτά να ηχούν λίγο εκτός πραγματικότητας, μετά από τόσα χρόνια κατοχής, αλλά είναι αυτά με τα οποία μπορούμε να στηρίξουμε τη μελλοντική μας πορεία, αναζητώντας προϋποθέσεις λύσης του κυπριακού προβλήματος. Γιατί μπορεί η τουρκική κυβέρνηση, ο τουρκικός στρατός, να στηρίζεται πάνω στην έννοια της δύναμης, εμείς, όμως, σ' ένα επιχείρημα μπορούμε να στηρικτούμε: στην έννοια της νομιμότητας, από την οποία δεν πρέπει να απομακρυνθούμε ως την ημέρα του συμβιβασμού, που θα κατοχυρώνει κάποιες βασικές προϋποθέσεις.

Μπορείτε να μας δώσετε κάποια συγκεκριμένα παραδείγματα, τα οποία θα αποτελούσαν υλοποίηση των όσων είπατε;

Κάτι που θα μπορούσαμε να κάνουμε είναι να εντοπίσουμε τα σημεία πάνω στα οποία όλα τα προηγούμενα χρόνια δεν είχαμε πολιτική, όπως για παράδειγμα το ζήτημα των Τ/Κ. Μέχρι και σήμερα σε κάποιες εφημερίδες, αλλά και γενικώς, συζητείται η έννοια της επαναπροσέγγισης. Σήμερα, δεν τίθεται θέμα επαναπροσέγγισης ή μη. Από την άλλη, όμως, αντιλαμβανόμαστε ότι στην Κυπριακή Δημοκρατία θα πρέπει να ζήσουμε Έλληνες και Τούρκοι μαζί μετά από τη λύση; Ασκοούμε την ανάλογη πολιτική για να το πετύχουμε; Σκεφτήκαμε ποτέ ότι ο τ/κ λαός, έστω και κάτω από την καταπίεση του τουρκικού στρατού και των εποίκων, μπορεί να είναι ένας παράγοντας, ότι μπορεί να δίνει την παρουσία του; Δεν υποστηρίζω να εκμεταλλευτούμε, για παράδειγμα, αυτά που γίνονται τώρα με την *Αντιρα* και την κρίση στις

τράπεζες, αλλά να εφαρμοσούμε μια πολιτική με απλωμένο το χέρι για συνεργασία, μέσα στα πλαίσια μιας κοινής πατρίδας. Για να γίνει αυτό κατορθωτό, πρέπει να γνωρίζουμε ο ένας τον άλλο, να γνωρίζουμε τον πολιτισμό και την ιστορία, την τέχνη και τη λογοτεχνία, τις ανησυχίες της άλλης πλευράς. Δε σημαίνει ότι αυτό θα φέρει τη λύση, αλλά είναι στοιχείο απαραίτητο που μπορεί να οικοδομήσει πολιτική για τη λύση. Όσον αφορά την προπαγάνδα, θα μπορούσαμε και εμείς, μέσω των τηλεοράσεων, των ραδιοφώνων, να απευθυνθούμε ευρύτερα, γιατί όχι και στους Τούρκους, και να μιλήσουμε για την κατάσταση στην Κύπρο. Αυτό δεν το κάναμε ποτέ, παρά μόνο εξαντλούμαστε στην πολιτική των μνημοσύνων και των μεγάλων λόγων, χωρίς να λογαριάζουμε άλλους παράγοντες. Για παράδειγμα, όσον αφορά την εικόνα της Κυπριακής Δημοκρατίας, στην παρέλαση του κυπριακού στρατού, της 1ης Οκτωβρίου, ο πρόεδρος περιβάλλεται από ελληνικές σημαίες, δίνοντας έτσι την εντύπωση ότι είμαστε ε/κ διοίκηση και όχι Κυπριακή δημοκρατία. Υπάρχει η εκκλησία, η οποία δεν κατάλαβε ακόμα ότι, για να επιβιώσει η ορθόδοξη εκκλησία της Κύπρου πρέπει να σεβασθεί την Κυπριακή Δημοκρατία. Όχι μόνο δεν πληρώνει τους φόρους, αλλά αρνείται να υψώσει κυπριακή σημαία έξω από τους ναούς.

Όλα αυτά είναι θέματα τα οποία θα μπορούσαν να στηρίζουν την έννοια της δημοκρατίας. Και όλα αυτά τη στιγμή που, όταν βρισκόμαστε στο εξωτερικό, δεν υπερασπιζόμαστε την επικράτηση του ελληνικού στοιχείου, αλλά την Κυπριακή Δημοκρατία, τον πολυεθνικό και πολυπολιτιστικό χαρακτήρα της Κύπρου. Τούτο το τελευταίο δε βρίσκει εφαρμογή ούτε στην παιδεία μας, ούτε στην κοινωνία μας, ούτε στην πολιτική μας, ούτε

σε καμιά έκφρασή μας. Μ' αυτόν τον τρόπο, εξασθενίζουμε τις προοπτικές μας, ανανεώνουμε τα σφάλματα και τις αδυναμίες μας, γινόμαστε ανίκανοι να έχουμε πολιτική πάνω στο κυπριακό, υποσκάπτουμε την ύπαρξή μας, οδηγούμαστε στον αφανισμό.

Είπατε ότι μετά τη λύση του κυπριακού θα ζήσουμε Ε/Κ και Τ/Κ μαζί. Αναρωτιέμαι αν όντως θα έπρεπε να λέμε «μετά», διότι η Κυπριακή Δημοκρατία υφίσταται και οι Τ/Κ είναι πολίτες της - πόσο μάλλον αυτοί που ζουν στην ε/κ πλευρά: για παράδειγμα οι γύφτοι που έφτασαν πριν λίγο καιρό δεν έχουν σχολείο, ή πληρώνουμε γενικά στους Τ/Κ τα διδάκτρα για να φοιτούν σε αγγλικές σχολές...

Καταρχάς, η αναφορά μου στο μετά από την λύση είναι για να τονίσω ότι, δεν πρέπει να περιμένουμε να επικοινωνήσουμε μετά από αυτή. Για να συμβιώσουμε πρέπει να αρχίσουμε μια προεργασία αρκετά πιο πριν, ώστε, αν έρθει εκείνη η στιγμή, να είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε ο ένας τον άλλο.

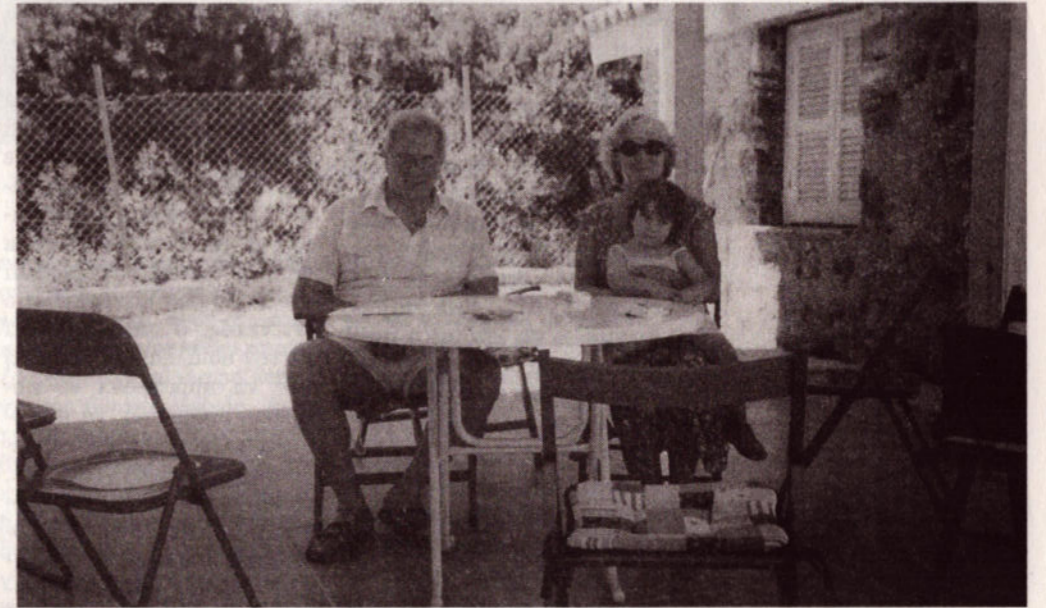
Όταν άρχισαν να έρχονται οι γύφτοι εδώ η κοινωνία και το κράτος μας - παρόλο που υπήρξαν και κάποιες ώριμες τοποθετήσεις από πλευράς κυβερνητικών παραγόντων (έλειπαν εντούτοις οι πράξεις) - παρουσίασε ένα πανικό. Αντίθετα, εγώ πιστεύω ότι παρουσιάστηκε ένα επιχείρημα στα χέρια μας: ένας πληθυσμός, ο οποίος ζούσε στα κατεχόμενα, έφευγε, κατεδίκαζε, δηλαδή, στα μάτια μας, το κατοχικό καθεστώς. Αυτό πιστεύω πως έπρεπε να το εκμεταλλευτούμε. Αλλά, να μη ξεχνούμε ότι μέσα στη δική μας κοινωνία, στην άρχουσα τάξη, στην οικονομική ολιγαρχία, επικρατεί η νοοτροπία που λέει να μην έρθουν απ' εδώ οι Τ/Κ, να μην υπάρχει επικοινωνία, να μην επιστρέψουν στα σπίτια και τις περιουσίες τους, να

μην αναμειχθούν οι πληθυσμοί. Κι αυτό δεν είναι δικό μου συμπέρασμα. Έτυχε να ακούσω έναν τέτοιο παράγοντα - με την κυριολεκτική σημασία του όρου - ο οποίος διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου, να μιλά σε ξένο και να υποστηρίζει αυτές τις απόψεις. Ναι, λοιπόν, δεν είμαστε ούτε ώριμοι, ούτε έτοιμοι να κατανοήσουμε τις αναγκαιότητες που υπάρχουν σήμερα, ούτε αντιλαμβανόμαστε ότι, με κάθε μας ενέργεια δίνουμε ένα δείγμα των προθέσεων και των διαθέσεων μας για να λύσουμε το κυπριακό. Είναι αλήθεια αυτά που είπατε για τα σχολεία, είναι, επίσης, αλήθεια ότι έρχονται οι άνθρωποι απ' εδώ και τους διώχνουμε. Πρέπει να μιλήσουμε ανοικτά στους συμπατριώτες μας. Από τη στιγμή που έρχεται κάποιος και εμείς τον διώχνουμε, σημαίνει πως η Κύπρος είναι καλά διαιρεμένη, πως το κυπριακό έχει λυθεί και, επομένως, πρέπει να πάψουμε να υποκρινόμαστε ότι είναι ανοικτό.

Νομίζω ότι εισηγήσατε μια πολιτική, η οποία αποτελεί κριτική όλων των πολιτικών που ακολουθηθήκαν μετά το '74, με την έννοια ότι η Κυπριακή Δημοκρατία, ενώ στο εξωτερικό φρόντιζε να υποστηρίξει τον εαυτό της, ταυτόχρονα, στο εσωτερικό συμπεριφερόταν πάντα ως κοινοτική, ως ε/κ διοίκηση, χαρακτηρισμό που της δίνει και ο Ντενκτάς.

Όχι μόνο ο Ντενκτάς, αλλά και τα Ηνωμένα Έθνη και οι ξένοι πρέσβεις όταν μιλούν π.χ. για την εθνοφρουρά, αναφέρονται σε ε/κ δυνάμεις και όχι στον στρατό της δημοκρατίας. Υπάρχει, όμως, κάτι θετικό το οποίο πρέπει να αναφέρουμε: ψηφίστηκε ο νόμος που θέτει τον αρχηγό της Εθνικής Φρουράς κάτω από τον έλεγχο του Υπουργού Άμυνας. Ίσως να πει κανείς ότι έχει συμβο-

λικό χαρακτήρα, αλλά στην πολιτική έχει σημασία το θέμα, τι παρουσιάζεις και τι εντυπώσεις δημιουργείς. Και εμείς δημιουργούμε κακές εντυπώσεις στον ξένο παρατηρητή, όταν του μιλάμε για την κατεχόμενη Κυπριακή Δημοκρατία και έρχεται και αντιμετωπίζει έναν τόπο που δε δίνει τα δείγματα της πίστης στην Κυπριακή Δημοκρατία. Θέλω, επίσης, να πω ότι έχει σημειωθεί πρόοδος σε σχέση με το παρελθόν.

Ο Τάκης και η Κάτια Χ"Δημητρίου με το εγγονάκι τους.

Παλιά δεν υπήρχε κανένας σεβασμός στην έννοια ή στην ύπαρξη της κυπριακής σημαίας ή του κυπριακού κράτους. Αυτήν τη στιγμή, έστω και λεκτικά, γίνεται πολύς λόγος γι' αυτά. Ήρθε η στιγμή που θα πρέπει να πάρουμε και συγκεκριμένα μέτρα, ώστε να δώσουμε τα ανάλογα δείγματα αλλά και να οικοδομήσουμε πολιτική. Και επαναλαμβάνω ότι βρισκόμαστε σ' ένα κρίσιμο σημείο, όπου δε διαφαίνεται η λύση και παρουσιάζεται μπροστά μας το ερώτημα, είμαστε υπέρ της διαίρεσης ή της συνέχισης της αναζήτησης της λύσης; Και εγώ είμαι εκείνος που επιμένω στη συνέχιση της προσπάθειας της αναζήτησης λύσης, βάζοντας τις προϋποθέσεις και οικοδο-

μώντας μια σωστή πολιτική. **Αν εξαρέσουμε την πολιτική που ασκεί τώρα η κυβέρνηση Κληρίδη μέσω του Υπουργού Άμυνας, ο οποίος προσπαθεί να εντάξει την Κύπρο στον στρατό της Ευρωπαϊκής Ένωσης - γεγονός που αποτελεί συνέπεια των συμφωνιών του Ελσίνκι ή ίσως και προηγούμενων συμφωνιών-, ποιες σημαντικές πρωτοβουλίες θα μπορούσε να αναπτύξει μια**

κυπριακή κυβέρνηση, που να δείχνουν ότι έχουμε μελετήσει, κατανοήσει και έχουμε βγάλει συμπεράσματα όσον αφορά το Ελσίνκι; Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα κινούμαστε πάνω στη βάση των συμφωνιών του Εθνικού Συμβουλίου του 1989...

Είναι γεγονός ότι το θέμα Ευρώπη είναι ένα μεγάλο θέμα. Εγώ συμφωνώ με την πολιτική του Υπουργού Άμυνας για συμμετοχή της Κύπρου στον ευρωπαϊκό στρατό, γιατί πιστεύω ότι, από τη στιγμή που δεκτήκαμε την κοινή ευρωπαϊκή πολιτική και ασφάλεια, είναι απαραίτητο. Μάλιστα, όταν μέσα στα πλαίσια της εναρμόνισης επετεύχθη συμφωνία σ' αυτό το σημείο, το θε-

ωρήσαμε ως πρόοδο.

Απ' εκεί και πέρα, όμως, υπάρχει η μεγάλη προσπάθεια της εναρμόνισης. Αυτή η προσπάθεια δεν είναι καθόλου εύκολη, διότι πρέπει να αλλάξουμε πολλά από τα συστήματα του παρελθόντος, στα οποία είμαστε προσκολλημένοι είτε από συνήθεια, είτε από συντηρητισμό, είτε ακόμα λόγω τοπικών συνθηκών.

Είναι γεγονός ότι οι ανάγκες της εναρμόνισης οδηγούν, ενδεχομένως υποχρεωτικά, και σε κάποιες άλλες αντιλήψεις, όσον αφορά την επίλυση του κυπριακού. Μια σειρά κωλύματα που υπήρχαν πριν, λόγω των συμφωνιών Ζυρίχης κ.λπ., μπορούν να θεωρηθούν ότι ξεπερνιούνται εύκολα, μέσα από τη διαδικασία της εναρμόνισης. Για παράδειγμα, η μη κοσμική παιδεία που έχουμε στην Κύπρο, η οποία έχει να κάνει, σαφώς, με τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων.

Εδώ στην Κύπρο πρέπει να κατανοήσουμε ότι στην Ευρώπη συζητείται περισσότερο το θέμα της πολυπολιτιστικής παιδείας. Εδώ, δεν έχουμε μόνο μονοδιάστατες αντιλήψεις για τους Τούρκους, αλλά ακόμα και για ανθρώπους με τους οποίους ζούμε μαζί, όπως τους Αρμένιους, τους Μαρωνίτες, τους Λατίνους, που θεωρούνται κομμάτι της ιστορίας αυτού του τόπου. Αλλά η έννοια της εναρμόνισης είναι δυνατό να διευκολύνει τη λύση σε ορισμένα σημεία, που παλαιότερα αποτέλεσαν ζητήματα μεγάλων διαφορών. Για παράδειγμα, το νόμισμα της νέας δημοκρατίας δε θα είναι ούτε η κυπριακή λίρα, ούτε η τουρκική αλλά, πιθανόν, το ευρώ, ή θα υπάρχει ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα και όχι μία ή δύο κεντρικές τράπεζες. Επίσης, η ευρωπαϊκή πορεία καθορίζει και ένα διεθνές κέντρο για την Κύπρο, πέραν από τα εθνικά κέντρα της

Αθήνας και της Άγκυρας, γεγονός που διευκολύνει τη συμβίωση Ε/Κ και Τ/Κ μέσα στα πλαίσια λύσης. Υπάρχει όμως και το ερώτημα αν υπάρχει διάθεση για λύση...

Ακόμα είναι σημαντικό και τούτο: συνδέεται η λύση του κυπριακού με την ένταξη στην Ε.Ε.; Είναι αρκετή η διαβεβαίωση που πήραμε στο Ελσίνκι; Πιστεύω ότι η διαβεβαίωση που πήραμε έχει λύσει τα χέρια της Κύπρου όσον αφορά την προώθηση των διαπραγματεύσεων. Αν, μέσα σ' αυτήν την πορεία της εναρμόνισης, μπορέσουμε να εκσυγχρονίσουμε το κράτος μας, αυτό θα είναι ένα μέγα επίτευγμα που θα έχει συνδέσει την Κύπρο με την Ε.Ε., πράγμα που σημαίνει ότι η υπόθεση της τυπικής ή όχι ένταξης θα είναι απλό διαδικαστικό θέμα. Και είναι εδώ που κάνει λάθος ο Ντενκτάς, ο οποίος μπορεί με την αδιάλλακτη πολιτική του να παρατείνει το κυπριακό πρόβλημα, να ικανοποιεί τα εξτρεμιστικά στοιχεία της κοινότητας του, όμως, ταυτόχρονα, το γεγονός ότι κρατά σε οπισθοδρόμηση τον τ/κ λαό, το πληρώνει με την κοινωνική δυσφορία και την οικονομική κρίση που υπάρχει. Κι αυτήν την κατάσταση δε μπορεί να την αντιμετωπίσει ο Ντενκτάς, όσα χρήματα κι αν πάρει από την Τουρκία, για δύο λόγους: το μικρό μέγεθος των κατεχομένων και του πληθυσμού δεν επιτρέπουν τη συγκρότηση οποιασδήποτε πολιτικής και, επιπλέον, είναι και η επίδραση που έχει η τουρκική οικονομία στην άλλη πλευρά. Έτσι, ακόμα και το θέμα του εμπάργκο είναι πρόσχημα για την κοινωνική και οικονομική κρίση των κατεχομένων. Στην πραγματικότητα, δεν είναι εμπάργκο, αλλά τα κατοχικά δεδομένα που υπάρχουν. Αυτήν τη στιγμή, για παράδειγμα, πραγματοποιούνται εξαγωγές μέσω της Τουρκίας, πράγμα που αποδεικνύει ότι το εμπάργκο είναι μόνο πρόσχημα. Αν

υπάρχει κάτι που πρέπει να κάνουμε είναι, να δώσουμε προτάσεις τις οποίες οι Τ/Κ θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν. Αυτό είναι κάτι που συζητήσαμε και με τον κ. Κρανιδιώτη. Οι δικές μας ενέργειες, όσον αφορά τον οικονομικό τομέα, πρέπει να απευθύνονται προς τους Τ/Κ και να μη διαιωνίζουν ή να δικαιολογούν το κατοχικό καθεστώς.

Ο κ. Κρανιδιώτης είχε κάνει συγκεκριμένες προτάσεις πάνω στο θέμα;

Ναι, και όσον αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα, πρότεινε να γίνουν οι εξαγωγές δια μέσου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Θα μπορούσαν, δηλαδή, να πάρουν ένα πιο συγκροτημένο χαρακτήρα, κι ας τον απέρριπτε ο Ντενκτάς. Υπάρχουν πράγματα που μπορούμε να πούμε και ο Ντενκτάς να μην τα δέχεται, αλλά να είναι πειστικά για τη διεθνή κοινότητα. Παραπονιέται ο Ντενκτάς και για αθλητικό εμπάργκο. Όταν, όμως, έγινε συζήτηση στο Συμβούλιο της Ευρώπης, και ανέφερε η δική μας πλευρά ότι καλούνται Τ/Κ σε κοινές εθνικές ομάδες με τους Ε/Κ, αλλά αρνούνται, μπορώ να πω ότι η δική μας άποψη βρήκε πολλή κατανόηση και καμία αντίθεση η χωριστική πολιτική του Ντενκτάς. Βέβαια, δεν τελειώνουν τα πράγματα έτσι απλά. Θα συνεχιστούν τα προβλήματα και η αναμέτρηση, αλλά εκείνο που η δική μας πλευρά πρέπει να κάνει, είναι να έχει πάντοτε προτάσεις που θα μας βγάλουν έξω από το αδιέξοδο. Εμείς εδώ μάθαμε περισσότερο να απορρίπτουμε, να κρίνουμε και να κατακρίνουμε, αλλά διατάζουμε, ή αδυνατούμε, να προβάλλουμε δικές μας προτάσεις, διότι τούτο σημαίνει ανάληψη ευθυνών. Αυτό που χαρακτηρίζει την κυπριακή πραγματικότητα είναι η επιμονή σε συνθηματολογία και η αποφυγή ανάληψης ευθυνών.

Σε περίπτωση που οι συνομιλίες που διεξάγονται σήμερα ναυαγούν ή συνεχίζονται να μην αποδίδουν αναμενόμενες κινήσεις, τα κόμματα θα ζητήσουν ή και η κυβέρνηση θα πει ότι π.χ. αναπτύσσει μια νέα διεθνή εκστρατεία. Εσείς, έχετε καμία πολιτική πρόταση για κάποιες πρωτοβουλίες που δεν έχουν προταθεί στο παρελθόν;

Νέες πρωτοβουλίες που να αλλάζουν τα δεδομένα, θα ήταν δύσκολο να ανακαλύψει κανένας, αλλά θα μπορούσε να προωθεί μικρές που να οικοδομούν μίαν πολιτική. Όπως, για παράδειγμα, ο στρατός, στον οποίο αναφέρθηκε προηγουμένως, είναι ένα σημείο στον αμυντικό και τον πολιτικό τομέα, αλλά, ταυτόχρονα, και η Κύπρος, ως ένα ακραίο σημείο του ευρωπαϊκού χώρου δίπλα στην πολυάριθμη αραβική κοινωνία, θα μπορούσε να ήταν ένα άλλο επιχείρημα που να εξυπηρετεί και τα ευρωπαϊκά συμφέροντα. Γίνονται, βέβαια, μελέτες, προτάσεις σ' αυτό το θέμα, αλλά θα μπορούσε να πάρει ένα πιο συγκεκριμένο χαρακτήρα. Παλαιότερα, στον πολιτιστικό τομέα, το Κάιρο, η Βυρηνός, η Δαμασκός, ήταν χώροι προσώθησης ή παρουσίας του ευρωπαϊκού πνεύματος. Σήμερα, όμως, το πιο ακραίο σημείο όπου μπορεί να παρουσιαστεί ο ευρωπαϊκός πολιτισμός, ο οποίος θα ήθελε να έχει γέφυρες επικοινωνίας με τον αραβικό πολιτισμό, σε μία σχέση διαλόγου πλέον και όχι, όπως παλαιότερα, δυσέγγουσης, είναι η Κύπρος. Θα μπορούσε, λοιπόν, η Κύπρος να διαδραματίσει, πολιτιστικά, κοινωνικά, οικονομικά, ρόλο σημαντικό για την Ευρώπη. Ένα άλλο σημείο, που αφορά το ίδιο θέμα, είναι ότι πρέπει να παρουσιάζομαστε με κάποιες συγκεκριμένες προτάσεις, που να αποτελούν προϋποθέσεις λύσης του κυπριακού, που να δίνουν την εικόνα του πώς εμείς βλέ-

Ο Τάκης Χ" Δημητρίου με τον Ζήωνα Ποφαΐδη και τον Κωστή Αχνιώτη.

πούμε αυτές τις προϋποθέσεις, που να είναι εύκολα κατανοητές από τους άλλους και να μπορούν, στην ουσία τους και στη σύλληψή τους, να μας δίνουν διεξοδο. Από τη μια, πρέπει να έχουμε διεθνή πολιτική, επειδή το κυπριακό είναι διεθνές πρόβλημα, εμπλέκονται διεθνείς δυνάμεις και πρέπει να αναγνωρίζουμε τη σημασία π.χ. του αμερικανικού παράγοντα και να αναζητούμε κοινά σημεία και κοινά συμφέροντα με αυτόν. Ναι μεν ο αμερικανικός παράγοντας δεν εργάζεται τώρα για μια δίκαιη, μια αποδεκτή λύση του κυπριακού, δεν θα ήθελε όμως και να τουρκοποιηθεί ολοκληρωτικά η Κύπρος, δε θα του εσύμφερε μια Τουρκία που να ελέγχει Μαύρη Θάλασσα, Δαρδανέλια, Ανατολική Μεσόγειο. Συμφέρεται τον αμερικανικό παράγοντα να έχει καλές σχέσεις με μια κυπριακή δημοκρατία. Επομένως, πρέπει να αναζητήσουμε κοινά συμφέροντα μ' αυτόν, αλλά και με τον ρωσικό παράγοντα - όσο αυτό είναι δυνατό, διότι θα περάσει αρκετός καιρός μέχρι η Ρωσία να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην περιοχή. Από την άλλη, το μεγάλο άλμα πρέπει να γίνει

στο εσωτερικό μέτωπο. Ασχολούμαστε αποκλειστικά με το κυπριακό, παρουσιάζουμε μια κινητικότητα στο διεθνή χώρο, χωρίς, όμως, να υλοποιούμε μίαν ουσιαστική πολιτική. Αντίθετα, παραμελούμε το εσωτερικό μέτωπο που κινδυνεύει από εσωτερική κρίση, με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση και του κράτους και του λαού μας.

Είναι σαφές ότι η Τουρκία ασκεί μίαν πολιτική έντασης στο κυπριακό. Πώς εκτιμάτε αυτήν την πολιτική, και ποιες σκέψεις κάνετε για το πού οδεύει η τουρκική πολιτική τα επόμενα χρόνια;

Ενώ σε άλλους τομείς θα μπορούσε κανείς να διατυπώσει σκέψεις και ιδέες για τη μελλοντική πολιτική της Τουρκίας, γιατί πιστεύω ότι η ζύμωση με την Ευρώπη θα είναι το ουσιαστικότερο στοιχείο που θα υπάρχει στην τουρκική πολιτική ζωή τα προσεχή χρόνια (θα συνεχιστούν οι συζητήσεις, είναι δυνατό να υπάρξουν και περαιτέρω ζυμώσεις στο θέμα των ε/τ σχέσεων), όμως, όσον αφορά το κυπριακό, διασαφηνίζεται μια αμετακίνητη τουρκική προσέγγιση και, όπως λένε και οι ίδιοι οι

Τούρκοι, το κυπριακό είναι «λελυμένο» από το 1974. Αυτό, όμως, δεν κλείνει το κυπριακό. Εάν εμείς δε το θεωρούμε λυμένο, αν μπορούσαμε να το κρατήσουμε ανοικτό μέσα στον διεθνή χώρο, τότε παραμένει ένα πρόβλημα υπαρκτό, το οποίο αναζητεί τη λύση του.

Οι στρατηγοί, δηλαδή, να είναι στο κέντρο της εξουσίας και φαίνεται πως δεν έχουν σημαντικές αντιφάσεις μεταξύ τους...

Νομίζω ότι στην πολιτική θα πρέπει να οργανώσεις την πολιτική σου έχοντας υπόψη σου το χειρότερο ενδεχόμενο, διότι, αν έρθει το καλύτερο, θα είναι καλά αποδεκτό, αν έρθει το χειρότερο, θα είσαι προετοιμασμένος και έτοιμος να το αντιμετωπίσεις. Από την άλλη, αν έχεις υπόψη σου το καλύτερο μπορεί να εξαπατηθείς.

Νοούμενου ότι και το καλύτερο είσαι σε θέση να το δεις...

Υποτίθεται ότι μιλάμε με πολιτικούς όρους, ότι, μέσα στα διαλεκτικά πλαίσια μιας δημοκρατικής πολιτικής ζωής, με μια αναθεώρηση και της πορείας μας ώστε να μη βαδίζουμε πάνω στα ίδια σημεία συνεχώς, θα είμαστε σε θέση κάποτε, αν υπάρξει κάτι καλύτερο, να το αντιληφθούμε. Σίγουρα πρέπει να έχουμε τα μάτια μας ανοικτά προς πάσα κατεύθυνση σε αναζήτηση αυτού του καλύτερου. Το χειρότερο, κατ'εμέ, είναι να συνεχίσει να υπάρχει η τουρκική πολιτική που λέει ότι το κυπριακό είναι λυμένο, να συνεχιστεί δηλαδή η πολιτική, των στρατηγών, του Σοϊζάρ, του Ντενκτάς...

Είναι δυνατό, σε μερικά χρόνια, να βρεθούμε μπροστά στο δίλημμα: ένταξη και υπογραφή μιας λύσης ή όχι ένταξη;

Βεβαίως είναι πιθανό, και πρέπει να είμαστε και για τούτο έτοιμοι. Αλλά, αν μελετήσει κανείς τον τρόπο που λειτουργεί η Ε.Ε., τα προβλήματα δεν έρχονται μ'

αυτόν τον τηλεσιδικο τρόπο. Εντάσσονται μέσα στα πλαίσια μιας μακράς διαδικασίας και μιας διαπραγμάτευσης. Δηλαδή, δε θα φτάσουμε στο τέλος των διαπραγματεύσεων και θα μας θέσουν ένα τέτοιο δίλημμα. Θα πρέπει, λοιπόν, να είμαστε έτοιμοι και γι' αυτό το ενδεχόμενο, να ολοκληρωθεί η πορεία και να μπούμε μέσα σε ένα νέο διαπραγματευτικό κύκλο. Αλλά, πρέπει να ξέρουμε ότι, μέχρι την ολοκλήρωση της πορείας θα έχουμε κερδίσει πολλά πράγματα, θα έχουμε συνδεθεί με πολλούς ευρωπαϊκούς μηχανισμούς, οργανισμούς και διαδικασίες, θα μας καλύψουν διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις. Τίποτα δε μένει αμετακίνητο και κανείς δε ξέρει ποια θα είναι η Ευρώπη μετά από 4, 5 ή 10 χρόνια. Ποιος έλεγε π.χ. ότι θα κατέληγε σε συμφωνία η Ευρώπη για κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα, για κοινή ευρωπαϊκή τράπεζα; Γι' αυτό, πρέπει να στηρίζουμε την πολιτική μας πάνω σε μία δυναμική προέκταση. Το μόνο πράγμα που μας δίνει ελπίδες είναι οι συνομιλίες που κάνουμε και η πορεία προς την Ε.Ε., που κάτω από οποιοσδήποτε προϋποθέσεις θα φέρει θετικά στοιχεία. Η ένταξη, βέβαια, θα είναι κάτι που θα δώσει μια προοπτική και μία ασφάλεια στον Κύπριο πολίτη, είτε Τ/Κ είτε Ε/Κ, και τότε θα αποτελέσει ένα τεράστιο ερέθισμα για την υπέρβαση της σημερινής διαίρεσης. Γιατί και ο Τούρκος πολίτης θα θέλει να είναι πολίτης όχι πλέον της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά της Ευρώπης, πράγμα που θα του δώσει η ένταξη, της οποίας εμείς πρωτοπορούμε. Και να πω και κάτι άλλο. Αν είχαμε παλαιότερα τη σοφία και κάναμε από κοινού έναν κοινό αντιαποικιακό αγώνα, θα είχαμε την ευκαιρία Ε/Κ και Τ/Κ να είχαμε μια κοινή πατρίδα και ένα κοινό μέλλον. Ούτε εμείς την είχαμε, για να τους φέρουμε κοντά μας, ούτε εκείνοι, που έγιναν όργανα των

Αγγλων. Ούτε η ένωση πραγματοποιήθηκε, ούτε το ταξίμ για εκείνους έγινε ευτυχία. Έτσι, αυτήν τη στιγμή, η προοπτική της Ε.Ε. μπορεί να είναι μια κοινή προοπτική. Η κυπριακή κυβέρνηση θα μπορεί να προβάλει αυτές τις αλήθειες στους Τ/Κ και, πιστεύω, είναι σωστή η πρόταση που έγινε να μπούμε στην Ευρώπη και με την τουρκική γλώσσα, γιατί αυτό θα σημαίνει ότι η Κύπρος είναι ένα παράθυρο και για τους Τ/Κ, αλλά και για την Τουρκία.

Να ένα σημείο που δεν προβάλλεται...

Είναι, κιόλας, κάτι που προκαλεί αντιδράσεις. Είναι μεγάλο λάθος, είναι στενοκεφαλιά και ηλιθιότητα εκείνων που αντιδρούν. Είναι κάτι που μπορούμε να προβάλουμε και προς την τουρκική κοινή γνώμη και να προσέρχεται από εμάς. Υπάρχουν άνθρωποι καλής πίστης - δεν πρέπει να θεωρούμε όλους τους Τ/Κ όργανα του Ντενκτάς -, άνθρωποι που στερούνται πολλά, υποφέρουν πολλά και που έχουν ηρωικές τάσεις. Σ' αυτούς μπορούμε να αντιληφθούμε. Το ίδιο και στην Τουρκία: βλέπουμε να γίνονται διαδηλώσεις και να μάχονται οι άνθρωποι απέναντι σ' ένα αστυνομικοστρατοκρατούμενο καθεστώς, να κτυπιούνται βίαια, να αντιμετωπίζονται με τρόπο εξοντωτικό, αλλά να στέκονται και να παλεύουν και να υπερασπίζονται τις ιδέες τους. Έχω, λοιπόν, την εντύπωση ότι οι ιδέες σωφροσύνης από μέρους μας, θα γίνουν κατανοητές από αυτούς και θα μπορούμε να κτίσουμε γέφυρες επικοινωνίας και με Τ/Κ και με Τούρκους της Τουρκίας.

Πολλοί δημοσιογράφοι, κυρίως ξένοι, βλέπουν ότι στο εσωτερικό μέτωπο υπάρχει μία γενική αναπηρία και, συχνά, ρωτούν: αν λυθεί το κυπριακό, τι

θα κάνουν οι πολιτικοί μας, τι θα κάνουν οι δημοσιογράφοι σας; Η κυπριακή πολιτική έχει τόσο πολύ εγκλωβιστεί στο κυπριακό, ώστε έχουν παραγνωριστεί βασικοί τομείς. Το καλοκαίρι παρακολουθήσαμε μιαν εικόνα διάλυσης: δεν ήμασταν σε θέση να αντιμετωπίσουμε το θέμα της λειψυδρίας, είχαμε τα γνωστά προβλήματα του ηλεκτρισμού, έχουμε το έγκλημα... Είμαστε, και όχι απλώς φαινόμενα, ψευδοκράτος, μπανανία...

Έχετε δίκαιο ότι, αν υπάρχει κυπριακό κράτος και λειτουργεί, δεν είναι γιατί υπάρχει διακυβέρνηση του τόπου, πρόγραμμα και όραμα, πίστη και αφοσίωση προς αυτήν την κατεύθυνση, αλλά γιατί ο Κύπριος είναι πειθαρχημένος, στην πλειοψηφία του, τουλάχιστον, είναι πολιτισμένος, έχει το στοιχείο της καλοσύνης, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας. Όμως, τα προβλήματα αρχίζουν να υποσκιάτουν αυτήν την κοινωνία. Αναφέρατε τη λειψυδρία και τον ηλεκτρισμό. Αυτά εξηγούνται, ως ένα βαθμό, από το εξής: ότι αρχίσαμε να αναπτύσσουμε μια εγωκεντρική προσέγγιση, ιδιαίτερα πάνω στο επίπεδο της εκπροσώπησης μας. Όταν παρεμποδίζουμε το θέμα της αφαλάτωσης - ακόμα και οι Λευκωσιότες, σημαίνει ότι δεν τολμούμε να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους και να υποστηρίξουμε μια αναγκαιότητα, ότι, δηλαδή, χωρίς αφαλάτωση δε μπορεί να επιβιώσει αυτός ο τόπος. Το πρόβλημα της λειψυδρίας είναι πολύ μεγαλύτερο από το να ικανοποιείς, προσωρινά, κάποια ομάδα ανθρώπων. Εξεπλάγηκα όταν είδα ότι καταψηφίστηκε ακόμα και πρόταση για πλωτή μονάδα αφαλάτωσης, που δεν επηρέαζε κανένα. Ευτυχώς, όμως, είναι ένα εμπόδιο το οποίο ξεπεράστηκε.

Όσο για το έγκλημα, είναι μια οργανωμένο στον τόπο μας και είναι αποτέλεσμα

μιας διαφθοράς, η οποία προχωρεί λόγω ανικανότητας αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων: η πορνεία, οι ξένοι εργαζόμενοι, όλη αυτή η κατάσταση που παρουσιάζει μία κοινωνία γιατί δε θέλω να πιστεύω ότι είναι έτσι στην πραγματικότητα -όπου το επίκεντρο της προσπάθειάς της είναι να αναζητά μόνο τη διασκεδάση, την αναψυχή και την εκμετάλλευση κάθε μορφής ανθρώπων. Δεν έχουμε, για παράδειγμα, πολιτική πάνω στο θέμα των ξένων εργαζομένων. Εγώ έχω παλέψει, για αρκετά χρόνια, για την ανάγκη δημιουργίας ενός κέντρου αλλοδαπών, όπου θα μπορούν να καταφεύγουν όλοι αυτοί οι ξένοι. Με συγκινεί αυτό το θέμα των ξένων κοπέλων που ντύνονται με τα καλά τους ρούχα για να κυκλοφορήσουν, να ζήσουν σαν άνθρωποι, και, επειδή δεν έχουν που να πάνε, καταφεύγουν στον δημόσιο κήπο ή κάτω από τα τείχη, μέσα στο λιοτύρι ή τη βροχή. Αυτή η κοινωνία που εκμεταλλεύεται την παρουσία τους, που τους δίνει ένα ελάχιστο μισθό, δεν αισθάνεται την υποχρέωση να τους προσφέρει έναν χώρο, όπου να μπορούν να συχνάζουν, να ακούσουν μουσική, να διαβάσουν εφημερίδα, να παίρνουν τηλέφωνο, να λένε τα παράπονά τους.

Από την άλλη, τα προβλήματα της παιδείας και της νεολαίας που αντιμετωπίζουμε είναι θεμελιώδη. Σκεφτήκαμε ότι μπήκαμε στον 21ο αιώνα και μορφώνουμε τα παιδιά που θα μπουν στην κοινωνία το 2010 ή 2015; Ποια εφόδια τους εξασφαλίζουμε; Μήπως τους προσφέρουμε μίαν τέτοια παραμορφωτική παιδεία που, στο τέλος, τα καθιστούμε ανίκανα να ζουν μέσα σ' ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο; Με ποια κριτική προσέγγιση αντιμετωπίζουν την κοινωνία, το πρόβλημά μας, την ιστορία μας, τα φαινόμενα, ώστε να έχουν δική τους άποψη και πρόταση; Μήπως τα φορτώ-

ουμε με τους δογματισμούς, τους οποίους εμείς μάθαμε, και τα καθιστούμε ανίκανα να σκεφτούν τα πραγματικά προβλήματα; Φοβάμαι ότι ανανεώνονται συνεχώς τα προβλήματα και κληροδοτούνται οι στενοκεφαλίες, γεγονός που δε δικαιολογείται να συμβαίνει στη σημερινή γενιά. Έτσι, βλέπω πραγματικά ότι, μέσα από την παιδεία διακωλύεται ο συντηρητισμός και ο δογματισμός, τα δεινά της Κύπρου.

Όσον αφορά τη νεολαία, καμία προηγούμενη γενιά δε βρισκόταν σε τόσο μεγάλο χάσμα όπως η τωρινή με την προηγούμενη, γιατί άλλαξαν βασικά πράγματα. Εμείς, για παράδειγμα, με τους γονείς μας κινούμασταν στον ίδιο γνωσιολογικό τομέα, ενώ σήμερα εγώ δε μπορώ να καταλάβω τι σπουδάζει ο γιος μου! Πώς προσεγγίζουμε εμείς την ανάγκη της αλλαγής και της γνώσης, της αναζήτησης άλλων εννοιών μέσα στη νέα γενιά; Παίρνουμε μέτρα προς αυτήν την κατεύθυνση; Μήπως η ανικανότητά μας να δώσουμε κάποιες άλλες προοπτικές στην νεολαία μας, να δώσουμε τη δυνατότητα να βρει τις δικές της διεξόδους, της έχει δημιουργήσει αδιέξοδο; Εξού και τα προβλήματα των ναρκωτικών που μεταγαλώνουν... Θα πρέπει να αναπλάσουμε την κοινωνία μας, να δώσουμε νέα οράματα, να ανοίξουμε νέους δρόμους, που εμείς μπορεί να μην τους καταλαβαίνουμε, αλλά η νεολαία θα τους παραλάβει και θα τους διευρύνει.

Είμαστε, λοιπόν, αντιμέτωποι όχι μόνο με ένα αδιέξοδο στο κυπριακό, αλλά και με ένα εσωτερικό κοινωνικό αδιέξοδο, μορφωτικό, πολιτιστικό. Θα πρέπει να υπάρξουν γενναίες φωνές που θα τοποθετήσουν αυτά, και που θα προτείνουν άλλους τρόπους κατανόησης και αντίληψης του νέου κόσμου.

Ιφιγενείας 24A
2007 Στρόβολος
Λευκωσία
Τηλ. 02-313075
Φαξ: 02-313076

Τουρκία: Σταθερότητα αλλά για πόσο;

Ισμαίλ Κεράλ

Μετά τις περσινές βουλευτικές εκλογές στην Τουρκία (Απρίλης '99), παρατηρείται στη χώρα, σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια, μια σταθερότητα. Η κυβέρνηση συνασπισμού που προέκυψε μετά τις εκλογές - Δημοκρατικό Αριστερό Κόμμα (D.S.P.) του Ετζιεβίτ, Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (M.H.P.) του Μπαχτσιελί και Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (ANAP) του Γιλμάζ - παρόλο που από καιρού εις καιρόν αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα, συνεχίζει την πορεία της. Στο διάστημα που διέρρευσε, η μεγαλύτερη δοκιμασία για την Κυβέρνηση ήταν η εκλογή Προέδρου της Τουρκικής Δημοκρατίας. Προτίμηση της Κυβέρνησης ήταν να συνεχίσει στην προεδρία της χώρας για άλλη μια θητεία, ο Ντεμιρέλ. Ωστόσο δεν κατάφερε να εξασφαλίσει στην Τουρκική Βουλή την απαραίτητη πλειοψηφία για τη σχετική αλλαγή του Συντάγματος. Τελικά, ύστερα από δύο ανεπιτυχείς γύρους, στον τρίτο γύρο, νέος πρόεδρος της Τουρκίας με σημαντική πλειοψηφία ανέδειχθη ο νομικός Αχμέτ Νετζιτέτ Σεζέρ. Οι πρόωρες εκλογές απευχθήσαν και η επερχόμενη πολιτική κρίση απεσοβήθη. Όχι όμως για πολύ, όπως, εκ των υστέρων απέδειξαν τα γεγονότα. Όπως είναι γνωστό ο Σεζέρ ήταν

Πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Τουρκίας και δεν είναι λίγες οι φορές που πριν γίνει Πρόεδρος, τόνισε την ανάγκη για ένα καινούργιο δημοκρατικό σύνταγμα. Ως εκ τούτου, η επιλογή του Σεζέρ στη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας, έδωσε κάποιαν αίσθηση και δημιούργησε κάποιες ελπίδες ότι, μ' αυτήν της την επιλογή, η άρχουσα τάξη στη Τουρκία, αποφάσιζε ουσιαστικά τη στροφή προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, κάτι που ωστόσο δε φαίνεται να συμβαίνει...

Το παντοδύναμο Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας της Τουρκίας, αποφάσισε προ καιρού να απαλλάξει τη δημόσια υπηρεσία, τόσο από τους ισλαμιστές, όσο και από τα στοιχεία με αποσχιστικές τάσεις, τους Κούρδους βασικά. Τούτο θα μπορούσε να γίνει με δυο τρόπους: είτε με νομοθεσία την οποία θα θέσπιζε η Βουλή, είτε με διατάγματα που θα είχαν την ισχύ νόμου, τα οποία θα εξέδιδε η Κυβέρνηση. Η Κυβέρνηση επέλεξε τον δεύτερο τρόπο, κάτι με το οποίο δεν συμφώνησε ο Σεζέρ γιατί το εύρισκε αντισυνταγματικό. Αρνήθηκε να υπογράψει το διάταγμα και το ανέπεμψε. Θα πρέπει να επεξηγηθεί σχετικά ότι, ο λόγος που η τουρκική Κυβέρνηση επέμνε στη ρύθμιση δια διαταγμάτων ήταν ότι, παρόλο που η Κυβέρνηση Συνασπισμού διαθέτει πλειοψηφία στη Βουλή, οι ενδείξεις ήταν ότι από τα δυο

κόμματα, εκείνα των Μπαχτσιελί και Γιλμάζ θα υπήρχαν διαφοροποιήσεις, που δε διασφάλιζαν τη βεβαιότητα να περάσει η σχετική νομοθεσία.

Η μη υπογραφή του διατάγματος από μέρους του Σεζέρ, δημιούργησε σοβαρή κρίση στην Κυβέρνηση, η οποία έστειλε για δεύτερη φορά το διάταγμα στον Πρόεδρο για υπογραφή, χωρίς μάλιστα να αποφευχθούν από μέρους του Ετζιεβίτ και κάποιοι υπαινιγμοί... Πράγματι όταν ρωτήθηκε σχετικά, τι θα γίνει αν δεν το υπογράψει ο Πρόεδρος, ο Τούρκος Πρωθυπουργός παρατήρησε οργισμένος ότι «δεν μπορώ καν να διανοηθώ μian τέτοια περίπτωση».

Ωστόσο, θέλοντας να παραμείνει πιστός στο Σύνταγμα αλλά και τις δικές του αρχές για εκδημοκρατικοποίηση, ο Σεζέρ ανέπεμψε για δεύτερη φορά το διάταγμα. Παρά την οργή της και τους υπαινιγμούς η Κυβέρνηση ανέκρουσε τελικά πρύμναν και δίνοντας τέλος στην κρίση αποφάσισε να παραπέμψει το θέμα στη Βουλή. Και ενώ απεσοβήθη έτσι η κρίση, οι σχέσεις Κυβέρνησης/ Προέδρου έχουν σαφώς διαταραχθεί.

Παρόλο που οι μακροπρόθεσμες προβλέψεις για την Τουρκία αποτελούσαν πάντα δύσκολη υπόθεση, είναι αναπόφευκτο ότι για την ώρα τουλάχιστον, από πλευράς κυβέρνησης προβάλλεται μια εικόνα σταθερότητας. Και γεννάται σχετικά το ερώτημα: Μήπως πίσω απ' αυτήν την εικόνα της σταθερότητας, γίνονται οποιοσδήποτε διεργασίες που θα μπορούσαν στο εγγύς μέλλον να ανατρέψουν αυτήν την σταθερότητα; Η τελευταία δημοσκόπηση που έγινε από τον ANAR, έναν από τους μεγαλύ-

τερους οργανισμούς αυτού του είδους, μόλις τον περασμένο Ιούλιο, αποκαλύπτει κάποια ενδιαφέροντα στοιχεία.

Η έρευνα που διεξήχθη σ' ολόκληρη την Τουρκία, κατέδειξε ότι αν γίνονταν σήμερα βουλευτικές εκλογές στη χώρα, το μεγαλύτερο ποσοστό θα εξασφάλιζε το Milliyetçi Hareket Partisi, το Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης του Μπαχτσιελί, ενώ στη δεύτερη θέση θα βρισκόταν το Demokratik Sol Parti, το Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα του Ετζιεβίτ. Πρόκειται δηλαδή για μια αντιστροφή του τι συνέβη στις εκλογές του '99, όταν πρώτο κόμμα αναδείχθηκε το DSP και δεύτερο το MHP. Τούτο είναι χαρακτηριστικό κάποιων στροφών προς τη ριζοσπαστική δεξιά. Στην πράξη η άκρα εθνικιστική Δεξιά αναδεικνύεται για πρώτη φορά ως το πρώτο κόμμα. Το γεγονός ότι τα δύο από τα τρία κόμματα που αποτελούν την κυβέρνηση συνασπισμού κερδίζουν τις δυο πρώτες θέσεις, δείχνει καθαρά ότι, οι ψηφοφόροι καθόλου δεν είναι ευχαριστημένοι με τα κόμματα της αντιπολίτευσης.

Επισημαίνεται ότι το Ισλαμικό Κόμμα της Αρετής (Fazilet Partisi), διατηρεί τη δύναμή του και βρίσκεται στην τρίτη θέση, όπως ακριβώς και στις εκλογές του '99, συγκρατώντας μάλιστα τα ποσοστά του. Όσον αφορά τον Erbakan, τον πρώην πρόεδρο του Κόμματος της Ευημερίας (Refah Partisi) που βρίσκεται ουσιαστικά πίσω απ' αυτό το κόμμα, η δημοσκόπηση έδειξε κάτι το ενδιαφέρον. Ότι πάνω από το 50% των Τούρκων δε συμφωνούν ότι, μετά τη καταδίκη του από το δικαστήριο, για μian ομιλία που είχε κάνει στο παρελθόν, ο Erbakan θα πρέπει να οδηγηθεί στη φυλακή.

Ένα δεύτερο σημαντικό εύρημα αυτής της έρευνας είναι ότι, κανένα από τα υπόλοιπα κόμματα δε μπαίνει στη Βουλή, αφού δεν εξασφαλίζει το όριο του 10%. Επισημαίνεται ότι στις προηγούμενες εκλογές πέντε κόμματα συνολικά, μπόρεσαν να αντιπροσωπευθούν στη Βουλή, ενώ με τα σημερινά δεδομένα μόνο τα τρία θα τα κατάφεραν. Έτσι, τόσο το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (Anavatan Partisi) του Yilmaz όσο και εκείνο της Ciller

του Ορθού Δρόμου (Dogru Yol Partisi), θα έμειναν σήμερα εκτός Βουλής. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα δυο αυτά κόμματα εκπροσωπούν την Κεντροδεξιά και για πολλά χρόνια ήταν κόμματα εξουσίας. Όπως γίνεται αντιληπτό, η τάση απομάκρυνσης από το Κέντρο προς τη Δεξιά δεν έχει αναχαιτισθεί αλλά συνεχίζει...

Αξιοπεριεργό είναι ότι τα τρία κόμματα, που σύμφωνα με τη δημοσκόπηση μπαίνουν στη Βουλή, συγκεντρώνουν λιγότερο από 43%! Τούτο σημαίνει ότι πέραν του 57% των ψηφοφόρων δε θα εκπροσωπείται στη Βουλή! Όσο και αν κάτι τέτοιο φαντάζει από πρώτη άποψη ακατανόητο, δεν είναι παρά το αποτέλεσμα του κατακερματισμού των ψηφοφόρων ανάμεσα στα διάφορα κόμματα. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο αντιδημοκρατικού αποτελέσματος, δείχνει καθαρά ότι στην Τουρκία θα πρέπει να σκεφτούν σοβαρά τη μετατόπιση του ορίου του 10% προς τα κάτω...

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, η τάση μείωσης των κομματικών ποσοστών επηρεάζει και τα μεγαλύτερα κόμματα. Έτσι, ενώ στις προηγούμενες δυο εκλογές τα μεγαλύτερα κόμματα εξασφάλιζαν γύρω στο 20% και λίγο παραπάνω, η δημοσκόπηση δείχνει ότι το πρώτο κόμμα, εκείνο του Bahçeli μόλις που φτάνει το 15,7%, το κόμμα του Ecevit αρκείται με ένα 14,6%, ενώ το κόμμα των ισλαμιστών της Αρετής, καταφέρνει να συγκεντρώσει ένα ισχνό 12,2%. Μείωση παρατηρείται και στο κόμμα των Κούρδων, το HADEP, που από 4,5% που εξασφάλισε στις τελευταίες εκλογές, περιορίζεται τώρα στο 3,5%. Μια εξήγηση είναι ότι οι δήμαρχοι που εκλέγηκαν κάτω από τη σημαία του, δε μπόρεσαν να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των ψηφοφόρων τους.

Το γεγονός ότι ο Demirel δεν είναι πια Πρόεδρος της Δημοκρατίας και μπορεί να αναμνησθεί ενεργός στα πολιτικά πράγματα, δημιουργεί κάποια ερωτήματα:

Θα δοκιμάσει ο Demirel να ενώσει την Κεντροδεξιά σ' ένα μεγαλύτερο κόμμα; Ή μήπως θα επιλέξει να δημιουργήσει ένα δικό του καινούργιο κόμμα; Το τι θα αποφασίσει τελικά ο Demirel κανείς δεν το ξέρει. Για την ώρα ο ίδιος περιο-

ρίζεται να επαναλαμβάνει ότι εξελίξεις θα υπάρξουν το φθινόπωρο. Ωστόσο η δημοσκόπηση του ANAR άλλα πράγματα αποκαλύπτει. Πράγματι, το 75% των Τούρκων δεν πιστεύουν ότι ο Demirel θα πρέπει να έχει ενεργό ανάμιξη στην πολιτική, ενώ το 53,6% δηλώνει ότι δε χρειάζεται νέο κόμμα στην Κεντροδεξιά. Όπως γίνεται αντιληπτό, αυτές οι απαντήσεις δεν αφήνουν περιθώρια για ένα νέο come-back του Demirel στην πολιτική ζωή της Τουρκίας.

Η έρευνα, που καλύπτει και τις σχέσεις Τουρκίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει δείξει ότι μια σχετικά μεγάλη πλειοψηφία (70,4%), είναι υπέρ της ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. Εναντίον τάχθηκε το 27,9%, ενώ οι υπόλοιποι απέφυγαν να απαντήσουν. Παρόλο που μετά το Ελσίνκι, η Τουρκία καθόλου δεν έκαμε ουσιαστικά βήματα συμμόρφωσης με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης (με εξαίρεση δυο διεθνείς συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα που προσυπέγραψε πρόσφατα), οι Τούρκοι πολίτες διατηρούν την αισιοδοξία τους, ότι η Τουρκία θα ενταχθεί τελικά στην Ε.Ε.

Συμπερασματικά θα μπορούσε κάποιος να αποφανθεί ότι: Παρόλο που για την ώρα επικρατεί πολιτική σταθερότητα στην Τουρκία, θα πρέπει να αναμένεται ότι η χώρα θα περάσει μέσα από αρκετές δυσκολίες. Ανάλογα με το πόσο αλλά και το πως θα καταφέρει να αντεπεξέλθει σ' αυτές τις δυσκολίες, θα εξαρτηθεί η όλη πολιτική κατάσταση στην Τουρκία. Επισημαίνεται ότι η μεγαλύτερη δυσκολία που θα κληθεί να αντιμετωπίσει η Κυβέρνηση είναι το τι δέον γενέσθαι με την οικονομία. Για παράδειγμα, στόχος της Κυβέρνησης είναι μέχρι το τέλος αυτού του χρόνου να μειώσει τον πληθωρισμό στο 25%. Όμως, παρόλο που παρατηρείται κάποια τάση μείωσης του πληθωρισμού, κανείς στην Τουρκία δεν πιστεύει ότι θα μπόρεσει η κυβέρνηση να υλοποιήσει αυτόν τον στόχο.

Αλλά πέραν από την οικονομία, καθοριστικό ρόλο θα διαδραματίσουν και οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ε.Ε. Αν πράγματι η Τουρκία θέλει σε 3-4 χρόνια να ξεκινήσει τις ενταξιακές της διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε. όπως διαρκώς διαλαλεί, μαζί με τη βελτίωση των οικονομικών δεικτών της θα πρέπει να προωθήσει αισθητά και την εκδημοκρατικοποίηση της χώρας. Τα αποτελέσματα σαυτούς τους δυο τομείς είναι εκείνα που, κατά κύριο λόγο, θα καθορίσουν αν τα κόμματα που βρισκονται στην εξουσία θα αυξήσουν τα ποσοστά τους, ή αν η γενικότερη ροπή προς τη συρρίκνωση των κομματικών ποσοστών θα συνεχίζει.

ΣΚΕΠΤΟΜΑΙ ΝΑ ΒΓΑΛΩ ΜΙΑ ΣΕΙΡΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΝΤΕΛΩΣ ΓΥΜΝΗ!...

...ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΙ ΠΟΥ ΤΟ ΘΕΛΩ ΑΠΟ ΠΟΛΥ ΛΕΩ, ΟΜΩΣ ΠΑΝΤΑ ΔΙΣΤΑΖΑ ΝΑ ΤΟ ΑΠΟΦΑΣΙΣΩ! ΤΕΡΑ ΟΜΩΣ ΜΟΝΙΖΕ ΟΤΙ ΕΡΤΑΖΕ Ο ΚΑΙΡΟΣ!...

... ΤΟ ΣΥΝΑ ΜΟΥ ΔΙΑΤΡΕΙ ΑΚΟΜΑ ΤΗΝ ΑΚΜΗ ΤΟΥ, ΕΜΕ ΕΓΩ ΕΧΩ ΟΡΘΑΞΕΙ ΠΙΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΛΛΑΣΤΕΛΕΣ! ΕΤΣΙ ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΤΕΛΕΙΟ! ΤΙ ΛΕΣ ΚΙ' ΕΣΥ ΚΥΡΙΑΚΟ;

ΣΥΜΦΩΝΩ! ΠΑΤΙ ΟΠΩΣ ΛΕΕΙ ΚΙ' ΕΜΑΣ ΘΕΙΟΣ ΜΟΥ: ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΗΛΙΚΙΑ, ΓΙΑ ΝΑ ΕΧΕΙΣ ΤΗ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΑΠΟΔΟΣΗ*!

ΙΣΟΦΩΣ, Ο ΘΕΙΟΣ ΣΟΥ ΤΙ ΔΟΥΛΕΙΑ ΚΑΝΕΙ;

ΧΟΙΡΟΤΡΟΦΟΣ.

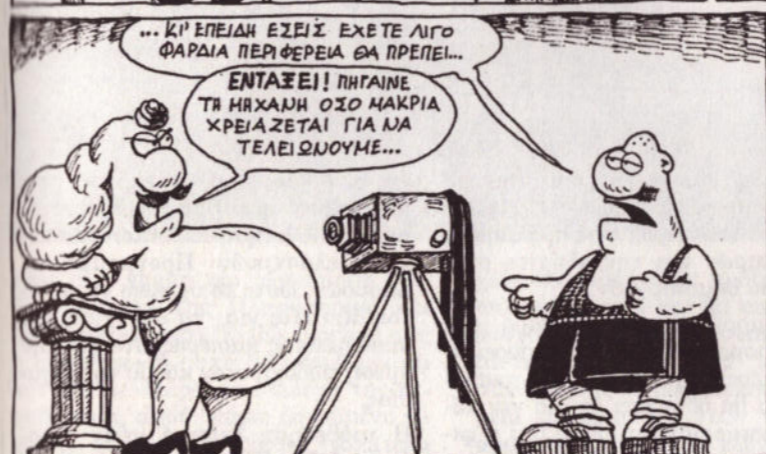
Αρκάς

ΑΔΥΝΑΤΟΝ!

... ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΧΕΡΕΙΣΤΕ ΟΥΚΛΗΡΗ ΣΤΟ ΠΛΑΝΟ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΑΣΗ! ΔΙΟΤΙ ΟΣΟ ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΥΤΙΚΕΙΜΕΝΟ, ΤΟΣΟ ΠΙΟ ΜΑΚΡΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ...

... ΚΙ' ΕΠΕΙΔΗ ΕΣΕΙΣ ΕΧΕΤΕ ΛΙΓΟ ΦΑΡΔΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ...

ΕΝΤΑΣΕΙ! ΠΗΓΑΙΝΕ ΤΗ ΜΗΧΑΝΗ ΟΣΟ ΜΑΚΡΙΑ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΓΙΑ ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΘΟΥΜΕ...

Αρκάς

ΕΦΕΡΑ ΤΗ ΜΗΧΑΝΗ, ΤΙ ΘΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΣΟΥΜΕ;

ΕΜΕΝΑ!

ΩΡΑΙΑ! ΚΑΙ ΠΩΣ ΘΕΛΕΤΕ; ΑΝΦΑΣ; ΠΡΟΦΙΛ;... ΟΙΟΣΩΝΗ ΚΑΙ ΟΙΟΣΩΝΗ!...

...ΟΙΟΣΩΝΗ;!

ΓΟΥΣΤΑΡΩ! ΠΑΝΤΑ ΘΕΩΜΑ ΝΑ ΒΓΑΛΩ ΤΕΤΟΙΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ! Ε, ΡΕ ΜΑΜΑ ΜΟΥ, ΤΙ ΕΧΕΙ ΝΑ ΠΛΕΙ!...

ΝΑ ΤΙ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΕΣ ΗΛΙΘΙΕ;!... ΕΝΝΟΣ ΚΑΜΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ, ΝΕ ΚΑΘΑΡΑ ΑΙΣΩΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΙΣ!

Ε, ΤΟΤΕ, ΜΙΣΟ ΛΕΦΤΟ, ΝΑ ΠΑΩ ΝΑ ΒΑΛΩ ΤΟ ΡΙΓΕ ΜΟΥ ΣΩΒΡΑΚΟ!

Αρκάς

ΕΧΕΙΣ ΞΑΝΑΔΕΙ ΔΕΙΛΟΣΙΑΝΡΟ ΣΕ ΚΑΡΕΚΛΑ;

ΧΑ ΧΑΧΑ! ΧΑΧΑ!

ΝΑ ΠΩΣ ΤΟΝ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΙ ΑΥΤΟΥ ΤΟΝ ΚΩΛΟ;!

ΕΔΩ ΚΟΙΤΑ! ΘΕΟΥΛΗ ΜΟΥ! ΤΑ ΙΝΑΛΑΤΑ!...

ΑΥΘΕΡΡΟΠΟ ΜΕ ΤΕΤΟΙΟ ΚΩΛΟ, ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ!

ΑΜ, ΕΔΩ;!

Η ΜΟΛΥΝΣΗ ΣΚΟΤΩΝΕΙ ΤΙΣ ΦΑΛΛΙΝΕΣ...

ΣΚΑΣΤΕ! ΕΡΧΕΤΑΙ!

ΛΟΙΠΟΝ; ΠΩΣ ΣΑΣ ΦΑΛΛΗΚΑΝ ΟΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ;

ΣΥΜΦΩΝΗΣΑΜΕ ΟΛΟ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΑΠΟΨΗ, ΚΥΡΙΑ ΘΕΚΛΑ: ΤΟ ΓΥΜΝΟ ΚΟΡΜΙ ΣΑΣ, ΑΝΑΔΙΔΕΙ ΜΙΑ ΣΠΑΝΙΑ ΕΥΓΕΛΕΙΑ!

Αρκάς

Ενιαίο Λύκειο: Επιτυχής εφαρμογή με προϋποθέσεις

Χριστίνας Δ. Καρατζιά

«Σ' ένα κόσμο που αλλάζει πολύ γρήγορα, στόχος του σχολείου θα πρέπει να είναι η προετοιμασία των παιδιών στην αλλαγή, ώστε να μπορούν ν' αντιμετωπίσουν δυναμικές και μη προβλέψιμες καταστάσεις».

Μ' αυτό ως δεδομένο το σύγχρονο σχολείο, λαμβάνοντας υπόψη, ότι το παρόν και το μέλλον θα εξαρτάται όλο και περισσότερο από τη γνώση και τους θεσμούς που διαμορφώνουν το πλαίσιο απόκτησης αυτής της γνώσης, θα πρέπει να στοχεύει στη δημιουργία ελεύθερων και σκεπτόμενων ανθρώπων, που όχι μόνο να μπορούν αλλά και να πιστεύουν στην ικανότητα της δημιουργίας. Αυτό με τη σειρά του εξυπακούει την ανάπτυξη ενός ευρέως φάσματος δεξιοτήτων που θα επιτυγχάνεται με την υιοθέτηση μιας καινούργιας φιλοσοφίας στα αναλυτικά προγράμματα, τις προσεγγίσεις και γενικά στην όλη μαθησιακή διαδικασία.

Μ' άλλα λόγια το σχολείο με τους υπεύθυνους φορείς του θα πρέπει να μπορεί να προσφέρει «σταθερές». «Σταθερές που αφορούν τόσο στο πλαίσιο αξιών της κοινωνίας μας, όσο και στο πλαίσιο γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που θα πρέπει ν' αποκτούν οι νέοι προκειμένου να μπορούν να ενταχθούν στην κοινωνία ως ελεύθεροι, δημιουργικοί και ολοκληρωμένοι πολίτες».

Αυτές τις πραγματικότητες λαμβάνει και οφείλει να λαμβάνει υπόψη ο οποιοσδήποτε σχεδιασμός - μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση, όπως αυτός που επιχειρείται σήμερα στα δημόσια Λύκεια της Κύπρου. Κι αυτό γιατί ο νέος τύπος Λυκείου, με

την όλη φιλοσοφία του και τα Προγράμματα Σπουδών του, φιλοδοξεί να απαντήσει στις προκλήσεις των καιρών και την αδήριτη ανάγκη που δημιουργούν.

Η μεταρρύθμιση αυτή παρά την αποσπασματικότητα της, μπορεί ν' αποτελέσει την αρχή που αναπόφευκτα θα οδηγήσει σε μια γενικότερη μεταρρύθμιση. Εξάλλου η φιλοσοφία και οι στόχοι του Ενιαίου Λυκείου φαίνεται να συνάδουν και να υπηρετούν τις αναγκαίες αυτές αφού ανάμεσα στα άλλα επιδιώκουν:

■ «Την προετοιμασία του μαθητή για απρόσκοπτη οργανική και δημιουργική ένταξη του στην επαγγελματική, ακαδημαϊκή και κοινωνική ζωή.

■ Την ανάπτυξη γενικής μόρφωσης και δεξιοτήτων στο πλαίσιο των απαιτήσεων του σύγχρονου κόσμου της εργασίας, για ευελιξία και όχι μονολιθική και πρόωρη εξειδίκευση.

■ Την ικανότητα-δεξιότητα για τη διαβίωση απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, σ' ένα κόσμο μεταβαλλόμενο σ' όλους τους τομείς, επιστημονικό, τεχνολογικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον.

■ Την ανάπτυξη της δεξιοτήτας της επικοινωνίας και της αξιοποίησης πληροφοριών, ώστε να μπορεί να κάνει κριτική, αναλυτική και συνθετική θεώρηση των πραγμάτων και να μπορεί να προσαρμόζεται στις νέες και εξελισσόμενες συνθήκες της κοινωνίας των πληροφοριών».

Η όψιμη επιλογή, μετά την Α' Λυκείου, η σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία, ώστε οι μαθητές ν' αποκτήσουν συνολική αντίληψη του κόσμου και να μπορούν να

έχουν ουσιαστική παρέμβαση στις κοινωνικές εξελίξεις υλοποιούνται με την υιοθέτηση ευελικτών και λογικά ελαστικών Προγραμμάτων Σπουδών, ώστε το σχολείο να προετοιμάζει είτε για τη συνέχιση της ακαδημαϊκής καριέρας είτε για την άμεση εισδοχή στον κόσμο της εργασίας.

Η υιοθέτηση φυσικά νέων Προγραμμάτων Σπουδών δεν επαρκεί για την επίλυση των σοβαρών προβλημάτων της εκπαίδευσης, ούτε και μπορεί από μόνη της να υλοποιήσει τους φιλόδοξους αλλά αναγκαίους στόχους του Ενιαίου Λυκείου, αν επιδιώκει τη διάσωση του δημόσιου σχολείου, με την αναβάθμισή του και την ενίσχυση της παιδαγωγικής και μορφωτικής αποστολής του. Στόχοι που προϋποθέτουν αλλαγές στη διοικητική δομή του σχολείου, που αφού δεν θα μπορεί να στηρίζεται στην αυστηρή διοικητική ιεραρχία, αναπόφευκτα θα επηρεάσει αλλαγές στη διαδικασία ανέλιξης και προαγωγής των εκπαιδευτικών, ώστε και μέσα από αυτές τις διαδικασίες να υπάρχει και να καλλιεργείται η προοπτική και το όραμα στους μαχόμενους εκπαιδευτικούς αλλά και στην πολιτεία.

Σίγουρα η πολιτική βούληση και το όποιο όραμα των εκπαιδευτικών, η υιοθέτηση νέων προγραμμάτων σπουδών, η αλλαγή στη διοικητική δομή, αποτελούν προϋποθέσεις αδιαμφισβήτητες, που θα παραμένουν όμως γράμμα κενό, αν δεν συνοδεύονται από την ανανέωση και την προσαρμογή των διδακτικών βιβλίων και μεθόδων, ώστε να εξυπηρετούν τους νέους στόχους, τη βελτίωση της κτηριακής και υλικοτεχνικής υποδομής των σχολείων, τη συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και την εξοικείωσή

τους στη χρήση και αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Νοείται πως η επιμόρφωση αυτή θα περιλαμβάνει και δεν θα εξαιρεί τα στελέχη της εκπαίδευσης, αφού κύριο ζητούμενο είναι η αλλαγή νοοτροπίας, ιδιαίτερα όσων θα κληθούν να εφαρμόσουν τη μεταρρύθμιση. Μια ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση θα πρέπει να προχωρεί στην αλλαγή του συστήματος αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου και όλων επομένως των παραγόντων που συμμετέχουν στην παιδευτική διαδικασία. Η αλλαγή αυτή επεκτείνεται και στον τρόπο πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπου το Λύκειο δε θα πρέπει ν' αποτελεί τον προθάλαμο για τα ΑΕΙ.

Η προσπάθεια που ξεκίνησε εδώ και μερικούς μήνες για εφαρμογή του Νέου Τύπου Λυκείου στην Α' τάξη από τη νέα σχολική χρονιά, θα φέρει αποτελέσματα και θα επιτύχει, αν καταβληθεί ουσιαστική προσπάθεια να λειτουργήσουν οι προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω, η ευθύνη της οποίας προσπάθειας βαρύνει κυρίως το Υπουργείο. Ήδη και με τη σημαντική συμβολή της ΟΕΛΜΕΚ έχει διανυθεί αρκετός δρόμος, ιδιαίτερα στο θέμα των αναλυτικών προγραμμάτων. Εκείνο που επείγει να γίνει είναι η ενημέρωση, όχι επιφανειακή των εκπαιδευτικών και η επιμόρφωσή τους, αφού σε λιγότερο από ένα μήνα θα κληθούν να σηκώσουν στους ώμους τους την αλλαγή. Επιπλέον θα πρέπει να τροχοδρομηθεί και να εφαρμοστεί νέο σύστημα αξιολόγησης των μαθητών, που θα είναι προσαρμοσμένο, όπως και τα Προγράμματα Σπουδών στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε σχολείου, ενώ θα αποτελεί οργανικό στοι-

χείο της διδακτικής πράξης, αφού θα ανταποκρίνεται και θα υπηρετεί τους στόχους της εκπαιδευτικής δραστηριότητας. Παράλληλα το σύστημα αξιολόγησης θα παρακολουθεί την πορεία κατάκτησης αυτών των στόχων από τους μαθητές, θα ελέγχει την επίτευξή τους, ενώ θα επανατροφοδοτεί τη διδακτική πράξη.

Με άλλα λόγια η αξιολόγηση θα πρέπει να είναι «συνεχής συστηματική και οργανωμένη διαδικασία ελέγχου του βαθμού στον οποίο κατακτώνται οι σκοποί και οι στόχοι που επιδιώκει το σχολείο».

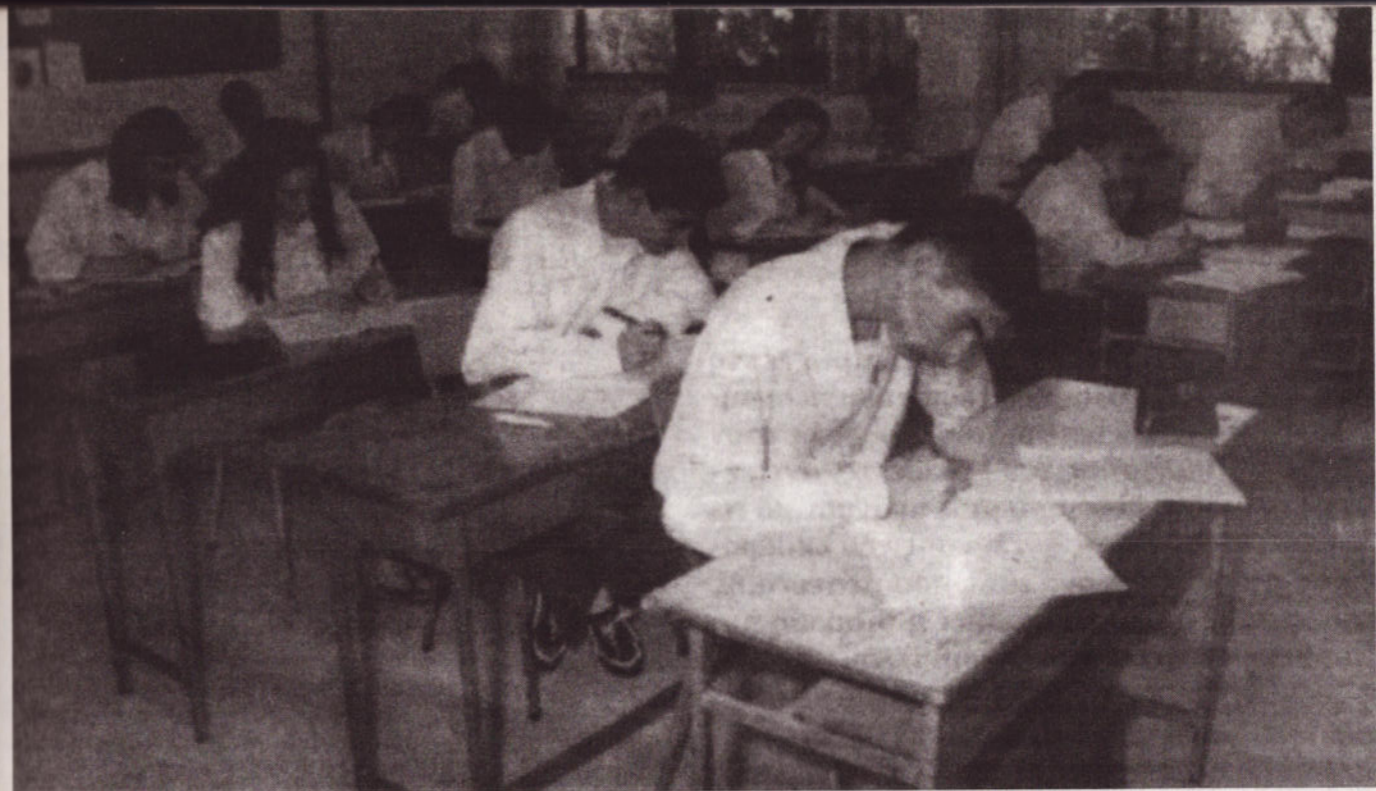
Έτσι η αξιολόγηση του μαθητή παύει να είναι ποσοτική γίνεται ποιοτική, αφού αξιολογείται και τεκμηριώνεται (με την υιοθέτηση του «Φακέλου του μαθητή» και της αυτοαξιολόγησης) το ενδιαφέρον, η συμμετοχή του τόσο στην τάξη όσο και στις σχολικές δραστηριότητες, σε ποιο βαθμό συνεργάζεται και τηρεί τους σχολικούς κανόνες. Εδώ είναι που διαφαίνεται ο αυξημένος ρόλος του καθηγητή Υπεύθυνου του τμήματος, που θα επωμιστεί με ευθύνες, ενώ παράλληλα θα κληθεί να αναλάβει πρωτοβουλίες που αφορούν όχι μόνο στην παρακολούθηση και αξιολόγηση του μαθητή αλλά και κυρίως στην παιδαγωγική-μορφωτική λειτουργία του σχολείου, πράγμα που αναπόφευκτα θα οδηγήσει σε αλλαγές στη διοικητική δομή και ιεραρχία του σχολείου.

Αβίαστα από τα πιο πάνω προβάλλει η ανάγκη της άμεσης αλλά και συστηματικής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, ώστε αυτοί να μπορούν ν' ανταποκριθούν στα καινούρια δεδομένα και να συμβάλουν στην επιτυχία της αλλαγής. Εκείνο που επιδιώκεται μέσα

από τη συστηματική και με πολλαπλούς τρόπους επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι η αλλαγή νοοτροπίας, ώστε αυτοί να γίνουν δέκτες και φορείς στη συνέχεια της καινούριας αντίληψης. Παράλληλα η ενημέρωσή τους θα προκαλεί τον συνεχή προβληματισμό, κι ίσως να είναι το μεγαλύτερο κέρδος, για τη βελτίωση της παιδαγωγικής τους αυτογνωσίας και αναβάθμιση της διδακτικής-μαθησιακής διαδικασίας.

Για επιτυχία του στόχου συνεχούς επιμόρφωσης θα πρέπει να προσφέρονται κίνητρα στους εκπαιδευτικούς που ν' αφορούν στην επαγγελματική τους ανάπτυξη και εξέλιξη, με δεδομένες τις ταχύτατες επιστημονικές εξελίξεις, που απαιτούν την ανάλογη ενημέρωση και την αντίστοιχη ευαισθητοποίηση.

Τέλος η επιμόρφωση επιβάλλεται ν' αντικρίζεται ως αυτονόητο και αναπόσπαστο μέρος της σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών, αφού αυτοί δέχονται την υποστήριξη επιστημονική και επαγγελματική (γεγονός που με τη σειρά του οδηγεί στην ανάγκη ύπαρξης Συμβούλων Επιστημονικής Κατάρτισης και Καθοδήγησης, πράγμα που ενισχύει τη θέση για αλλαγή της διοικητικής δομής και ιεραρχίας), ενώ παράλληλα απελευθερώνονται από περιορισμούς και φόρτο εργασίας, ώστε οι εκπαιδευτικοί ν' αναλάβουν και ν' αναπτύξουν πρωτοβουλίες και ευθύνες, να συμμετέχουν ενεργά και συνειδητά στην επίτευξη των αλλαγών που μόνο έτσι μπορούν να τελεσφορήσουν, αν δηλαδή οι καινοτομίες αυτές γίνονται με τους εκπαιδευτικούς και μάλιστα από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς.

Η επιμόρφωση - μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η πρόκληση των νέων τεχνολογικών μέσων

Θέμη Πολυβίου*

«Για την Ευρώπη, την Αμερική αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο, είναι πιο φανερό ότι το ζητούμενο δεν είναι μόνο η επιτυχής υιοθέτηση παιδαγωγικών προτύπων, ούτε μόνο η κατάρτιση και υποστήριξη των εκπαιδευτικών και η νέα οργάνωση των αντικειμένων μάθησης κ.λπ. Είναι όλα αυτά μαζί και, ταυτόχρονα, η υιοθέτηση νέων προτύπων οργάνωσης και λειτουργίας των σχολείων και του εκπαιδευτικού συστήματος στο σύνολό του, οι

σύγχρονες μέθοδοι αποτίμησης της σχολικής εκπαίδευσης, η σύνδεσή της με άλλες μορφές εκπαίδευσης εκτός σχολείου κ.ο.κ. Πρόκειται στην πραγματικότητα για το νέο «Σχολείο της κοινωνίας της πληροφορίας», για το οποίο πρέπει όλοι, αρμόδιοι φορείς, ειδικοί, κοινωνία και επιχειρήσεις, να εργασθούμε εντατικά, ώστε να του δώσουμε την υπόσταση που ταιριάζει καλύτερα στις συγκεκριμένες εθνικές, πολιτιστικές και άλλες συνθήκες».

Νέα, 1η Αυγούστου 2000

Αυτά συμβαίνουν στην Ευρώπη και στην Αμερική τη στιγμή που εμείς στην Κύπρο, ως επίσημη οργάνωση των εκπαιδευτικών, κάνουμε αγώνα δρόμου για να δώσουμε στους αρμόδιους να αντιληφθούν ότι πρέπει, επιτέλους, να εγκύψουν με σοβαρότητα στο θέμα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών τόσο σε θέματα παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά όσο και σε θέματα που αφορούν τα νέα τεχνολογικά μέσα.

Με τα σημερινά δεδομένα στην Κύπρο η επιμόρφωση - μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών όχι απλώς επιβάλλεται, αλλά είναι ζωτικής σημασίας, αν θέλουμε η προωθούμενη μεταρρύθμιση να πετύχει, αν θέλουμε όλοι οι εμπλεκόμενοι το δημόσιο σχολείο να ξεφύγει από τη μιζέρια που βρίσκεται σήμερα. Φυσικά η επιμόρφωση είναι μόνο ένα από τα πολλά που πρέπει να γίνουν. Επιβάλλεται να γίνουν και άλλα πολλά που δεν είναι του παρόντος να αναφερθούν και να αναπτυχθούν.

Όλοι παραδέχονται ότι ζούμε σε μια εποχή όπου οι αλλαγές, σε όλους τους τομείς της γνώσης είναι και συχνές και γρήγορες. Είναι κατά συνέπεια αυτές τις αλλαγές που πρέπει να έχει υπόψην του ο εκπαιδευτικός για να μπορεί να τις εκσυγχρονίσει στο αντικείμενο που διδάσκει, σύμφωνα με τα νέα δεδομένα της επιστήμης του, της παιδαγωγικής και ψυχολογίας.

Πώς όμως ο εκπαιδευτικός μπορεί να γίνει κοινωνός αυτών των αλλαγών; Σίγουρα ένας βασικός τρόπος είναι η συνεχής επιμόρφωση και κατ'επέκταση η δια βίου εκπαίδευση. Προχωρούμε, για παράδειγμα, με τη νέα σχολική χρονιά, σε επαναστατικές αλλαγές στο δημόσιο σχολείο με αφορμή την εφαρμογή του νέου τύπου σχολείου, του ενιαίου λυκείου.

Για την υλοποίηση του νέου θεσμού θεωρείται ως απαραίτητη η προώθηση σειράς μέτρων για επιμόρφωση του προσωπικού. Αυτά με βάση τα όσα συμφωνήθηκαν με το Υπουργείο Παιδείας καλύπτουν τα ακόλουθα προγράμματα:

- επιμόρφωση των διευθυντών των σχολείων
- επιμόρφωση των βοηθών διευθυντών των σχολείων
- γενική ενημέρωση των εκπροσώπων των καθηγητικών συλλόγων

-επιμόρφωση των καθηγητών που θα διδάξουν στην Α' τάξη του Ενιαίου Λυκείου

-γενική ενημέρωση των εκπροσώπων κάθε ειδικότητας σε κάθε λύκειο για τα αναλυτικά προγράμματα της ειδικότητας

-ειδικό πρόγραμμα εκπαίδευσης -κατάρτισης των καθηγητών των οικονομικών -εμπορικών

-ειδικό πρόγραμμα εκπαίδευσης -κατάρτισης των καθηγητών τεχνολογίας

-επιμόρφωση στις νέες τεχνολογίες.

Όλα αυτά τα αναφέρω για να γίνει αντιληπτό πόσο σημαντική είναι η επιμόρφωση στον σημαντικό τομέα της εκπαίδευσης. Αυτά όλα γίνονται με την ευκαιρία της εφαρμογής ενός θεσμού, ενώ είναι θέση μας ότι, ανεξαρτήτως θεσμών και εξελίξεων, η επιμόρφωση του εκπαιδευτικού πρέπει να είναι συνεχής.

Ειδικά στη συγκεκριμένη περίπτωση, τα ηγετικά στελέχη για να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στις αλλαγές και στις καινοτομίες που εισάγει το Ενιαίο Λύκειο, θα πρέπει να είναι καλά καταρτισμένα και ενημερωμένα για τους σκοπούς και τους στόχους του σχολείου αυτού και για τις ιδιαιτερότητες των δυσκολιών που έχει η διοίκηση ανομοιογενούς πληθυσμού. Η συμμετοχικότητα

στη λήψη αποφάσεων, η ανάληψη πρωτοβουλίας, η παροχή κινήτρων, η συνεργατικότητα και η ποιότητα των διοικητικών στελεχών είναι από τους βασικούς παράγοντες και κινητήριους μοχλούς λειτουργίας και επιτυχίας του ενιαίου σχολείου. Το ίδιο φυσικά ισχύει και για τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς, όχι μόνο για το συγκεκριμένο θεσμό, αλλά για το κάθετι μέσα στο σχολείο.

Τι είναι όμως επιμόρφωση; Ο Θεοδόσιος δίνοντας τον ορισμό της επιμόρφωσης τονίζει ότι «είναι η εξωσχολική και μετασχολική μόρφωση των πολιτών για συμπλήρωμα των κενών της εκπαίδευσης και η συνεχής ενημέρωσή τους στις νέες εξελίξεις και τάσεις της ανθρώπινης δημιουργίας, με σκοπό τη βελτίωση της ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής διαβίωσης και συμπεριφοράς, καθώς και της επαγγελματικής τους απασχόλησης».

Ειδικότερα, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι η συμπλήρωση των κενών που παρουσιάζονται στη μόρφωσή τους εξαιτίας των συνεχών αλλαγών που γίνονται στη σύγχρονη εποχή τόσο στο πεδίο των επιστημονικών γνώσεων στους διάφορους κλάδους των διδασκομένων μαθημάτων όσο και στην παιδαγωγική κατάρτιση του εκπαιδευτικού.

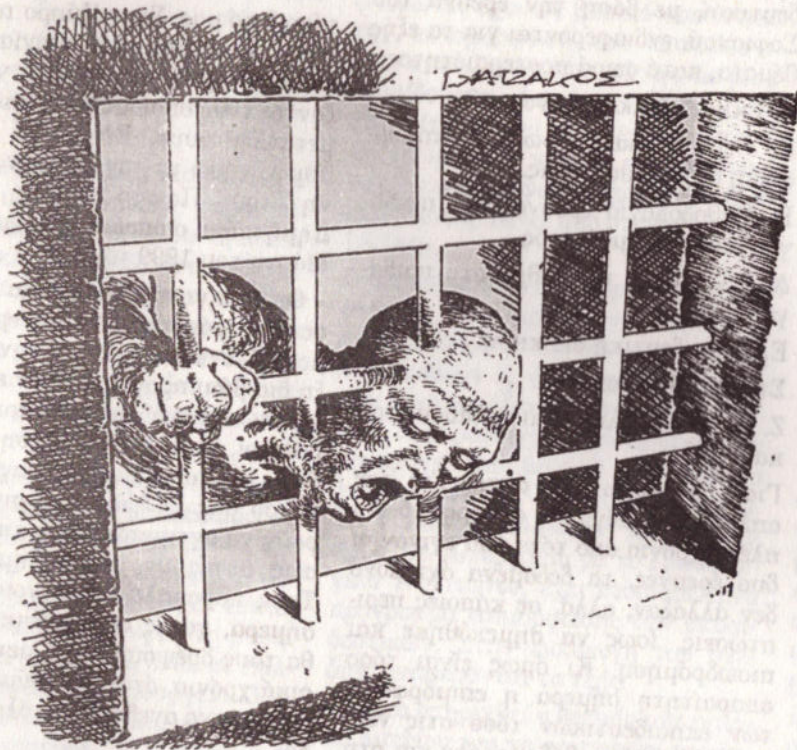
Θεωρώ απαραίτητο, πριν προχωρή-

Η Ευρωπαϊκή Ακροδεξιά

Ιωσήφ Παγιάτα

Την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη απασχόλησε τους τελευταίους μήνες η ακροδεξιά, σαν αυστριακό φαινόμενο, αμέσως μετά που το Κόμμα της Ελευθερίας (FPÖ) του Jörg Haider σχημάτισαν μαζί με το Λαϊκό Κόμμα του Wolfgang Schüssel την κυβέρνηση

συνασπισμού της Αυστρίας. Ύστερα από ένα σοσιαλδημοκρατικό κύμα, που με εξαίρεση την Ισπανία και την Ιρλανδία σάρωσε την Ευρωπαϊκή Ένωση, ήταν φυσικό η συμμετοχή της ακροδεξιάς στη διακυβέρνηση μιας ευρωπαϊκής χώρας, να αποτελέσει ένα πολύ δυσκολοχώνευτο φρούτο.

Η ευρωπαϊκή ακροδεξιά έγινε για πρώτη φορά γνωστή, από τις πριν μερικά χρόνια επιτυχίες του γαλλικού Εθνικού Μετώπου (Fronte Nationale) και του βελγικού Vlaams Blok (Φλάμας Μπλοκ). Επιτυχίες σημείωσαν και τα ιταλικά κόμματα των Gianfranco Fini,

Alleanza Nazionale (Εθνική Συμμαχία) και Umberto Bossi, Lega Nord, των οποίων ωστόσο ο αντίκτυπος ήταν μικρότερος, αφού σημειώθηκαν στα πλαίσια της Forza Italia του Berlusconi. Όμως, αν και τα πιο γνωστά, δεν αποτελούν τα κόμματα αυτά τους μόνους εκπροσώπους της ακροδεξιάς στην Ευρώπη. Στην πραγματικότητα είναι αρκετές οι χώρες της Ευρώπης που διαθέτουν κόμματα που ανήκουν σ' αυτό το ιδεολογικό φάσμα, άλλα μεγαλύτερης και άλλα μικρότερης εμβέλειας και που λίγο ή και καθόλου είναι γνωστά στην κυπριακή κοινή γνώμη. Έτσι θα μπορούσε κανείς να αναφέρει τους Ρεπουμπλικάνους, το Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα (NPD), τη Γερμανική Λίγκα (DL), τη Λαϊκή Γερμανική Ένωση (D.V.U) της Γερμανίας, το Κόμμα του Κέντρου (CP) και το διάδοχό του, το Κόμμα των Δημοκρατών (CD) της Ολλανδίας, το Εθνικό Κόμμα (National Party) της Βρετανίας, το Εθνικό Μέτωπο (FN) του Βελγίου, το Ελβετικό Λαϊκό Κόμμα (S.V.P.), το Νορβηγικό Κόμμα της Προόδου και το Λαϊκό Κόμμα (Folkerparti), το επίσης Λαϊκό Κόμμα (Dansk Folker parti) της Δανίας, τη γαλλική Εθνική Ρεπουμπλικανική Κίνηση (MNR) που απεσχίσθη από το FN, την ισπανική Εθνική Δημοκρατία (Democracia Nacional), την ελληνική ΕΠΕΝ, το σουηδικό Sverige Demokraterna και μερικά άλλα, ων ουκ έστι τέλος.

Αξίζει ίσως να σημειωθεί ότι στις χώρες που μεταπολεμικά κυβέρνησαν δικτατορίες, τα ακροδεξιά κόμματα περιέπεσαν σε ανυποληψία, όπως συνέβη στην Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα. Κάπως διαφορετικά συμπεριφέρθηκε η δεξιά στην Κύπρο, που αντί το αυτόνομο πολιτικό σχήμα, επέλεξε και κατάφερε να ενταχθεί στο μεγάλο συντηρητικό κόμμα της χώρας, βοηθώντας το έτσι να ανέλθει στην εξουσία με αντάλλαγμα το νήσιμο των ανομημάτων της. Αλλά θα άξιζε ίσως τον κόπο να δούμε, τι είναι εκείνο που συντηρεί και ανεβάζει κάποια απ' αυτά τα κόμματα, την ίδια ώρα που κάποια άλλα ομογάλακτά τους, κυριολεκτικά φτωχίζουν.

Εκλογικά Συστήματα, πόσο βοηθούν;

Οι εκλογικές επιτυχίες των ακροδεξιών κομμάτων της Ευρώπης, όπως γίνεται αντιληπτό, μπορούν να αποτελούν το βαθίρα για τη νόμιμη εκτόξευση προς την εξουσία. Όπως για παράδειγμα συνέβη πρόσφατα στην Αυστρία και προηγουμένως στην Ιταλία. Και τίθεται λογικά το ερώτημα: Μήπως κάποιο ρόλο σ' αυτό παίζει το εν ισχύει εκλογικό σύστημα των διαφόρων χωρών;

Μάλλον όχι.. Παρόμοια εκλογικά συστήματα στη Γαλλία και τη Βρετανία δίνουν πολύ διαφορετικά αποτελέσματα.

Για αρκετά χρόνια, το Εθνικό Μέτωπο στη Γαλλία αύξησε διαρκώς τη δύναμή του, έχοντας εξασφαλίσει μερικές εκατοντάδες τοπικούς και περιφερειακούς αντιπροσώπους και λιγότερους, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Την ίδια στιγμή στη Βρετανία, οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι μετρούνταν στα δάκτυλα του ενός χεριού, έτσι που το '93 το Εθνικό Κόμμα, μόλις που κατάφερε να εξασφαλίσει μια έδρα στο

τοπικό συμβούλιο στο Tower Hamlets του Λονδίνου, για να τη χάσει το '94. Στο βαθμό που δυσκολεύει όλα τα μικρά κόμματα, είναι πιθανόν ο εκλογικός νόμος να κάμνει δύσκολα τα ανοίγματα στην ακροδεξιά. Όμως, όπως απεδείξαν οι γαλλικές εκλογές, δεν τα εμποδίζει.

Αντίθετα, το αναλογικό σύστημα, που ισχύει στην Ολλανδία, την Αυστρία και το Βέλγιο, αυξάνει προφανώς τις πιθανότητες της ακροδεξιάς. Πράγματι, το βελγικό Vlaams Blok ευνοήθηκε από το αναλογικό σύστημα, ανεβάζοντας τα ποσοστά από το 1,8% το '78 στο 12,3% το '99. Όμως διαφορετική ήταν η περίπτωση της Ολλανδίας, όπου το Κόμμα του Κέντρου (CP) ανέβηκε από το 0,8% το '82 στο 2,5% το '94, χωρίς ωστόσο να μπορέσει να «απογειωθεί».

Μετά που στις εκλογές του Ιούνη του '99, το γαλλικό Εθνικό Μέτωπο διεσπάρθη, θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι τα δεξιά εξτρεμιστικά κόμματα είχαν ξεπεράσει την κορυφή της επιτυχίας τους και άρχισε η πορεία υποχώρησης. Όμως αυτό ήταν μεμονωμένο, αφού αντίθετη ήταν η φορά στην Αυστρία, ενώ λίγες μέρες αργότερα, στην Ελβετία, το Συντηρητικό Λαϊκό Κόμμα (S.V.P) του Christophe Blocher που έχει την υποστήριξη των αγροτών, έφτανε το 22,5%. Έγινε έτσι μαζί με τους Σοσιαλδημοκράτες, το ένα από τα δύο πιο σημαντικά κόμματα της

χώρας. Στην ίδια περίοδο - Σεπτέμβρης του '99 - στις δημοτικές εκλογές, το Νορβηγικό Κόμμα της Προόδου, έφτανε το 13,4%, ενώ το D.V.U (Γερμανική Λαϊκή Ένωση), κατάφερε να εισχωρήσει σε δύο από τις εννιά Βουλές των ομόσπονδων κρατιδίων της χώρας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε κείνες τις χώρες στις οποίες τα ακροδεξιά κόμματα δεν κατάφεραν να αυξήσουν τη δύναμή τους, μέσα από τις εκλογές, οι πράξεις βίας τείνουν να πάρουν ανησυχιακές διαστάσεις όπως επιβεβαιώνει η βομβιστική επίθεση στο σιδηροδρομικό σταθμό του Düsseldorf της Γερμανίας στις 27 του περασμένου Ιούλη, που άφησε δέκα βαρειά πληγωμένους, μεταξύ των οποίων έξι Εβραίοι. Κατά τα άλλα, στη Βρετανία ο εκλογικός νόμος δεν αφήνει καμιά ελπίδα και καταδικάζει εκ των προτέρων σε αποτυχία τα εκτός συστήματος κόμματα.

Παρομοίως σε άλλες χώρες, όπως τη Σουηδία, εξαιτίας κάποιων κοινωνικών πιέσεων, υπάρχει πρόνοια ώστε τα κόμματα που αντιστρατεύονται το υφιστάμενο «κονσένσους», να μη μπορούν να σημειώσουν οποιαδήποτε εκλογική επιτυχία. Η διάσπαση των ακροδεξιών ομαδοποιήσεων καθώς και η έλλειψη ηγετικών μορφών, είναι πιθανόν να εμποδίσουν αρκετά από τα κόμματα που αναφέρθηκαν πιο πάνω, να ξεφυτίσουν στο πολιτικό προσκήνιο. Το αποτέλεσμα είναι πως για μερι-

κά τώρα χρόνια, κοντά στα νόμιμα κόμματα και μερικές φορές μέσα από αυτά, ξεπηδούν μικρές βίαιες ομάδες, που βασικά εκπροσωπούν μια νεοναζιστική και ρατσιστική ιδεολογία. Οι ομάδες αυτές χρησιμοποιούν την ίδια στρατηγική και τα ίδια σχήματα που χρησιμοποιούν οι τρομοκρατικές οργανώσεις. Ωστόσο ποτέ δε μπόρεσαν να αποκτήσουν οποιαδήποτε πολιτική ή κοινωνική δυναμική και παραμένουν απλές μειονότητες.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει ότι, το εκάστοτε εν ισχύει εκλογικό σύστημα, δεν αποτελεί παράγοντα αποφασιστικής σημασίας στην άνοδο των ακροδεξιών κομμάτων στην Ευρώπη.

Παρουσία κάποιου «φύρερ»

Μια προσεκτική ματιά στα κόμματα της ακροδεξιάς που είχαν επιτυχίες, θα καταδείξει ότι πρόκειται για ηγετικά κόμματα με κάποιο χαρακτηριστικό πρόσωπο επί κεφαλής. Οι περιπτώσεις των Le Pens στη Γαλλία, Haider στην Αυστρία, Fini στην Ιταλία και σε μικρότερο βαθμό των Filip DeWinter και Karel Dillen στο Βέλγιο, επιβεβαιώνουν αυτήν την εκδοχή. Ωστόσο ο πρώην πρόεδρος των Ρεπουμπλικάνων Franz Schonhuber, δεν τα κατάφερε και τόσο καλά στη Γερμανία. Επισημαίνεται ότι, το Εθνικό Μέτωπο του Le Pens, το Vlaams Blok του Βελγίου και η Εθνική Συμμαχία της Ιταλίας, αποτελούν κατά κύριο λόγο κοινοπραξίες φράξιων της ακροδεξιάς, που ομοσπονδοποιήθηκαν γύρω από το «φύρερ» τους. Σε κάποιο βαθμό σύνολο συγκλίσεων αποτελεί και το FPÖ της Αυστρίας, με εγγενείς ωστόσο διαφορές που ξεκινούν από τους φιλοναζιστές και φτάνουν μέχρι τους φιλελεύθερους του Schmidt, που σε κάποιο στάδιο αποστασιοποιήθηκαν από το FPÖ.

Όμως εντελώς διαφορετική είναι η κατάσταση στη Γερμανία, την Ολλανδία και το Βέλγιο. Στη Γερμανία οι Ρεπουμπλικάνοι συνάντησαν έντονο ανταγωνισμό από ένα σωρό άλλα μικρά κόμματα, ενώ στην Ολλανδία η ακροδεξιά οδηγείτο διαρκώς από τη μια διάσπαση στην άλλη. Παρομοίως στο Βέλγιο - τη Βαλλονία για να ακριβολογήσουμε - το Εθνικό Βελγικό Μέτωπο και το Agir, διαφιλονικώντας διαρκώς τους ψηφοφόρους, οδήγησαν στο τέλος στη δημιουργία πολλών μικρών ανταγωνιστικών ομάδων. Θα

πρέπει σχετικά να γίνει η παρατήρηση ότι, όσο κι αν για να προχωρήσουν οι ακροδεξιοί σχηματισμοί θα πρέπει να είναι συσπειρωμένοι γύρω από ένα «φύρερ», άλλο τόσο είναι υποχρεωμένοι να παρουσιάσουν ένα δημοκρατικό πρόσωπο, προσαρμοζόμενοι ανάλογα στις επικρατούσες συνθήκες της κάθε χώρας. Πράγματι από ένα επίπεδο ανάπτυξης και πάνω, η παρουσίαση μιας φασιστικής τρόπου τινά φυσιολογίας, μετατρέπεται σε εμπόδιο που δύσκολα μπορεί να ξεπεραστεί. Εξού και πολλοί απ' αυτούς τους σχηματισμούς προσπάθησαν να παρουσιάσουν ως ριζοσπάστες της Δεξιάς οεβόμενοι το Σύνταγμα της χώρας, παρά οτιδήποτε άλλο. Έτσι η ιταλική Εθνική Συμμαχία του Fini, εμφανίστηκε με ένα δημοφιλή αρχηγό που να κόπτεται για τα κοινά, ενώ ο Le Pens ζήτησε από τα MME να μην κατατάσσουν το κόμμα του στην ακροδεξιά. Επισημαίνεται σχετικά ότι σε μερικές περιπτώσεις, οι ηγετικές φυσιολογίες αυτών των κοινοπραξιών δεν είχαν ακροδεξιό παρελθόν. Για παράδειγμα ο Mogens Camre του δανέζικου Folkeparti ήταν προηγουμένως βουλευτής των Σοσιαλδημοκρατών, ενώ ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του αυστριακού FPÖ Thomas Prinzhorn, είναι ένας εξέχων βιομήχανος, χωρίς καθόλου ακροδεξιό παρελθόν.

Αδυναμίες από τα αριστερά αλλά και από τα δεξιά

Αλλά στις επιτυχίες της ευρωπαϊκής Ακροδεξιάς, συνέβαλε και κάποιος άλλος παράγων, οι αδυναμίες της αριστεράς αλλά και της δεξιάς. Αρχίζοντας από το Βέλγιο, τόσο στη Φλάνδρα όσο και στη Βαλλονία, για πολλά τώρα χρόνια, τόσο οι Σοσιαλιστές όσο και οι Χριστιανοδημοκράτες υποφέρουν από τα σκάνδαλα και τη φθορά της εξουσίας. Και αντίθετα από την ακροδεξιά, η φιλελεύθερη δεξιά δε μπόρεσε να εκμεταλλευτεί αυτήν την κατάσταση. Ταυτόχρονα οι προσπάθειες κάποιων Φλαμανδών να «ψαρέψουν» στα πολιτικά αλιευτικά πεδία των ακροδεξιών, υιοθετώντας συνθήματα παρόμοια με κείνα του Vlaams Blok ή του Fronte Nationale Belge, το μόνο που κατάφε-

ραν ήταν να εκλαϊκεύσουν τη ρητορική της ξενοφοβίας. Σε κάποιες άλλες χώρες, η παραδοσιακή Δεξιά δεν κατάφερε να αρθρώσει ένα λόγο που να ελκύσει τους ψηφοφόρους. Για παράδειγμα όταν στη Γαλλία κυριαρχούσε η Δεξιά, οι εσωτερικές διχογνωμίες, οι ανταγωνιστικές υποψηφιότητες στις προεδρικές εκλογές και κάποιες όχι καθαρές υποθέσεις στις οποίες είχαν εμπλακεί οι διαδοχικές κυβερνήσεις, ποτέ δε δημιούργησαν την αίσθηση μιας ισχυρής Δεξιάς. Φυσικά το κόμμα του κ. Le Pens, δεν έχασε την ευκαιρία να επωφεληθεί, κατά τον ίδιο τρόπο που του καταποντισμού των Χριστιανοδημοκρατών στην Ιταλία, επωφεληθήκε η Εθνική Συμμαχία του κ. Fini, που μάλιστα κατάφερε μερικώς να τους υποκαταστήσει. Ωστόσο στις επιτυχίες της Ακροδεξιάς, σημαντική είναι και η συνεισφορά της Σοσιαλδημοκρατίας, με καλύτερο ίσως παράδειγμα την Αυστρία. Πράγματι, η απολιθωμένη διακυβέρνηση των Σοσιαλδημοκρατών, που για πολλά χρόνια μαζί με το Λαϊκό Κόμμα μοιράζονταν μεταξύ τους τα πάντα σε όλα τα επίπεδα, οδήγησε στη στροφή των βαριεστημένων ψηφοφόρων σε κάτι καινούργιο, που το βρήκαν στο πρόσωπο του Jörg Haider. Εξού και η στροφή στις εκλογές του περασμένου χρόνου, των 213,000 ψηφοφόρων από τους Σοσιαλδημοκράτες στο Κόμμα της Ελευθερίας, το FPÖ. Όσο και αν είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό, το πολιτικοοικονομικό «κονσένσους», εκεί όπου υπήρξε, έχει κατά κάποιο τρόπο λειτουργήσει αρνητικά για τη δημοκρατία, χωρίς βέβαια να σημαίνει ότι βοήθησε στην αναζωογόνηση του φασισμού, κάτι που σίγουρα δεν έχει συμβεί. Το γεγονός παραμένει ωστόσο ότι, η ομίχλη των ιδεολογικών αποστάσεων βοήθησε την ακροδεξιά.

Μετατόπιση του κέντρου βάρους/ χαρακτηριστικά

Το κέντρο βάρους των ακροδεξιών κομμάτων, που στις δεκαετίες του '60 και του '70 βρισκόταν στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες του ευρωπαϊκού νότου, έχει σήμερα μετατοπιστεί στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη. Έτσι σ' αυτό το διάστημα εμφανίστηκε ο πρόδρομος της Alleanza Nazionale, το Movimento Sociale Italiano (M.S.I.), που αποτέλεσε το μοντέλο των ακροδεξιών κινημάτων, το ρόλο του οποίου διαδέχτηκε στις

δεκαετίες του '80 και του '90 το γαλλικό Εθνικό Μέτωπο (FN), που ωστόσο μετά το διχασμό και τις μεγάλες του εκλογικές διαρροές έχασε τον υποδειγματικό του χαρακτήρα. Όχι εντελώς ασήμαντο αλλά ούτε αρκούντως ισχυρό για να μπορέσει να αντισταθεί αντιπροσώπους στη Βουλή, ήταν το σουηδικό Sverigedemokraterna. Όμως στις πιο πολλές περιπτώσεις, τα κόμματα που επηρεάστηκαν από το γαλλικό Εθνικό Μέτωπο, όπως για παράδειγμα η Εθνική Δημοκρατία της Ισπανίας και το Εθνικό Μέτωπο της Ιταλίας, ήταν οριακής σημασίας.

Αλλά πέρα από τα προβλήματα και τη φθορά κάποιων παρατάξεων της ακροδεξιάς, φαίνεται να υπάρχει κάποιο ρεύμα που το μέλλον του δεν είναι και τόσο δυσόμοιο. Και μιλούμε εδώ για τα λαϊκοδεξιά κινήματα που εμφανίστηκαν στις χώρες των Άλπεων του (Haider στην Αυστρία, του Blocher και της Lega dei Ticinesi στην Ελβετία, τη Lega Nord του Bossi στην Ιταλία) και τη Σκανδιναβία (το νορβηγικό κόμμα της Προόδου του Carl Hagen και το δανέζικο Λαϊκό Κόμμα της Pia Kjaersgaard), που με εξαίρεση τον ίδιο τον Haider καμιά σχέση δεν έχουν με τον παραδοσιακό ναζισμό. Στην πράξη τοποθετούνται υπέρ της ανάγκης περιορισμού του κρατικού παρεμβατισμού και αν και ξενόφοβα, στις επίσημες τους διακηρύξεις καταδικάζουν τόσο το ρατσισμό όσο και τον αντισημιτισμό. Ταυτόχρο-

να αποστρέφονται σχέσεις με κόμματα όπως το Vlaams Blok και το γαλλικό Fronte Nationale, τα οποία χαρακτηρίζουν ως εξτρεμιστικά, ενώ δε θα αποποιούντο κάποιο συνασπισμό με την αστική Δεξιά.

Όσον αφορά το Vlaams Blok και το FN της Γαλλίας, θα παρατηρούσαμε ότι, όσο τα δύο αυτά κόμματα χρησιμοποιούν ως «λεκάνες απορροής» των ψήφων διαμαρτυρίας, μαζεύοντας ψήφους πέρα από τα δικά τους όρια, άλλο τόσο έχουν ξεκάθαρα ακροδεξιά πελατεία. Το Vlaams Blok εμφανίζεται ολόένα και περισσότερο ως οπαδός του προπολεμικού φιλοναζιστικού Φλαμανδικού Κινήματος, αν και μόνο 4-5% των ψηφοφόρων του δικαιολογούν τη ψήφο τους υπερασπιζόμενοι το Φλαμανδικό εθνικισμό, κάτι που στους ψηφοφόρους της Ένωσης του Λαού (Volks Unie) φτάνει το 17%. Θα έπρεπε ίσως να υποδειχθεί η διαφορά ανάμεσα στη κομματική ηγεσία, που στις πεποιθήσεις της χαρακτηρίζεται από τη παραδοσιακή ακροδεξιά ιδεολογία και το εκλογικό σώμα, που σε μεγάλο βαθμό δεν έχει τίποτε να κάνει μ' αυτό και μάλιστα πρόέρχεται μερικώς από το αριστερό στρατόπεδο. Για παράδειγμα στη Φλάνδρα, το 21% των νέων ψηφοφόρων, που το '91 είχαν δώσει τη ψήφο τους στους Σοσιαλιστές, στις επόμενες εκλογές έδωσαν τη ψήφο τους στο Vlaams Blok. Επισημαίνεται σχετικά ότι και στη Δανία το '98, το 10% των ψήφων του Λαϊκού Κόμματος προήλθε από τις

τάξεις των Σοσιαλδημοκρατών.

Σημαντική απόκλιση απ' αυτήν την τάση παρατηρείται στη γαλλική Ρεπουμπλικανική Εθνική Κίνηση (M.N.R.) του Bruno Megret, που προήλθε από τη διάσπαση του FN. Όχι μόνο δεν αναζήτησε τους ψήφους της στα αριστερά αλλά ούτε και σκέφτηκε να τους αναζητήσει στις τάξεις της παραδοσιακής Δεξιάς. Και τούτο γιατί η απόσχιση από το FN, δεν οδήγησε σε νέους ιδεολογικούς προσανατολισμούς. Αρέσκειται ωστόσο το κόμμα να εμφανίζεται ως φιλομεταρρυθμιστικό, με τον μανδύα μιας επαναστατικής ιδεολογίας που αρύεται τις θέσεις της από τη nouvelle droite της δεκαετίας του '70, όταν τη δεξιά χαρακτήριζε μια εθνική πολιτιστική ταυτότητα.

Στην Αυστρία, το FPÖ ξεκάθαρα τάσσεται υπέρ της πλήρους απορρύθμισης της οικονομίας, με το σκεπτικό της αύξησης της ανταγωνιστικότητας και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Την ίδια στιγμή το σουηδικό SNP καταδικάζει την «κατάχρηση των προγραμμάτων ευημερίας», επιδιώκει την εισαγωγή ευελιξίας στη δομή των μεροκαμάτων και των ωρών εργασίας και ζητά την εισαγωγή ευνοϊκών, για τον επιχειρηματικό κόσμο, φορολογικών ρυθμίσεων. Αυτές τις θέσεις υποστηρίζει και η μικρή φιλελεύθερη πτέρυγα μέσα στο Vlaams Blok, της οποίας ηγείται η βουλευτής Alexandra Colen.

Πάνοπλοι μαινόμενοι ΜΜΑΔίτες Vs άοπλοι γυμνοί μετανάστες = “ανάλογη βία”

Το βράδυ της Παρασκευής 23ης Οκτωβρίου 1998 πάνοπλα αστυνομικά όργανα, συγκεκριμένα ΜΜΑΔίτες, επιτέθηκαν σε ανυπεράσπιστους μετανάστες στα αστυνομικά κρατητήρια της Λάρνακας, κτυπώντας τους με ρόπαλα και λακτιζόντας τους σε διάφορα μέρη του σώματός τους, προκαλώντας σε μερικούς πραγματικές σωματικές βλάβες.

Κατά κακή τύχη των οργάνων, κάποιος τηλεοπτικός σταθμός βιντεογράφησε την όλη επιχείρηση, την οποίαν πρόβαλαν διάφορα κανάλια το ίδιο βράδυ στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

Η δικαιολογία της βίβλας της βίβλας της βίβλας ήταν η εξέγερση των μεταναστών σε αντίδραση για την επερχόμενη απελάσή τους.

(Πρόκειται για τη γνωστή υπόθεση των 113 ναυαγών της Λεμεσού που περιμαζεύτηκαν σε άθλια κατάσταση από τις αρχές και “φιλοξενήθηκαν” στο ξενοδοχείο “Πεύκος” και υστερότερα στα κρατητήρια της Λάρνακας).

Το ότι η βία ήταν “υπερβολική”, δεν χρειάζεται κανέναν ειδήμονα να το διαπιστώσει. Ανεξάρτητα τι έγινε μέσα στα κελιά, οι μετανάστες, μαύροι ως επί το πλείστον και όχι μόνον άοπλοι αλλά και σχεδόν γυμνοί οι πιο πολλοί, έβγαζαν ένας ένας από ένα μικρό πέρασμα. Από εκεί το πιο εύκολο πράγμα ακόμα και για αδαείς στην “τήρηση του νόμου και της τάξης” θα ήταν η άμεση σύλληψη άτομο με άτομο. Όχι. Τους αφήναν να περάσουν στον κεντρικό χώρο της περιφραγμένης αυλής, όπου ρίχνονταν πάνω τους με φραγμένης αυλής, όπου ρίχνονταν πάνω τους με μανία, σε μερικές περιπτώσεις μια μεγάλη ομάδα αστυνομικών πάνω σε ένα μετανάστη πεσμένο στο έδαφος, τον οποίο ξυλοφόρτωναν άγρια.

Τόση ήταν η φρόκη που προκλήθηκε ώστε ακολούθησε μια γενική κατακραυγή από οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (άφωνες συνήθως), βουλευτές, ακόμα και υπουργούς.

Η συμπεριφορά των αστυνομικών οργάνων παραβίαζε τις διατάξεις διεθνών συμβάσεων που υπέγραψε η Κυπριακή Δημοκρατία, παραβίαζε ανθρώπινα δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες που κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα, την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Διεθνές Σύμφωνο των Ηνωμένων Εθνών για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα, κ.ο.κ.

Η κατάληξη; Διορίζονται ποινικοί ανακριτές, δεν κατανέμονται πολιτικές ευθύνες, προσάγεται στη δικαιοσύνη μόνο ο αξιωματούχος που διηύθυνε την αστυνομική επιχείρηση, ο οποίος, σχεδόν δύο χρόνια αργότερα αθωώνεται! Όσο για τη βία που χρησιμοποιήθηκε το πόρισμα τη χαρακτηρίζει “ανάλογη βία”!!

Αν σε μια υπόθεση εξόφθαλμης ρατσιστικής βίας με μάρτυρες μερικά εκατομμύρια ανθρώπων είναι αυτή η κατάληξη, η αισιοδοξία υψώνει τα χέρια και η κοινωνία αναζητά άλλους θηριοδαμαστές για να κλείσουν το τέρας στο κλουβί του.

ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

Ποιος θα κλείσει το τέρας στο κλουβί του;

Δώρου Μιχαήλ

Το τέρας του θεσμικού ρατσισμού κτύπησε και πάλι. Θύμα αυτή τη φορά ένας Σριλανκέζος που εργαζόταν στο Ντουμπάι και δοκίμασε να επισκεφτεί το νησί μας. Τη “γη του μύρου, του χαιρετισμού, της αγάπης και του ονείρου”.

Αεροδρόμιο Λάρνακας, 5 Ιουλίου 2000. Ο Μαχαλίλ Σίλβα, εργάτης στο Ντουμπάι, αφού πληροφορείται από το Βρετανικό προξενείο στο Ντουμπάι ότι δεν χρειάζεται visa για να επισκεφτεί την Κύπρο, αποφασίζει να την επισκεφτεί.

Οι λόγοι της επίσκεψης άγνωστοι. Άσχετοι θα λεγε κανείς ασχέτως με τις αντιλήψεις του Τμήματος Αλλοδαπών και Μετανάστευσης που θέλει τον επισκέπτη στην Κύπρο να είναι λευκός, ευρωπαϊκός κατά προτίμηση, και παραλής.

Ο Σίλβα κρατεί μαζί του τα 1500 μαγικά δολάρια που τον καθιστούν υποψήφιο για είσοδο στο Νησί της Αφροδίτης.

Αυτό όμως δεν είναι αρκετό. Τα σαΐνια του Τμήματος Αλλοδαπών και

Μετανάστευσης στο αεροδρόμιο δεν ξεγελιούνται. Δύο - τρεις ερωτήσεις και το ψυλλιάζονται: Έρχεται να δουλέψει. Έρχεται να μας φάει το ψουμί μας. Το δείχνει το χρώμα του και η καταγωγή του.

Εδώ δεν επέτρεψαν την είσοδο σε εμπειρογνώμονες και μόνιμους κατοίκους Δανίας, επειδή ήταν μαύροι (βλέπε σε διπλανή στήλη), θα τους ξεγελάσει ένας μαύρος, Σριλανκέζος εργάτης;

Και τον φυλακίζουν στην αιθουσα αναμονής του αεροδρομίου. Δεν είναι κράτηση λένε οι αρμόδιοι, είναι περιορισμός, και το λένε επειδή είναι παράνομη η κράτηση ενός ανθρώπου χωρίς να κινηθούν οι “νόμιμες νομικές διαδικασίες”.

Φυλάκιση, κράτηση ή περιορισμός, η ουσία δεν αλλάζει. Πρόκειται για ένα άνθρωπο που ισχυρίζεται ότι έρχεται σε μια χώρα ως επισκέπτης (πού πήγε στ’ αλήθεια το “ένας είναι αθώος μέχρι να αποδεικτεί ένοχος”;) και δεν έχει παραβεί κανένα νόμο.

Ωστόσο εμποδίζεται να εξασκήσει την ελεύθερη του βούληση, κι όχι μόνο αυτό. Υποχρεώνεται να κατοικεί σε

μια καρέκλα! Κι ας λένε οι αρμόδιοι ότι υπάρχουν ειδικά δωμάτια. Τα δωμάτια είναι για τους υπό απελασιν και στον Σίλβα δεν προσφέρθηκε ούτε καν αυτό το “προνόμιο”.

Ο Σίλβα, μέχρι τη μεταφορά του στο νοσοκομείο (6 μέρες μετά, όπως λένε οι αρμόδιοι, 11 όπως είχε πληροφορίες η Κίνηση Στήριξης Αλλοδαπών που έφερε στην επιφάνεια την υπόθεση, πάλι δεν αλλάζει η ουσία) στερήθηκε τον καθαρό αέρα, το κρεβάτι, το μπάνιο, το φαγητό της προτίμησής του (υποχρεωνόταν να αγοράζει το πανάκριβο φαγητό της καφετέριας του αεροδρομίου).

Οι εκκλήσεις του για μεταφορά σε ξενοδοχείο με δικά του έξοδα και με συνοδεία αστυνομικών απορρίφθηκαν.

Ο Σίλβα δυσφορούσε. Παραπονιόταν για πόνο στο στήθος. Δεν άντεχε την ατμόσφαιρα της κλειστούρας και του παγωμένου αέρα του κλιματισμού. Τα παράπονά του έπεσαν σε «ώτα μη ακουόντων». Μόνο όταν η κατάσταση έφτασε σε κρίση τον μετέφεραν στο νοσοκομείο. Εκεί άφησε και την τελευταία του πνοή.

Εγκεφαλικό επεισόδιο, λένε οι επαίον

Μαύροι κι εμπειρογνώμονες;

Ας γελάσω!

Πριν λίγο καιρό είδε το φως της δημοσιότητας και το παρακάτω τραγελαφικό περιστατικό:

Δύο Αφρικανοί εμπειρογνώμονες ταξίδευαν από το Λονδίνο στην Κύπρο, προσκεκλημένοι για να προσφέρουν κάποιες σημαντικές υπηρεσίες.

Τα σαΐνια του Τμήματος Αλλοδαπών και Μετανάστευσης

στο αεροδρόμιο τους απαγόρευσαν την είσοδο στην Κύπρο, προφανώς γιατί δεν πίστεψαν ότι είναι δυνατόν δύο μαύροι να είναι εμπειρογνώμονες, όπως ισχυρίζονταν.

Πιο πρόσφατα, στις 28 Απριλίου του 2000, (βλ. Καταγγελία στη Cyprus Weekly 23-29/6/2000) οι λειτουργοί του Τμήματος Μετανάστευσης στο Αεροδρόμιο αρνήθηκαν την είσοδο σε Αιθίοπα, μόνι-

μο κάτοικο Δανίας, εφοδιασμένο με θεωρημένη βίζα από το Κυπριακό Προξενείο στη Δανία, και τον απέλασαν στη Σουηδία παρά τις διαμαρτυρίες δύο οικογενειών που θα τον φιλοξενούσαν και που τον περίμεναν στο Αεροδρόμιο.

Υποχρέωσαν τον άνθρωπο, που επισκεπτόταν τη μακαρία μας νήσο για να κάνει διακοπές δύο εβδομάδων, να ταξιδέψει σε χώρα άσχετη με

τον τόπο διαμονής του και να πληρώσει όσα κόστιζε και το εισιτήριο επιστροφής του για να μεταβεί στη χώρα του. Έχασε τα λεφτά του και τις διακοπές του και επιβεβαίωσε (για πολλοστή φορά ίσως) ότι δεν έχει το κατάλληλο χρώμα.

Ας σημειωθεί ότι για τις περιπτώσεις αυτές σε κανένα δεν αποδόθηκαν ευθύνες και κανείς δεν τιμωρήθηκε.

ντες. Ο μέγας επαίων, ο κ. Ματσόκης, (πώς τα καταφέρνει ο άνθρωπος και εμφανίζεται πάντα όπου τον χρειάζονται τα σώματα ασφαλείας του κράτους;) αποφαινεται ότι μπορούσε να το πάθει οπουδήποτε κι οποτεδήποτε.

Καμία αμφισβήτηση. Τα ερωτήματα όμως είναι και παραμένουν αμείλιχτα:

- Γιατί δεν επιτράπηκε η είσοδος στον Μαχαλίλ Σίλβα;
- Γιατί κρατήθηκε ή "περιορίστηκε" για 6 ή 11 ολόκληρες μέρες στο αεροδρόμιο;
- Γιατί δεν του επιτράπηκε η μεταφορά σε ξενοδοχείο;
- Γιατί του στερήθηκε το δικαίωμα να κοιμηθεί σε κρεβάτι, να κάνει μπάνιο, να τρώει το φαγητό της προτίμησής του;
- Γιατί εκώφευσαν οι αρμόδιοι στα παράπονά του για προβλήματα υγείας που του προκαλούσαν οι συνθήκες κράτησης;
- Και τέλος, πόσο επηρέασαν αυτές οι συνθήκες την υγεία του και ποια συμμετοχή είχαν στο εγκεφαλικό επεισόδιο;

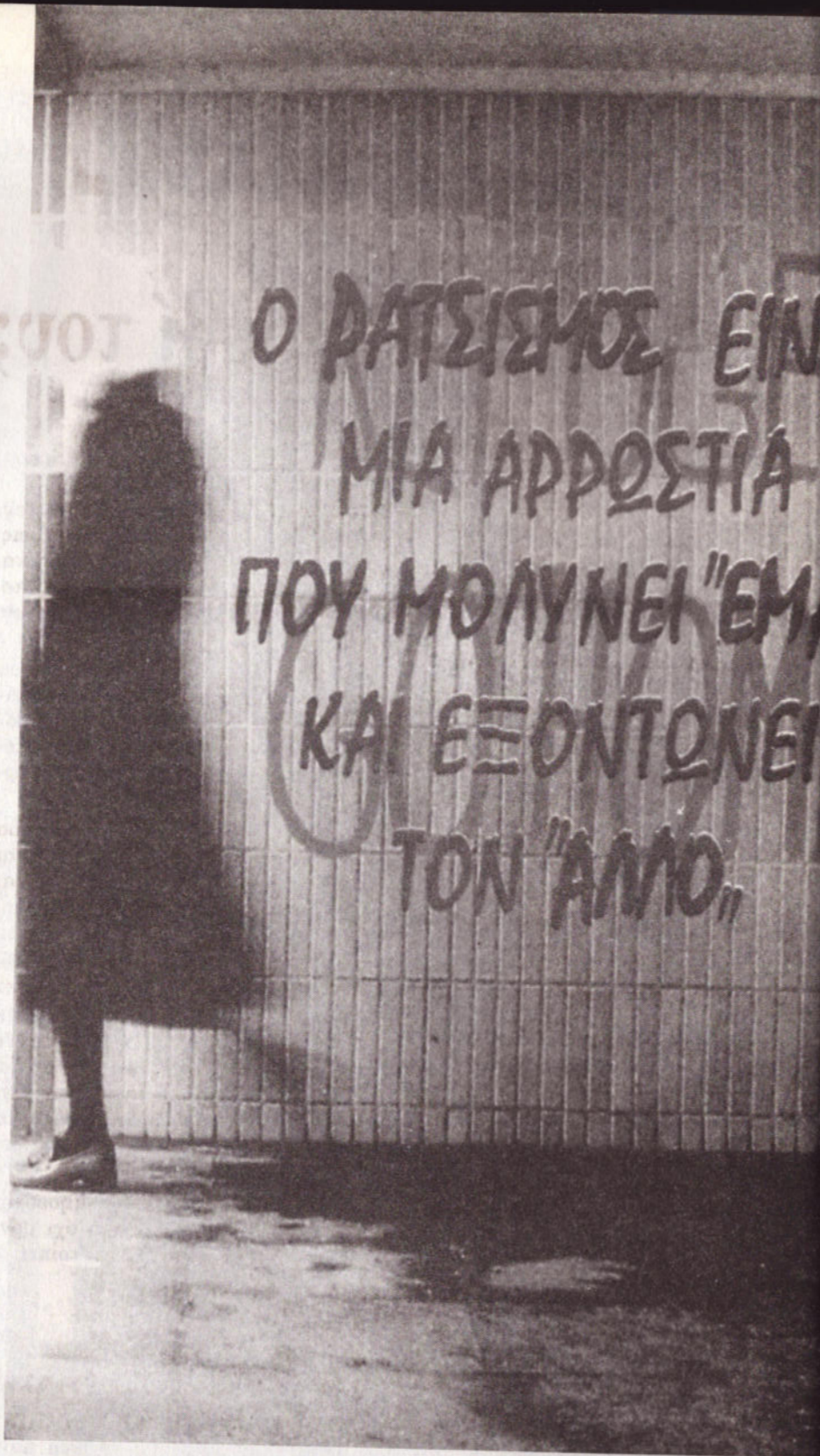
Αυτά και άλλα ερωτήματα πρέπει να απαντήσει ο ποινικός ανακριτής και η Επίτροπος Διοικήσεως.

Οποιοδήποτε κι αν είναι οι απαντήσεις όμως, οι προεκτάσεις τους θα παραμένουν:

- Ποια είναι τα κριτήρια για είσοδο στην Κυπριακή Δημοκρατία;
- Γιατί δεν γίνονται γνωστά σε όλους;
- Γιατί να έχει τόσες υπερεξουσίες το Τμήμα Αλλοδαπών και Μετανάστευσης, ώστε να τίθεται υπεράνω και αυτής της δικαστικής εξουσίας;
- Γιατί συνεχίζουμε να επιτρέπουμε σε ρατσιστές του Τμήματος να στελεχώνουν τα νευραλγικά πόστα στα αεροδρόμια και στις άλλες εισόδους στην Κυπριακή Δημοκρατία;

Οποιαδήποτε κι αν είναι τα πορίσματα για την υπόθεση Σίλβα να επιτρέψετε σε ένα εκ πεποιθήσεως αισιόδοξο άνθρωπο όπως είναι ο γράφων να αμφιβάλει αν θα κατανεμηθούν επαρκώς ευθύνες και, ακόμα περισσότερο, αν θα τιμωρηθεί οποιοσδήποτε.

Όσοι διατηρούν ακόμα κάποιες ελπίδες ότι στην Κύπρο του 2000 είναι δυνατόν να δούμε όργανα ή θεσμούς

του κατεστημένου να τιμωρούν άλλα όργανα του κατεστημένου και μάλιστα για ζητήματα διακρίσεων και ρατσιστικής βίας, παραπέμπονται στην πρόσφατη αθωωτική απόφαση για το μόνο "όργανο" που παραπέμφθηκε σε δίκη σχετικά με την υπόθεση της βάρβαρης κακοποίησης των μαύρων μεταναστών στα κρατητήρια της Λάρνακας, (βλέπε σε διπλανή στήλη) παρά το γεγονός ότι υπήρξαν μάρτυρες εκα-

τομμύρια τηλεθεατές στην Κύπρο και την Ευρώπη.

Και σ' αυτήν την περίπτωση, όπως και στην υπόθεση Σίλβα και στις άλλες περιπτώσεις που περιγράφουμε σ' αυτές τις στήλες, αποδεικνύεται ότι το τέρας του θεσμικού ρατσισμού έχει αποθρασυνθεί επικίνδυνα.

Όσοι περιμένουν ότι κάποιοι κρατικοί θηριοδασκαστές θα το βάλουν πίσω στο κλουβί του, θα απογοητευτούν οικτρά.

U

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Σελίδες θεωρητικής σκέψης και ανάλυσης

Νεοφιλελευθερισμός

Παγκοσμιοποίηση

■ Η Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2000 του ΟΗΕ απασχολεί εκτεταμένα τον σοβαρό τύπο διεθνώς. Στη χώρα μας δεν έτυχε μέχρι στιγμής κάποιας προσοχής. Όπως δείχνει ο Σταύρος Τομπάζος στο σχετικό του κείμενο, η έκθεση είναι αποκαλυπτική όσον αφορά τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης και του νεοφιλελευθερισμού.

■ Ο Ηλίας Ιωακείμογλου ασχολείται με την «υγεία» του καπιταλιστικού συστήματος στη σημερινή συγκυρία και διατυπώνει μερικές σκέψεις για το μέλλον των κοινωνικών αγώνων.

Η ασυμβατότητα των πτυχών της παγκόσμιας ανάπτυξης

Η Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2000 του ΟΗΕ

Γράφει ο Σταύρος Γομπάζος

Φαίνεται,
λοιπόν, πως η
περίφημη «πα-
γκοσμιοποίηση»
δεν «ωφελεί»
όλα τα κράτη
στον ίδιο
βαθμό, αφού
καθιστά τους
πλούσιους
πλουσιότερους
και τους φτω-
χούς, συγκριτι-
κά τουλάχιστον,
φτωχότερους...

Η κυρίαρχη οικονομική επιστήμη αποτελεί σήμερα τον σκληρό πυρήνα της λεγόμενης «ενιαίας» ή «μονόδρομης» σχέσης. Το κύρος της όμως ελάχιστα στηρίζεται στον «ορθό λόγο», τον οποίο διαιρεί και κατατεμαχίζει αφαιρώντας του τη βαθύτερη ουσία. Η

ελεύθερη αγορά αναγορεύθηκε σε από μηχανής θεό, ικανό να λύσει με τον πιο ορθολογικό τρόπο τα προβλήματα της σύγχρονης ανθρωπότητας. Η πολιτική αντίθετα υποβιάστηκε σε απλό υπηρέτη της οικονομίας, εξ ου και το περίφημο νεοφιλελεύθερο απόφθεγμα του σοσιαλδημοκράτη Καγκελάριου Γκέρχαρτ Σρέντερ: «Δεν είναι δυνατό να κυβερνήσουμε ενάντια στην οικονομία». Και επειδή την οικονομία κυβερνά η λογική του κέρδους, είναι δυνατό να δικαιολογηθούν τα πάντα, ακόμη και το γεγονός ότι κολοσσοί όπως η Daimler-Benz τα βολεύουν έτσι που να μην πληρώνουν καν φόρους. Η κοινωνική δικαιοσύνη, η πλήρης απασχόληση, η εξάλειψη της φτώχειας, υποτίθεται πως θα προκύψουν αυτόματα, μηχανικά, «νομοτελειακά».

Η επικράτηση του ακραίου φιλελευθερισμού και του νεοφιλελευθερισμού συνοδεύεται και από την κοινωνική «ουδετεροποίηση» της οικονομικής επιστήμης, η οποία αυτοπεριορίζεται στη μέτρηση «καθαρά οικονομικών», αλληλεξαρτώμενων μεταβλητών. Η οικονομική σκέψη υποβιβάζεται έτσι σε μια ανούσια και κοινωνικά τυφλή «λογιστική της αξίας».

Οι περιορισμένοι ορίζοντες της αξίας (της λογικής δηλαδή του καπιταλιστικού συστήματος), η μιζέρια της, κατακτούν την ίδια τη σκέψη και την παραλούν.

Η σχέση ανάμεσα στις επιδόσεις της οικονομίας και τα κοινωνικά κεκτημένα θεωρείται τόσο «ευνόητη» και «προφανής» που η κυρίαρχη οικονομική επιστήμη αρνείται να την εξετάσει. Τέτοιες ψευδείς προφάνειες αποτελούν το θεμέλιο στο οποίο στηρίζονται διεθνείς οργανισμοί και ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Η Κεντρική Τράπεζα της Ευρώπης π.χ. -όπως και οι Κεντρικές Τράπεζες των κρατών μελών - είναι τώρα ανεξάρτητη για να επιτελέσει το έργο της με αμείωτους τεχνοκρατικά κριτήρια και σύμφωνα με

τις επιταγές της Επιστήμης, ανεξάρτητα δηλαδή από τον αδαή ψηφοφόρο-πολίτη που δε γνωρίζει τις κρυφές αρετές του ελεγχόμενου πληθωρισμού και της μακροοικονομικής σταθερότητας. Για παρόμοιους λόγους, ο ΠΟΕ εργάζεται σε όλο και πιο σκοτεινά σαλόνια, μακριά από τα αδιάκριτα βλέμματα της δημοσιότητας, η οποία δεν αντιλαμβάνεται την πολύπλοκη έννοια των «συγκριτικών πλεονεκτημάτων» και τη σημασία του ελεύθερου, διεθνούς εμπορίου, το οποίο, υποτίθεται, βελτιώνει υποχρεωτικά το βιοτικό επίπεδο σ' όλες τις συμμετέχουσες χώρες. Το ΔΝΤ εισηγείται παντού και πάντοτε την ίδια συνταγή λιτότητας, η οποία, υποτίθεται, αργά ή γρήγορα, θα οδηγήσει σε κοινωνική πρόοδο και ανάπτυξη.

Η οικονομία όμως, πιο συγκεκριμένα η οικονομία της αξίας και του κεφαλαίου, έχει τα δικά της εγγενή κριτήρια. Ελάχιστα ενδιαφέρεται αυθόρμητα για την διάδοση των οικονομικών κεκτημένων. Κανένας αυτοματισμός δε διέπει την αύξηση του ΑΕΠ και τη δικαιότερη κατανομή του, κανένας οικονομικός φαναλισμός δε διέπει τη σχέση ποσοστού αποδοτικότητας - ανεργίας, το ψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα δεν εξασφαλίζει αυτόματα ψηλά επίπεδα μόρφωσης και υγείας, η τεχνολογία δεν υπόσχεται ικανοποίηση ούτε των πιο στοιχειωδών ανθρωπίνων αναγκών.

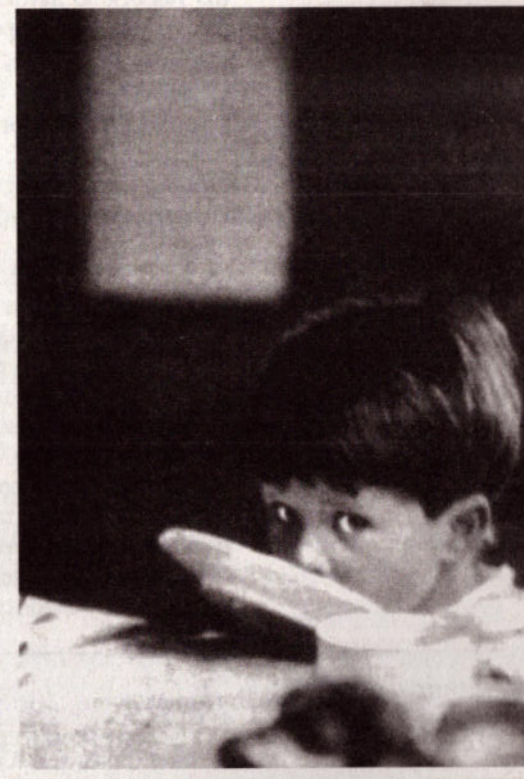
Ενάντια στις κυρίαρχες αντιλήψεις και στο ρεύμα των καιρών, η Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2000 του ΟΗΕ, που μόλις κυκλοφόρησε, εκπλήττει. Καμία σχέση δεν έχει με τις συνήθεις εκθέσεις άλλων διεθνών οργανισμών των οποίων οι οικονομικές αναλύσεις και προτάσεις χαρακτηρίζονται από την πασιφανή απουσία κάθε ενδιαφέροντος ή αναφοράς στην ποιότητα της ανθρώπινης ζωής. Όπως και οι παλαιότερες ετήσιες εκθέσεις του ΟΗΕ της ίδιας σειράς, η Έκθεση του 2000 διέπεται από ένα δημοκρατικό, αντιρατσιστικό και αντισοβινιστικό πνεύμα και επικεντρώνεται στον άνθρωπο και τα δικαιώματά του.

Τα πλούσια στατιστικά στοιχεία που παρατίθενται, η ανάλυση και η ερμηνεία τους καταρρίπτουν τους σύγχρονους μύθους και ιδεολογήματα σχετικά με τις ανεξάντλητες αρετές της ελεύθερης αγοράς και επιτρέπουν την εξαγωγή κάποιων ασφαλών και εμπειροστατων συμπερασμάτων.

Θα εξετάσουμε καταρχήν τις εθνικές ανισότητες βάσει του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ), έπειτα τις κοινωνικές ανισότητες βάσει των Δεικτών Ανθρώπινης Φτώχειας (ΔΑΦ-1 για τις αναπτυσσόμενες και ΔΑΦ-2 για τις ανεπτυγμένες χώρες) και εν τέλει τις ανισότητες των φύλων βάσει του Δείκτη Ανάπτυξης των Φύλων και του Δείκτη

Διαφορετικής Ανάπτυξης των Φύλων (ΔΑΦΥ, ΔΔΑΦΥ).

Στόχος της εργασίας αυτής δεν είναι απλώς η παρουσίαση των ανισοτήτων, αλλά η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη με τη στενή έννοια και την κοινωνική πρόοδο σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Τι είναι όμως η κοινωνική πρόοδος; Πρόκειται ασφαλώς για μια έννοια πολυσύνθετη, την οποία δεν εξαντλούν οι δείκτες και οι στατιστικές του ΟΗΕ. Ωστόσο, οι εν λόγω δείκτες δίνουν μια γενική εικόνα και μάλιστα μια εικόνα που στηρίζεται πάνω στη μέτρηση (μια εικόνα επίσης με το κύρος του «καθολικά αποδεκτού» που της προσδίδει ο πιο διεθνής των διεθνών οργανισμών). Επιτρέπουν, επομένως, τη σύγκριση και τον συσχετισμό οικονομικών και κοινωνικών επιδόσεων και ρυθμών. Η σύγκριση αυτή αναδεικνύει την έννοια αυτού που θα μπορούσε να ονομάσει κανείς «γενικευμένη συστημική οικονομικο-κοινωνική αρρυθμία».

1. Παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη και εθνικές ή γεωγραφικές ανισότητες

Το Human Development Index (HDI) ή ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) υπολογίστηκε για 174 χώρες. Ο ΔΑΑ είναι ένας σύνθετος δείκτης. Συνδυάζει τρία κριτήρια, των οποίων είναι ο μέσος όρος¹ σε μια κλίμακα από το 0 μέχρι το 1: το προσδόκιμο επιβίωσης, το μορφωτικό επίπεδο και το κατά κεφαλήν εισόδημα.

Επιτρέποντας τη σύγκριση ανάμεσα σε χώρες διαφορετικών επιπέδων ανάπτυξης, ο ΔΑΑ καταδεικνύει και τις γεωγραφικές ανισότητες. Οι 174 χώρες χωρίζονται σε τρεις ομάδες, ψηλής, μέσης και χαμηλής ανθρώπινης ανάπτυ-

ξης. Οι χώρες της πρώτης ομάδας παρουσιάζουν τιμές του ΔΑΑ πέραν του 0,800 (46 χώρες), οι χώρες της δεύτερης ομάδας μεταξύ 0,500 και 0,800 (93 χώρες) και οι χώρες της τρίτης ομάδας τιμές χαμηλότερες του 0,500 (35 χώρες). Ο πίνακας αρ. 1 δίνει μια γενική εικόνα των γεωγραφικών ανισοτήτων της ανθρώπινης ανάπτυξης για το 1998.

Παρά τις μεγάλες γεωγραφικές ανισότητες που διαπιστώνονται όταν συγκρίνει κανείς τους διαφορετικούς ΔΑΑ, ο συγκεκριμένος δείκτης τείνει να τις υποβαθμίζει. Επειδή το κατά κεφαλήν εισόδημα εισέρχεται στον υπολογισμό του σχετικού κριτηρίου του ΔΑΑ ως λογαριθμικό δεδομένο, το ειδικό του βάρος - όταν πρόκειται να συγκρίνει κανείς δύο περιοχές (ή έθνη) - εμφανίζεται μειωμένο. Η ιδέα πίσω από αυτή τη λογαριθμική στατιστική προσέγγιση είναι βασικά σωστή. Συνίσταται στη διαπίστωση ότι η αύξηση του εισοδήματος δεν συμβάλλει στην ανθρώπινη ανάπτυξη με γραμμικό τρόπο. Η επίδραση της αύξησης του εισοδήματος στον ΔΑΑ είναι πτωτική. Αυτή η προσέγγιση, όμως, δεν παύει από του να δίνει μια «υποτιμημένη» εικόνα των γεωγραφικών ανισοτήτων.

Πίνακας αρ. 1 :

Ο ΔΑΑ σε μερικές γεωγραφικές περιοχές το 1998

ΟΟΣΑ	ΔΑΑ
Ανατ. Ευρώπη και Κ.Α.Κ.	0,893
Λατινική Αμερική και Καραϊβική	0,777
Ανατολική Ασία χωρίς την Κίνα	0,758
Κίνα	0,716
Νοτιανατολική Ασία και Ειρηνικός	0,706
Αραβικά Κράτη	0,691
Νότια Ασία	0,635
Αφρική νότια της Σαχάρας	0,560
	0,464

Σύμφωνα με τον μαθηματικό τύπο με τον οποίο υπολογίζεται το κριτήριο του εισοδήματος, σε μια μέση ανεπτυγμένη χώρα, π.χ. στην Ιρλανδία, με κατά κεφαλήν εισόδημα 21.482 δολάρια (το 1998, υπολογισμένο με δολάρια του 1995) το εν λόγω κριτήριο παρουσιάζει την τιμή 0,896 (κλίμακα από το 0 μέχρι το 1). Το ίδιο κριτήριο σε μια μέση αναπτυσσόμενη χώρα, π.χ. στο Βιετνάμ, με κατά κεφαλήν εισόδημα 1.689 παρουσιάζει την τιμή 0,472. Ενώ ο λόγος των κατά κεφαλήν εισοδημάτων των δύο χωρών είναι σχεδόν 13, ο λόγος των τιμών των κριτηρίων είναι μόνο σχεδόν 2.

Επομένως, το κλασικό κριτήριο αύξησης των εθνικών ανισοτήτων, η σύγκριση δηλαδή

των κατά κεφαλήν εισοδημάτων, δεν είναι δυνατό να υποκατασταθεί.

Το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα (σε δολάρια ΗΠΑ του 1995) στο σύνολο των αναπτυσσόμενων χωρών αυξήθηκε κατά την περίοδο 1980-1998 από 1.170 σε 3.200, ενώ στις χώρες του ΟΟΣΑ από 8.690 σε 20.390. Η απόσταση ανάμεσα στα εισοδήματα των χωρών του ΟΟΣΑ και των αναπτυσσόμενων κρατών από 7.520 δολάρια (8.690-1.170= 7.520) αυξήθηκε στα 17.190 (20.390-3.200 = 17.190). Σε μερικές περιοχές όπως η νοτιώσης Σαχάρας Αφρική, η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος είναι σχεδόν ανεπαίσθητη. Από 1.070 δολάρια το 1980 αυξήθηκε στα 1.520 το 1998, ρυθμός αύξησης της τάξης των 25 δολαρίων το χρόνο.

Οι χώρες ψηλών κατά κεφαλήν εισοδημάτων αύξησαν τα εισοδήματά τους από 10.040 το 1980 σε 23.900 δολάρια το 1998, από 3.590 σε 6.110 δολάρια οι χώρες μέσω εισοδημάτων και από 560 σε 2.220 δολάρια οι χώρες χαμηλών εισοδημάτων, ενώ το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα στον κόσμο πέρασε από 2.970 σε 6.400 δολάρια.

Φαίνεται, λοιπόν, πως η περιφέρεια «παγκοσμιοποίηση» δεν «ωφελεί» όλα τα κράτη στον ίδιο βαθμό, αφού καθιστά τους πλούσιους πλουσιότερους και τους φτωχούς, συγκριτικά τουλάχιστον, φτωχότερους: το κατά κεφαλήν εισόδημα της νοτιώσης Σαχάρας Αφρικής έφθανε το 1980 στο 36% του μέσου κατά κεφαλήν εισοδήματος του κόσμου. Το 1998 αυτό το εισόδημα μειώθηκε στο 23,7%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις χώρες του ΟΟΣΑ είναι 292% το 1980 και 318% το 1998. Η νεοφιλελεύθερη «παγκοσμιοποίηση» δεν ομοιογενοποιεί τον κόσμο, αλλά αντίθετα «απομακρύνει» τις ηττημένες και τα ημισφαίρια. Άλλωστε, στο ίδιο ακριβώς συμπέρασμα καταλήγει και η Έκθεση του ΟΗΕ: Στην τελευταία παράγραφο ενός πλαισίου με τίτλο «Περιθωριοποίηση των Φτωχών Χωρών από τους Καρπούς της Παγκόσμιας Οικονομίας» αναφέρει: «Το συνολικό εισόδημα των 200 πλουσιότερων διασκατομμυριούχων έφθασε στα 1.135 δισ. δολάρια το 1999, από 1.042 δισ. το 1998, ενώ το συνολικό εισόδημα 582 εκατομμυρίων ατόμων σε όλες τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες είναι 146 δισ. δολάρια».²

Αν συνδυάσουμε τώρα τα περί εισοδήματος δεδομένα με τον ΔΑΑ, θα διαπιστώσουμε μια θλιβερή πραγματικότητα. Τα εισοδήματα αυξάνονται ταχύρρυθμα στις γεωγραφικές περιοχές του κόσμου όπου αυτή η αύξηση ελάχιστα επιδρά στην ανθρώπινη ανάπτυξη, λόγω των ήδη ψηλών εισοδημάτων. Αντίθετα, εκεί που τα εισοδήματα είναι χαμηλά, και όπου η αύξηση τους θα επιδρούσε καθοριστικά στην ανθρώπινη ανάπτυξη, μεγεθύνονται με αργό

ρυθμό. Ζούμε, επομένως, σε μια περίοδο έντονης κακοφρονίας ή α-συμφωνίας ανάμεσα στους οικονομικούς ρυθμούς με την στενή έννοια και τους ρυθμούς ανθρώπινης ανάπτυξης. Η καπιταλιστική συσσώρευση σε παγκόσμια κλίμακα, ορθολογική (ίσως) βάσει των δικών της εγγενών κριτηρίων, δεν οδηγεί σε μια ορθολογική ανθρώπινη ανάπτυξη σε παγκόσμια κλίμακα. Αντίθετα με ένα ευρέως διαδομένο μύθο, η νεοφιλελεύθερη «παγκοσμιοποίηση» δεν οδηγεί σε μια καλύτερη κατανομή των παγκόσμιων παραγωγικών πόρων, έτσι που να συμβάλλει στην ανθρώπινη ανάπτυξη.

Από τον συνδυασμό των περί εισοδήματος δεδομένων και του ΔΑΑ προκύπτει ένα ακόμη σημαντικό συμπέρασμα. Η ανθρώπινη ανάπτυξη δεν εξαρτάται κυρίως από την παγκόσμια κατά κεφαλήν αύξηση του ΑΕΠ ή του εισοδήματος, αλλά από μια δικαιότερη κατανομή των παγκόσμιων παραγωγικών πόρων και από τη μείωση των εθνικο-γεωγραφικών ανισοτήτων σε παγκόσμια κλίμακα.

Ένα ανάλογο φαινόμενο παρατηρείται και μέσα στα εθνικά πλαίσια λόγω του ασθενούς χαρακτήρα των κοινωνικών πολιτικών με σκοπό τη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου και της ιατρικής περίθαλψης σε μερικές χώρες. Στη Γουιάνα π.χ. το κατά κεφαλήν εισόδημα, το 1998, ήταν 1.782 δολάρια έναντι 1.689 στο Βιετνάμ. Ο ΔΑΑ ωστόσο ήταν 0,671 στο Βιετνάμ και 0,394 στη Γουιάνα. Στην Ταϊλάνδη το εισόδημα είναι μόνο 5,456 δολάρια έναντι 10,158 στη Σαουδική Αραβία. Στην τελευταία ο ΔΑΑ (0,747) δεν υπερβαίνει αυτόν της Ταϊλάνδης παρά κατά 0,003 μονάδες. Όπως αναφέρεται και στην Έκθεση, «η σχέση ανάμεσα στην οικονομική ευμάρεια και την ανθρώπινη ανάπτυξη δεν είναι ούτε αυτόματη ούτε προφανής».³ Είναι γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο που τονίζεται ρητά η σημασία της «κοινωνίας των πολιτών» και των «ενδιάμεσων θεσμών». Η οικονομική ανάπτυξη με τη στενή έννοια και η ανάπτυξη των δημοκρατικών ελέγχων δεν εξαρτώνται από τους ίδιους παράγοντες. Με άλλα λόγια, η δημοκρατία δεν είναι έμφυτη του καπιταλισμού, είναι θέμα πολιτικής συνείδησης και οργάνωσης.

Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι σε κάποιες περιοχές του κόσμου παρουσιάζεται την τελευταία 10ετία αρνητική εξέλιξη της ανθρώπινης ανάπτυξης. Πρόκειται κυρίως για χώρες της Αφρικής, της Ανατολικής Ευρώπης και της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών. Στις αφρικανικές χώρες η μείωση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της θνησιμότητας λόγω της επιδημίας του Έιτς και τις πολεμικές συγκρούσεις, ενώ στις πρώην σχεδιασμένες οικονομίες στις

διαδικασίες παλινόρθωσης της αγοράς και ένταξής τους στο διεθνές σύστημα. Ο πίνακας αρ. 2 παρουσιάζει την εξέλιξη του ΔΑΑ σε μερικές χώρες όπου ο δείκτης αυτός μειώθηκε κατά τα τελευταία χρόνια.

Πίνακας αρ. 2 :

Ο ΔΑΑ σε μερικές χώρες με αρνητική εξέλιξη κατά την δεκαετία του '90

	1980	1985	1990	1998
Εσθονία	0,804	0,812	0,806	0,801
Λιθουανία	-	-	0,809	0,789
Βουλγαρία	0,760	0,781	0,782	0,772
Ρωσία	0,804	0,814	0,812	0,771
Ρουμανία	0,783	0,789	0,771	0,770
Ουκρανία	-	-	0,793	0,744
Αρμενία	-	-	0,750	0,721
Νότιος Αφρική	0,659	0,678	0,705	0,697
Ναμίμπια	0,607	0,624	0,644	0,642
Κένυα	0,487	0,509	0,530	0,508
Κονγκό	0,430	0,447	0,450	0,430
Ζάμπια	0,456	0,470	0,451	0,420
Δημ. Κεν. Αφρικής	0,350	0,371	0,372	0,371

Κατά τη δεκαετία του 1990 πουθενά η πτώση του ΔΑΑ δεν είναι τόσο μεγάλη όσο στη Ρωσία, η οποία μάλιστα υποβιβάστηκε από την κατηγορία των χωρών με υψηλή ανθρώπινη ανάπτυξη στην κατηγορία των χωρών μέσης ανάπτυξης. Υποστηρίξαμε αλλού⁴ ότι η πρωταρχική συσσώρευση του κεφαλαίου σ' αυτήν τη χώρα παρουσιάζει τις ιδιομορφίες της. Αντί να οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη, όπως η «κλασική» πρωταρχική συσσώρευση, οδηγεί στην αποβιομηχανοποίηση και τον εγλωβισμό της χώρας σε οπισθοδρομικές εξειδικεύσεις. Η «τριτοκοσμικοποίηση» της Ρωσίας αντικατοπτρίζεται και στην οπισθοδρόμηση του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.

2. Κοινωνικές ανισότητες και φτώχεια

Ο ΔΑΑ εξετάζει εθνικούς μέσους όρους και επιτρέπει έτσι την σύγκριση των επιπέδων ανθρώπινης ανάπτυξης διαφορετικών εθνών. Δεν παρέχει όμως καμία πληροφορία σχετικά με τον κοινωνικό καταμερισμό των οικονομικών κεκτημένων. Το κενό αυτό καλύπτουν οι Δείκτες Ανθρώπινης

Φτώχειας (ΔΑΦ-1 και ΔΑΦ-2). Ο ΔΑΦ-1 αναφέρεται στις αναπτυσσόμενες χώρες και ο ΔΑΦ-2 στις ανεπτυγμένες.

Ο ΔΑΦ-1 είναι ένας σύνθετος δείκτης, βασισμένος πάνω στις ακόλουθες τρεις «στερήσεις» ή αρνήσεις της ανθρώπινης ανάπτυξης:

- προσδόκιμο επιβίωσης χαμηλότερο των 40 ετών ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού
- αναλφαβητισμός ως ποσοστό του ενήλικου πληθυσμού
- στέρηση πρόσβασης σε τρία αγαθά πρώτης ανάγκης: ασφαλές νερό (% του πληθυσμού), υπηρεσίες υγείας (% του πληθυσμού), τροφή (% των λιπόβαρων παιδιών κάτω των πέντε ετών στο σύνολο των παιδιών αυτής της ηλικίας).

Το ΔΑΦ-1 υπολογίστηκε για 85 χώρες. Εννέα χώρες έχουν ποσοστά φτώχειας χαμηλότερα του 10%. Σε 29 χώρες τα ποσοστά φτώχειας ξεπερνούν το 33% του πληθυσμού και σε άλλες 8 χώρες το 50% του πληθυσμού. Στον πίνακα αρ. 3 συγκρίνονται οι ΔΑΦ-1 σε μερικές χώρες.

Ανάμεσα στον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης και τον ΔΑΦ-1 δεν φαίνεται να επικρατεί μια μηχανική σχέση. Χώρες με αποκλι-

νοντες ΔΑΑ παρουσιάζουν όμοιους ΔΑΦ-1. Η Γουατεμάλα π.χ. με ΔΑΑ 0,619 έχει ποσοστό φτώχειας 29%, όσο δηλαδή και η Τανζανία με ΔΑΑ 0,415. Άλλες χώρες με όμοιους ΔΑΑ παρουσιάζουν αποκλίνοντες ΔΑΦ-1.

Επομένως, το φαινόμενο της ακραίας φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, του υποσιτισμού, του αναλφαβητισμού κ.λπ., δεν οφείλεται αποκλειστικά στο διεθνές περιβάλλον και την εξωτερική εξάρτηση, αλλά, σε μεγάλο βαθμό, σε εσωτερικούς συσχετισμούς δυνάμεων και στον ελλειμματικό χαρακτήρα των κοινωνικών πολιτικών σε πολλές χώρες, δηλαδή στον εσωτερικό καταμερισμό των οικονομικών κεκτημένων ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις, επαρχίες, φυλές και φύλα. Η Κούβα (όπως και η Κόστα Ρίκα ή η Ουρουγουάη που έχουν ακόμη χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας από την Κούβα), παρά το εμπόργκο που υφίσταται και την πλήρη διεθνή της απομόνωση, παρουσιάζει ποσοστά φτώχειας χαμηλότερα από αυτά της Σουηδίας. Τα κριτήρια της φτώχειας για την Κούβα και την Σουηδία δεν είναι βέβαια τα ίδια. Η φτώχεια, όμως, είναι μια έννοια που δεν επιδέχεται απόλυτου ορισμού, είναι πάντα μια συγκριτική σχέση ως προς μέσους όρους συγκεκριμένων επιπέδων οικονομικής ανάπτυξης.

Το ΔΑΦ-2 για τα ανεπτυγμένα κράτη βασίζεται σε τέσσερα κριτήρια: εισόδημα, προσδόκιμο επιβίωσης, λειτουργικός αναλφαβητισμός και μακροχρόνια ανεργία. Υπολογίστηκε για 18 χώρες. Επειδή σε μερικές χώρες οι αριθμοί είναι εντυπωσιακοί, τους παραθέτουμε στον Πίνακα αρ. 4.

Βάσει του ΔΑΦ-2 για την 18μελή ομάδα των ανεπτυγμένων κρατών, οι ΗΠΑ κατατάχθηκαν στη χειρότερη θέση, ακολουθούμενες από την Ιρλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Νέα Ζηλανδία. Στις καλύτερες θέσεις βρίσκονται οι σκανδιναβικές χώρες και η Ολλανδία, ακολουθούμενες από τη Γερμανία, το Λουξεμβούργο, τη Γαλλία και την Ιαπωνία.

Πίσω από τις πολυδιαφημισμένες οικονομικές επιδόσεις των άντρων του νεοφιλελευθερισμού κρύβεται λοιπόν μια άλλη κοινωνική πραγματικότητα, τελείως διαφορετική. Ο αγγλοσαξονικός (ή αγγλόφωνος) κόσμος, παρά τα χαμηλά του ποσοστά ανεργίας, παρουσιάζει τα ψηλότερα ποσοστά φτώχειας.

Παραδόξως, οι κατεξοχήν χώρες που παρουσιάζονται ως πρότυπα στο βιομηχανικό κόσμο, η ΗΠΑ για τις μεγάλες χώρες, η Ιρλανδία για τις μικρές, παρουσιάζουν τα πιο ψηλά επίπεδα φτώχειας της εξεταζόμενης ομάδας, 15,8% και 15% αντιστοίχως. Αυτό το γεγονός δείχνει μια απλή, αλλά παραγνωρισμένη και «ανεπιθύμητη» αλήθεια: Τα ψηλά ποσοστά μεγέθυνσης του ΑΕΠ και η «νέα οικονομία» δεν οδηγούν αυτόματα σε μια πιο δίκαιη κοινωνική ζωή. Ειδικά όσον αφορά στην Ιρλανδία, η εισαγωγή ξένων κεφαλαίων και η εγκατάσταση πολυεθνικών εταιριών δεν μειώνει αυτόματα τον κοινωνικό αποκλεισμό που μαρτυρεί το 22,4% του λειτουργικού αναλφαβητισμού. Καμιά οικονομική επίδοση δεν είναι σε θέση να υποκαταστήσει την κοινωνική πολιτική. Αντίθετα, είναι οι πρόσφατες οικονομικές επιδόσεις αυτών των χωρών, αυτές που αρέσκειται να εκθειάζει, μεταξύ άλλων, ο ΟΟΣΑ, που στηρίζονται στην περιθωριοποίηση, τον αποκλεισμό, την εξαθλίωση μέρους του πληθυσμού, ελλείψει κοινωνικής πολιτικής άξιας λόγου.

Στις μεγάλες χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης τα πράγματα, αν και σαφώς καλύτερα εν συγκρίσει με τον αγγλοσαξονικό κόσμο, δεν είναι λιγότερο απαράδεκτα. Δεν είναι δυνατό στη σοσιαλδημοκρατική Γερμανία του Σρέντερ το ποσοστό φτώχειας να ανέρχεται στο 10,4%, στην Γαλλία του Ζοσπέν στο 11,1% και στην Ιταλία του Ντ' Αλέμα στο 11,9%. Αν στις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία το 20% των ανωτέρων στρωμάτων καταναλώνει 8,9 και 6,5 φορές περισσότερο αντίστοιχα απ' ό,τι το 20% των κατωτέρων κοινωνικών στρωμάτων, στην Ιταλία καταναλώνει 4,2 φορές περισσότερο, 4,7 στη Γερμανία και 5,6 στη

Γαλλία. Κανένας κοινωνικός φανατισμός ή «διεθνής ανταγωνισμός» δεν δικαιολογεί αυτές τις ανισότητες. Χώρες πολύ πιο μικρές και επομένως πολύ πιο ευάλωτες στον διεθνή ανταγωνισμό, όπως π.χ. η Σουηδία, παρουσιάζουν μια πιο καλή εικόνα. Στη Σουηδία ο λόγος των εισοδημάτων του 20% των πλουσιότερων στρωμάτων ως προς το εισόδημα του 20% των κατωτέρων στρωμάτων είναι 3,6.

Η κατάταξη των 18 χωρών της ομάδας των πιο ανεπτυγμένων κρατών επιτρέπει μια χονδρική ομαδοποίηση, η οποία αντανάκλα τις παραδόσεις κοινωνικής πολιτικής της κάθε ομάδας.

Στις σκανδιναβικές χώρες οι κοινωνικές ανισότητες είναι οι πιο μικρές, οι χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης και η Ιαπωνία παρουσιάζουν ενδιάμεσες τιμές, ενώ στον αγγλοσαξονικό κόσμο οι κοινωνικές ανισότητες βρίσκονται σε έξαρση. Εξαιρέση σ' αυτή την τελευταία κατηγορία αποτελεί ο Καναδάς ο οποίος κατατάσσεται στην 11η θέση, πριν την Ιταλία (12η) και το Βέλγιο (14η).

Ενδεικτικό της απουσίας ενιαίας κοινωνικής πολιτικής στην Ε.Ε. είναι το γεγονός ότι τα κράτη-μέλη δεν αποτελούν, βάσει των ΔΑΦ-2, διακριτή ομάδα στην κατηγορία των χωρών που εξετάζουμε. Ούτε καν οι χώρες της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) δεν αποτελούν διακριτή μονάδα. Ανάμεσα στις ακραίες τιμές των ΔΑΦ των χωρών της ΟΝΕ παρεμβάλλονται χώρες όπως ο Καναδάς και η Ιαπωνία.

Όπως και στην περίπτωση της σχέσης μεταξύ κατά κεφαλήν εισοδήματος και ΔΑΑ διαπιστώθηκε έλλειψη αυτοματισμού και γραμμικότητας, έτσι και στην περίπτωση της σχέσης μεταξύ εισοδήματος και ΔΑΦ-2. Στις ΗΠΑ το κατά κεφαλήν εισόδημα ήταν 29.605 δολάρια το 1998, ενώ στη Σουηδία 20.659. Ωστόσο, ο ΔΑΦ-2 των ΗΠΑ ήταν διπλάσιος απ' αυτόν της Σουηδίας.

Πίνακας αρ. 3.:

Ποσοστά φτώχειας σε μερικές αναπτυσσόμενες χώρες το 1998

Χώρα	Σειρά κατάταξης επί συνόλου 85 χωρών	Προσδ. Επιβ. Χαμ. των 40 ετων (%) K1	Αναλφ. (% πληθ. πάνω των 15 ετών) K2	Στέρηση πρόσβασης σε* K3			ΔΑΦ-1**
				Ασ. Νερό	Επαρκή ή Τροφή (% παιδιών κάτω των 5 ετών)	Υπ. Υγείας (% του πληθ.)	
Κόστα Ρίκα	2	3,9	4,7	4	2	3	4
Κούβα	3	4,4	3,6	7	9	0	4,6
Βραζιλία	21	11,3	15,5	24	6	***	15,6
Κίνα	30	7,7	17,2	33	16	***	19
Αλγερία	42	8,8	34,5	10	***	13	24,8
Αίγυπτος	55	9,9	46,3	13	12	12	32,3
Ινδία	58	15,8	44,3	19	53	25	34,6
Νιγηρία	62	33,7	38,9	51	36	33	37,6
Ζάμπια	64	46,2	23,7	62	24	25	37,9
Σενεγάλη	73	28	64,5	19	22	60	47,9
Μοζαμβίκη	79	41,9	57,7	54	26		50,7
Αιθιοπία	83	42,1	63,7	75	48	45	55,3
Νίγηρας	85	35,2	85,3	39	50	70	64,7

*Τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα μεταξύ 1990-1998 για το νερό και την τροφή, 1981-1993 για τις υπηρεσίες υγείας.

** ΔΑΦ-1 = [1/3(K1+K2+K3)]/3. Το K3 είναι ο απλός μέσος όρος των τριών μεταβλητών που το συνθέτουν.

*** Ελλείπει δεδομένων, για τον υπολογισμό του ΔΑΦ-1 το ποσοστό είναι 25%, που αντιστοιχεί στον αστάθμητο μέσο όρο 97 χωρών.

Πίνακας αρ. 4:

Η φτώχεια σε μερικές ανεπτυγμένες χώρες (%)

	Σειρά Κατά-ταξης	Πρ. Επιβ. (1)	Λειτ. Αναλφ. (2)	Μακρ. Ανεγ.	Εισοδ. (4)	ΔΑΦ-2**
Νορβηγία	1	8,9	8,5	0,3	5,8	7,3
Σουηδία	2	8,5	7,5	2,7	8,7	7,6
Ολλανδία	3	9,2	10,5	1,9	5,5	8,2
Γερμανία	6	10,5	14,4	4,9	5,9	10,4
Γαλλία	8	11,1	*	5,2	8,4	11,1
Ιαπωνία	9	8,1	*	0,8	11,8	11,2
Ιταλία	12	8,9	*	8,1	12,8	11,9
Ην. Βασίλ.	16	9,6	21,8	2,1	10,6	14,6
Ιρλανδία	17	9,8	22,6	4,4	9,4	15,0
ΗΠΑ	18	12,4	20,7	0,4	17,3	15,8

1. Προσδόκιμο Επιβίωσης : άτομα που δεν αναμένεται να επιβιώσουν μέχρι την ηλικία των 60 ετών (%). Δεδομένα του 1998.
2. Λειτουργικός Αναλφαβητισμός (ορισμός του ΟΟΣΑ) για άτομα ηλικίας 16 μέχρι 65 ετών (%). Τα ποσοστά αναφέρονται στο πιο πρόσφατο έτος διαθέσιμων δεδομένων ανάλογα με τη χώρα μεταξύ 1994 και 1998.
3. Μακροχρόνια ανεργία πέραν του ενός έτους ως ποσοστό της εργατικής δύναμης. Ποσοστά του 1998.
4. Εισόδημα χαμηλότερο του 50% του μέσου εισοδήματος. Τα ποσοστά αναφέρονται στο πιο πρόσφατο έτος διαθέσιμων δεδομένων ανάλογα με τη χώρα, μεταξύ 1987 και 1997.

*Ελλείπει στατιστικών δεδομένων, για να υπολογισθεί ο ΔΑΦ-2 υποθετήθηκε ο μη σταθμισμένος μέσος όρος των χωρών με δεδομένα, δηλαδή το 15,1%.

** $\Delta\Delta\Phi-2 = [1/4(K1^2 + K2^2 + K3^2 + K4^2)]^{1/3}$. Το γεγονός ότι ο έτσι σταθμισμένος μέσος όρος διαφέρει από τον απλό μέσο όρο των τεσσάρων κριτηρίων (K1, K2, K3 και K4) βασίζεται πάνω στην ιδέα ότι το φαινόμενο της φτώχειας σύμφωνα με το κάθε μεμονωμένο κριτήριο με υψηλές τιμές δεν εξουδετερώνεται παρά σε μικρό βαθμό αν τα άλλα κριτήρια παρουσιάζουν χαμηλές τιμές. Μια χώρα παραδείγματος χάριν με K1 20% και K2 0%, θα εμφανιστεί με υψηλότερο ΔΑΦ-2, απ' ό,τι μια χώρα με K1 10% και K2 10% ακόμη και αν τα κριτήρια K3 και K4 έχουν τις ίδιες τιμές και στις δύο χώρες. Το γεγονός ότι στις ΗΠΑ π.χ. η μακροχρόνια ανεργία είναι μόλις 0,4 %, ελάχιστα αναιρεί το φαινόμενο της φτώχειας που προκύπτει από τα χαμηλά εισοδήματα του 17,3%.

3. Ανισότητες ανδρών- γυναικών

Ο Δείκτης Ανάπτυξης Φύλων (ΔΑΦΥ) βασίζεται πάνω στα ίδια κριτήρια με αυτά του ΔΑΑ. Στην περίπτωση του ΔΑΦΥ, όμως, η τιμή του κάθε κριτηρίου (προσδόκιμο επιβίωσης, μορφωτικό επίπεδο, κατά κεφαλήν εισόδημα) υπολογίζεται καταρχήν ξεχωριστά για τους άνδρες και τις γυναίκες. Έπειτα, υπολογίζεται ο μέσος όρος των τιμών κάθε κριτηρίου για τους άνδρες και τις γυναίκες, ο οποίος θεωρείται ως η τιμή ίσης κατανομής ανάμεσα στα φύλα για κάθε κριτήριο. Εν τέλει υπολογίζεται ο μέσος όρος των κριτηρίων που είναι ο ΔΑΦΥ. Εάν υπήρχε ίση κατανομή ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, η τιμή του ΔΑΦΥ θα συνέλιπτε με την τιμή του

ΔΑΑ⁵. Ουσιαστικά, ο ΔΑΦΥ είναι ο αναθεωρημένος προς τα κάτω ΔΑΑ για να συνεκτιμηθεί τις ανισότητες των φύλων. Όσο πιο μεγάλες είναι οι ανισότητες, τόσο πιο μεγάλη είναι και η διαφορά ανάμεσα στους δύο δείκτες.

Χωρίς να μπει κανείς στις τεχνικές λεπτομέρειες, είναι δυνατό να εξηγήσει πως συμβαίνει ο ΔΑΑ να διαφέρει από τον ΔΑΦΥ μόνο και μόνο από το γεγονός ότι ο δεύτερος λαμβάνει υπόψη τις διαφορές των φύλων. Το κατά κεφαλήν εισόδημα των γυναικών και το κατά κεφαλήν εισόδημα των ανδρών π.χ. (που είναι και το κριτήριο όπου συνήθως εμφανίζονται οι μεγαλύτερες ανισότητες ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες), όταν ληφθούν ξεχωριστά υπόψη, δεν επιδρούν συμμετρικά στον υπολογισμό της τιμής του κριτηρίου του εισοδήματος για το σύνολο του πληθυσμού. Εξηγήσαμε ήδη γιατί η λογαριθμική επεξεργασία αυτού του δεδομένου, που είναι και η βάση της μη συμμετρικής του συμπεριφοράς, είναι σωστή και αναγκαία. Όσο περισσότερο αυξάνεται το εισόδημα, τόσο πιο μικρή είναι η αύξηση που προκαλεί στην τιμή του σχετικού κριτηρίου. Και αντίστροφα: όσο περισσότερο μειώνεται το εισόδημα, τόσο πιο μεγάλη είναι η μείωση που προκαλεί στην τιμή του κριτηρίου του εισοδήματος.

Όταν λάβει κανείς υπόψη το κατά κεφαλήν εισόδημα των ανδρών και των γυναικών ξεχωριστά, λόγω των μισθολογικών ανισοτήτων που παρατηρούνται, το ανδρικό εισόδημα αποκλίνει προς τα πάνω από το κατά κεφαλήν εισόδημα ανεξαρτήτως φύλου που χρησιμοποιείται στον υπολογισμό του ΔΑΑ. Το γυναικείο εισόδημα αποκλίνει προς τα κάτω. Η απόκλιση προς τα πάνω, όμως, του ανδρικού εισοδήματος προκαλεί μια αύξηση της τιμής του κριτηρίου του εισοδήματος για τους άνδρες, ως προς την τιμή του κριτηρίου βάσει του μέσου εισοδήματος, μικρότερη από τη μείωση που προκαλεί η απόκλιση του γυναικείου εισοδήματος από το μέσο εισόδημα στην τιμή του κριτηρίου του εισοδήματος για τις γυναίκες. Επομένως, εφόσον υπάρχουν μισθολογικές ανισότητες, η τιμή του κριτηρίου του εισοδήματος που προκύπτει ως μέσος όρος των τιμών του σχετικού κριτηρίου για τους άνδρες και τις γυναίκες στα πλαίσια του ΔΑΦΥ θα είναι υποχρεωτικά χαμηλότερη από την τιμή του ίδιου κριτηρίου στα πλαίσια του ΔΑΑ. Μόνο αν δεν παρατηρούνται μισθολογικές ανισότητες οι δύο τιμές θα συμπέσουν. Και ασφαλώς όσο πιο μεγάλες είναι οι μισθολογικές ανισότητες, τόσο πιο μεγάλη θα είναι και η απόκλιση των δύο τιμών.

Με άλλα λόγια, το «μείον» της «ανθρώπινης ανάπτυξης» των γυναικών που πηγάζει από την εις βάρος τους διαφορά ανάμεσα στο γυναικείο κατά κεφαλήν εισόδημα και το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα επί του συνόλου του

Η ανθρώπινη ανάπτυξη δεν εξαρτάται κυρίως από την παγκόσμια κατά κεφαλήν αύξηση του ΑΕΠ ή του εισοδήματος, αλλά από μια δικαιότερη κατανομή των παγκόσμιων παραγωγικών πόρων και από τη μείωση των εθνικο-γεωγραφικών ανισοτήτων σε παγκόσμια κλίμακα.

πληθυσμού δεν εξουδετερώνεται πλήρως από το «πλέον» της «ανθρώπινης ανάπτυξης» των ανδρών που προέρχεται από την προς όφελός τους εισοδηματική διαφορά. Με κριτήριο την «μεγιστοποίηση» της ανάπτυξης του ανθρώπου ανεξαρτήτως φύλου, επιβάλλεται επομένως μια δικαιότερη κατανομή των εισοδημάτων και γενικότερα των κοινωνικο-οικονομικών κεκτημένων ανάμεσα στα φύλα. Αυτό είναι το βαθύτερο νόημα της σύγκρισης των τιμών του ΔΑΦΥ και του ΔΑΑ. Όσο πιο μεγάλη είναι η διαφορά των εν λόγω τιμών, τόσο πιο ανορθολογική είναι η κατανομή ανάμεσα στα φύλα.

Ο ΔΑΦΥ υπολογίστηκε για 143 χώρες. Σε καμία χώρα η τιμή του δείκτη αυτού δεν έφθασε την τιμή του ΔΑΑ, γεγονός που δείχνει τον καθολικό χαρακτήρα των ανισοτήτων ανάμεσα στα φύλα.

Η σειρά κατάταξης 39 χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου, ως προς το ΔΑΦΥ είναι χειρότερη από την σειρά κατάταξης ως προς το ΔΑΑ. Σε 55 χώρες η σειρά κατάταξης ως προς το ΔΑΦΥ είναι καλύτερη από την σειρά κατάταξης ως προς το ΔΑΑ, γεγονός που δηλώνει μια καλύτερη κατανομή των κοινωνικών κεκτημένων ανάμεσα στα φύλα.

Μερικές χώρες, όπως η Δανία, η Γαλλία, η Νέα Ζηλανδία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Τζαμάικα, η Σρι Λάνκα και η Ταϊλάνδη, σημειώνουν σημαντική βελτίωση της σειράς κατάταξης τους βάσει του ΔΑΦΥ σε σχέση με τη σειρά τους βάσει του ΔΑΑ. Το γεγονός ότι αυτή η ομάδα χωρών αποτελείται από χώρες πολύ διαφορετικών οικονομικών επιπέδων ανάπτυξης και πολιτιστικών ιδιοτήτων δείχνει ότι μια καλύτερη κατανομή των κοινωνικών κεκτημένων ανάμεσα στα φύλα είναι ανεξάρτητη από το επίπεδο ανάπτυξης και δυνατή σε ένα πολύ ευρύ φάσμα πολιτιστικών παραδόσεων.

Πέρα από τον ΔΑΦΥ, υπολογίζεται για 70 χώρες και το Gender Empowerment Measure, δηλαδή (σε ελεύθερη μετάφραση) ο Δείκτης Διαφορετικής Ανάπτυξης των Φύλων (ΔΔΑΦΥ). Αυτός ο δείκτης βασίζεται πάνω σε τρία κριτήρια: συμμετοχή της γυναίκας και του άνδρα στην πολιτική ζωή (% θέσεων στο Κοινοβούλιο), συμμετοχή της γυναίκας και του άνδρα στην οικονομική ζωή (μέσος όρος των θέσεων διοίκησης-διεύθυνσης και των θέ-

σεων επαγγελματικής-τεχνικής φύσης) και το εισόδημα ίσης κατανομής, όπως περίπου υπολογίζεται στα πλαίσια του ΔΑΦΥ. Όπως και για το εισόδημα, οι τιμές των άλλων κριτηρίων είναι οι τιμές ίσης κατανομής ανάμεσα στα φύλα. Αυτές οι τιμές υπολογίζονται με τέτοιο τρόπο, έτσι που όσο πιο μεγάλες είναι οι ανισότητες σε μια χώρα, τόσο πιο χαμηλή είναι η τιμή ίσης κατανομής για το κάθε κριτήριο. Επομένως όπως και ο ΔΑΦΥ, ο ΔΔΑΦΥ αποτελεί μια αναθεώρηση του ΔΑΑ, μόνο που στην περίπτωση της αναθεώρησης δεν είναι ποσοτική, αλλά ποιοτική: τα δύο από τα τρία κριτήρια διαφέρουν ανάμεσα στον ΔΑΑ και τον ΔΔΑΦΥ, γεγονός που τους καθιστά μη ποσοτικά συγκρίσιμους. Τι είναι λοιπόν ο ΔΔΑΦΥ: είναι ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης που συνεκτιμά τις ανισότητες των φύλων όπως ο ΔΑΦΥ, υπολογίζοντάς τις όμως βάσει (εν μέρει) άλλων κριτηρίων.

Οι τιμές του ΔΔΑΦΥ κυμαίνονται από το 0.825 της Νορβηγίας στο 0.119 του Νίγηρα. Στη δεύτερη και τρίτη θέση κατατάχθηκαν η Ισλανδία με 0,802 και η Σουηδία με 0,794, ενώ στις δύο τελευταίες πριν το Νίγηρα, η Ιορδανία και η Αίγυπτος με 0,220 και με 0,274 αντίστοιχα.

Την εικόνα των χωρών της Ε.Ε. χαλούν η Ελλάδα, που κατατάχθηκε 49η με τιμή 0,456, και η Ιταλία (31η με τιμή 0,524). Την εικόνα των οικονομικά ισχυρότερων χωρών χαλά η Ιαπωνία που κατατάχθηκε 41η με τιμή 0.490.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η Κόστα Ρίκα π.χ. κατατάσσεται σε καλύτερη θέση από την Ιταλία. Το Ελ Σαλβαδόρ και το Μεξικό κατατάχθηκαν σε καλύτερη θέση από την Ελλάδα και την Ιαπωνία. Επομένως, ένα χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα ή ένα χαμηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης δεν λειτουργούν απαγορευτικά σε μια προσπάθεια δικαιότερης συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική και οικονομική ζωή. Μια δικαιότερη κατανομή των νευραλγικών θέσεων στην πολιτική και οικονομική ζωή ανάμεσα στα φύλα είναι θέμα πολιτικής και όχι «αυθόρμητο» επιφανόμενο της οικονομικής ανάπτυξης.

Δείκτες όπως ο ΔΑΦΥ θα ήταν δυνατό και χρήσιμο να υπολογισθούν, βάσει της ίδιας στατιστικής φιλοσοφίας, για να αναθεωρή-

σουν το ΔΑΑ, λαμβάνοντας υπόψη άλλες ανισότητες (ανάμεσα σε εθνικές πλειονότητες-μειονότητες, σε λευκούς-έγχρωμους, σε γλωσσικές ταυτότητες, σε διαφορετικές επαρχίες της ίδιας χώρας, κ.λπ).

Η Έκθεση διερευνά τέτοιες ανισότητες, χωρίς όμως να προτείνει συγκεκριμένους δείκτες. Περιορίζεται στη σύγκριση των ΔΑΑ ή άλλων δεικτών ή κριτηρίων. Στη Qinghai της Κίνας π.χ. ο ΔΑΑ φθάνει μόνο στα 3/5 αυτού της Shanghai. Στη Γουατεμάλα ο μέσος όρος του ΔΑΑ είναι κατά πολύ ψηλότερος από τους ΔΑΑ των τεσσάρων βασικών κοινοτήτων των Mayan. Στη Νότιο Αφρική το ποσοστό ανεργίας των αφρικανών ανδρών ήταν 29% το 1995, ενώ των λευκών μόνο 4%. Ο ΔΑΦ-1 στη Ναμίμπια για τη γλωσσική πλειονότητα (60% του πληθυσμού) ήταν εξαπλάσιος από αυτόν των αγγλόφωνων και γερμανόφωνων (10% του πληθυσμού). Όλες αυτές οι ανισότητες αναθεωρούν προς τα κάτω το ΔΑΑ των

υπό εξέταση χωρών, με τον ίδιο τρόπο που το κάνει ο ΔΑΦΥ.

«Η οικονομική μεγέθυνση - γράφει η Έκθεση είναι μέσο για την ανθρώπινη ευημερία και για τη διεύρυνση των ανθρωπίνων ελευθεριών. Δεν είναι στόχος αυτή καθαυτή με εγγενή αξία. Ο στόχος είναι η πραγματοποίηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η προώθηση της ανθρώπινης ανάπτυξης».⁶

Οι συγγραφείς υιοθετούν βέβαια εδώ (ως ευσεβή πόθο και όχι ως διαπίστωση μιας σύγχρονης πραγματικότητας) την αντίληψη του Αριστοτέλη περί οικονομίας, που έβλεπε στην τεχνολογική ανάπτυξη το ορόσημο υπέρβασης της δουλοκτητικής κοινωνίας. Η συνδυασμένη και άνιση καπιταλιστική ανάπτυξη σε παγκόσμια κλίμακα, όμως, δεν λειτουργεί έτσι. Από τη γένεσή της είχε αυτοαναφορικό χαρακτήρα και κριτήρια μόνο έμμεσα συνδεδεμένα με την ανθρώπινη ανάπτυξη. Άλλωστε, αυτή ακριβώς η ερμηνεία της νεοτερικότητας αποτελεί την ουσιαστικότερη συμβολή της «κριτικής της πολιτικής οικονομίας» στη σύγχρονη οικονομική και κοινωνική θεωρία. Αυτήν την ερμηνεία επιβεβαιώνει και η Έκθεση των Ηνωμένων Εθνών.

Ας επαναλάβουμε επιγραμματικά τα βασικά συμπεράσματα αυτής της εργασίας:

1. Η παγκόσμια ανάπτυξη και ο καταμερισμός των παραγωγικών πόρων δεν εξυπηρετεί ορθολογικά την ανθρώπινη ανάπτυξη, διότι η κατανομή της οικονομικής μεγέθυνσης και της αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος ανάμεσα σε περιοχές του κόσμου διαφορετικών επιπέδων ανάπτυξης επιβραδύνει τους ρυθμούς ανθρώπινης ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο. Ενώ η ανθρώπινη ανάπτυξη εξαρτάται κυρίως από μια δικαιότερη παγκόσμια κατανομή των παραγωγικών πόρων και του εισοδήματος, η λογική της αξίας οδηγεί σε άνιση μεγέθυνση της παραγωγής και των εισοδημάτων προς την αντίθετη κατεύθυνση: οι εθνικο-γεωγραφικές ανισότητες αυξάνονται αντί να μειώνονται. Οι οικονομικο-κοινωνικοί ρυθμοί ανάπτυξης διαθρώνονται με αντιφατικό τρόπο, αποκλίνουν, «παραινούν», συγκρούονται, διότι υπακούουν σε ασυμβίβαστες λογικές και κριτήρια.

2. Η οικονομική ευημερία σε εθνική κλίμακα με τη στενή έννοια δεν μεταφράζεται αυτόματα και ορθολογικά σε κοινωνικά κεκτημένα και ανθρώπινη ανάπτυξη. Οι κοινωνικές ανισότητες που διαιωνίζονται ή διογκώνονται μετριάζουν την ανθρώπινη ανάπτυξη. Η τελευταία δεν εξαρτάται μόνο, ούτε και κυρίως από την κατά κεφαλήν αύξηση του εισοδήματος, αλλά από τη δικαιότερη κατανομή του, καθώς και από την κοινωνική πρόνοια και πολιτική⁷. Επομένως, η ίδια οικονομικο-κοινωνική αρρυθμία της παγκόσμιας ανάπτυξης ισχύει και μέσα στα πλαίσια του κράτους-έθνους.

3. Παρά την «παγκοσμιοποίηση», τα περιθώρια κοινωνικών πολιτικών στα εθνικά πλαίσια παραμένουν πολύ μεγάλα, τόσο στις ανεπτυγμένες, όσο και στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει από την ανομοιογένεια των ΔΑΑ ανάμεσα σε χώρες με όμοια οικονομικά δεδομένα, από την ομοιογένεια των ΔΑΑ ανάμεσα σε χώρες με ανόμοια οικονομικά δεδομένα, καθώς και από τη σύγκριση της σχέσης ΔΑΑ-ΔΑΦ (ΔΑΦ-1 και ΔΑΦ-2) ανάμεσα στις χώρες.

4. Οι ανισότητες φύλων, φυλών, γλωσσικών ομάδων, επαρχιών, κ.λπ. επιβραδύνουν την ανθρώπινη ανάπτυξη. Δεν εξαρτώνται άμεσα από το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας, αλλά από εσωτερικούς συσχετισμούς δυνάμεων και πολιτικές. Καμία «πολιτιστική ιδιαιτερότητα» δε δικαιολογεί τη διαίωση των ανισοτήτων, για τον απλούστατο λόγο ότι κανένας πολιτισμός ή ηθική δεν εξαιρείται από την καθολικότητα των ορθολογικών κριτηρίων της ανθρώπινης ανάπτυξης και κανένας πολιτισμός δεν διεκδικεί τέτοιο θλιβερό προνόμιο. Τέτοιες ανισότητες είναι απλώς έν-

Η οικονομική ανάπτυξη με τη στενή έννοια και η ανάπτυξη των δημοκρατικών ελέγχων δεν εξαρτώνται από τους ίδιους παράγοντες. Με άλλα λόγια, η δημοκρατία δεν είναι έμφυτη του καπιταλισμού, είναι θέμα πολιτικής συνείδησης και οργάνωσης.

δειξη και κριτήριο πολιτιστικής καθυστέρησης, και όχι ένδειξη ή κριτήριο «άλλης», ή «διαφορετικής» πολιτιστικής ταυτότητας.

5. Στην Ευρώπη είναι έκδηλη η απουσία συντονισμένης κοινωνικής πολιτικής. Η εναρμόνιση στερείται κοινωνικού περιεχομένου, γεγονός που δηλώνει ουσιαστικά την έκλειψη της πολιτικής μπροστά στην οικονομία, ακόμη και σ' αυτήν την περιοχή παλαιών δημοκρατικών παραδόσεων.

6. Τα αγγλοσαξονικό μοντέλο ανάπτυξης που προβάλλεται ως πρότυπο από το νεοφιλελεύθερο τύπο χαρακτηρίζεται από τον πιο άδικο καταμερισμό των οικονομικών κεκτημένων ανάμεσα στα ανεπτυγμένα κράτη και από έξαρση των κοινωνικών ανισοτήτων. Συνεπώς, αποτελεί παράδειγμα έντονης α-συμφωνίας ανάμεσα στους οικονομικούς ρυθμούς μεγέθυνσης και τους ρυθμούς ανθρώπινης ανάπτυξης, δηλαδή παράδειγμα προς αποφυγή.

7. Η κοινωνική πρόοδος δεν είναι γραμμική. Σε μερικές περιοχές του κόσμου, όπως στην πρώην Σοβιετική Ένωση και σε πολλές χώρες της ανατολικής Ευρώπης, παρουσιάζεται μείωση της ανθρώπινης ανάπτυξης και σε απόλυτους αριθμούς. Η παλινρόθωση του καπιταλισμού και η ένταξη των περιοχών αυτών στη διεθνή αγορά εξελίσσεται παράλληλα με τη σχετική απο-βιομηχανοποίηση τους και την υποβάθμισή τους στην πυραμίδα του παγκόσμιου καταμερισμού εργασίας και εισοδημάτων.

8. Η «κοινωνία των πολιτών» και οι ισχυροί «ενδιάμεσοι θεσμοί» δεν είναι προνόμιο των ανεπτυγμένων κρατών ή συνάρτηση του οικονομικού επιπέδου ανάπτυξης, ούτε «πολυτέλεια». Προωθούν διαδικασίες μέσα από τις οποίες τα οικονομικά κεκτημένα αποκτούν κοινωνική αξία και νόημα. Η ανθρώπινη ανάπτυξη είναι επομένως συνάρτηση των δημοκρατικών κεκτημένων και πρακτικών, και όχι παθητικό αποτέλεσμα της οικονομικής δραστηριότητας.

Από την Έκθεση των Ηνωμένων Εθνών προκύπτει ένα γενικό μήνυμα που είναι δυνατό να συνοψισθεί σε μια μόνο φράση: *αποκατάσταση της πολιτικής ενάντια στην αναρχία της καπιταλιστικής οικονομίας σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα*. Άλλωστε, αυτό λένε, με πιο αναλυτικό τρόπο, και οι συγγραφείς της Έκθεσης:

«Η κατανομή των πόρων και η μορφή της οικονομικής μεγέθυνσης πρέπει να είναι υπέρ των φτωχών, υπέρ της ανθρώπινης ανάπτυξης, υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι αναγκαίο να χρησιμοποιηθούν οι πόροι που δημιουργεί η μεγέθυνση για την εξάλειψη της φτώχειας, για την ανθρώπινη ανάπτυξη και για την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δι-

καιωμάτων. Όπως σημειώσαμε ήδη, η εφαρμογή τέτοιων πολιτικών και η πραγματοποίησή τους δεν εξαρτώνται μόνο από ενέργειες του κράτους, αλλά και από ένα πρόσφορο διεθνές περιβάλλον».⁸

1. Σχετικά με τη στατιστική μεθοδολογία, βλέπε UNDP, *Human development Report 2000*, Oxford University Press, σελ. 269.

2. Σελ. 82.

3. Σελ. 148.

4. Την περίπτωση της Ρωσίας αναλύσαμε σε δύο άρθρα στο *Εξ Υπαρχής* Μαρτίου και Ιουλίου 2000.

5. Για μια πιο λεπτομερή παρουσίαση του τρόπου υπολογισμού του ΔΑΦΥ, βλέπε Έκθεση, όπ. π. σελ. 270.

6. Σελ. 80.

7. Βέβαια, αυτή η διαπίστωση καθολικού χαρακτήρα ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό σε χώρες με ήδη ψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα.

8. Σελ. 82.

Από την Έκθεση των Ηνωμένων Εθνών προκύπτει ένα γενικό μήνυμα που είναι δυνατό να συνοψισθεί σε μια μόνο φράση: *αποκατάσταση της πολιτικής ενάντια στην αναρχία της καπιταλιστικής οικονομίας σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα*.

Το τέλος ενός μακρού κύματος

Βγαίνει ο καπιταλισμός από την κρίση του;

Γράφει ο **Ηλίας Ιωακείμογλου**

Τι είναι η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου; Έχουμε υπερσυσσώρευση όταν «το κεφάλαιο γίνεται ανίκανο να εκμεταλλεύεται την εργασία στον βαθμό εκείνο της εκμετάλλευσης που απαιτεί η 'υγιής', η 'ομαλή' ανάπτυξη της κεφαλαιοκρατικής διαδικασίας παραγωγής» (Karl Marx). Αυτό συμβαίνει όταν το κεφάλαιο έχει αυξηθεί σε σχέση με τον εργατικό πληθυσμό, τόσο που να μην μπορεί να παραταθεί ο απόλυτος εργάσιμος χρόνος που προσφέρει ο πληθυσμός αυτός, ούτε να μειωθούν οι μισθοί. Έτσι, το αυξημένο κεφάλαιο παράγει μόνον τόσα κέρδη, ή λίγο μεγαλύτερα, από όσα παράγαγε πριν από την αύξησή του. Γι' αυτό το λόγο και μειώνονται οι επενδύσεις και επιβραδύνεται η συσσώρευση κεφαλαίου.

Κάθε φορά που ο καπιταλισμός κατορθώνει, μέσα από πλήθος διευθετήσεων, καταστροφών, αναδιαρθρώσεων και εκκαθαρίσεων των πιο αδύναμων κεφαλαίων και των πιο αδύναμων ανθρώπων, να εισέλθει σε μακροχρόνια περίοδο ανάπτυξης, ενισχύεται ο αντίπαλος του συστήματος: οι εργαζόμενες τάξεις, οι συνδικαλιστικές και οι πολιτικές τους οργανώσεις, οι συλλογικές ιδεολογίες και τα κινήματα που αμφισβητούν την λογική του κέρδους στο όνομα της λογικής των αναγκών. Τώρα οι ενδείξεις πυκνώνουν ότι πλησιάζουμε σε μια τέτοια περίοδο.

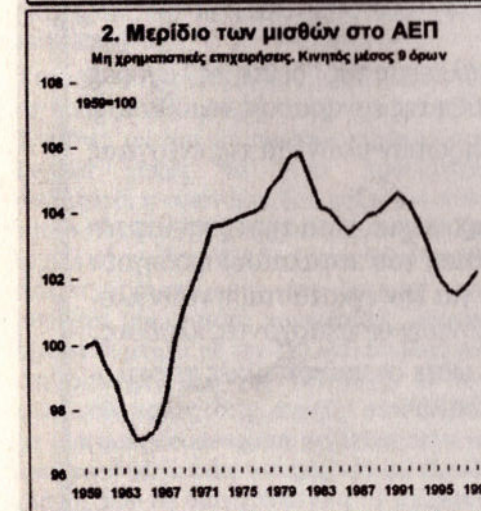
Λ

ίγο πριν το τέλος της δεκαετίας του '90, κάτι άλλαξε στην συσσώρευση κεφαλαίου: η περίοδος της διαρθρωτικής κρίσης του καπιταλισμού που είχε ως σημείο εκκίνησης το 1973, φαίνεται ότι πλησιάζει στο τέλος της. Στις ΗΠΑ, ο καπιταλισμός διανύει ήδη μια μεγάλη περίοδο άνθησης¹, και παρά την κυκλική ύφεση που τον περιμένει, επιδεικνύει έναν δυναμισμό που πείθει για την έξοδό του από την 25ετή κρίση υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου. Τα σημεία μιας τέτοιας αναζωογόνησης του αμερικανικού καπιταλισμού, αφθονούν: Ο πληθωρισμός μειώθηκε, τα επιτόκια είναι χαμηλά, ο κρατικός προϋπολογισμός έχει πλεόνασμα, η οικονομική μεγέθυνση διαρκής, η πτώση του ποσοστού ανεργίας στο επίπεδο του 4% οδηγεί την αγορά εργασίας σε κατάσταση σχεδόν πλήρους απασχόλησης, οι παραγωγικές επενδύσεις εκτός χρηματιστικού

τομέα έχουν ανέλθει σε ύψη τα οποία κανένας δεν προσοδοκούσε, η παραγωγικότητα της εργασίας παρουσιάζει άνοδο πάνω από την μακροχρόνια τάση της...

Αν όλα αυτά τα σημάδια είναι αρκετά για τους οικονομολόγους, είναι άραγε επαρκή για τους μαρξιστές; Αν πάρουμε στα σοβαρά το *Κεφάλαιο* του Karl Marx, το καλύτερο κριτήριο για να αποφανθούμε περί του ζητήματος είναι να εξετάσουμε την ταχύτητα με την οποία συσσωρεύεται το παραγωγικό κεφάλαιο, την απόδοση του κεφαλαίου (που είναι ο κατά κόσμον εκπρόσωπος του μαρξιστικού "ποσοστού κέρδους"), το μερίδιο του προϊόντος που ιδιοποιείται η εργασία (και του οποίου η πορεία μάς δείχνει τι συμβαίνει με τον βαθμό εκμετάλλευσης της εργασίας), και τέλος, τον λόγο του προϊόντος προς το κεφάλαιο (επειδή μας επιτρέπει να καταλάβουμε ποιο είναι ισχυρότερο: η άνοδος της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου ή οι οικονομίες στην χρήση σταθερού κεφαλαίου;).

Στην Γαλλία χωρίς να γίνει πραγματικά αντιληπτό, η οικονομία δοκιμάζει μια πολιτική κείνσιανής αναθέρμανσης, και το ίδιο ισχύει και για την Ελλάδα ...

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Bureau of Economic Advisors

Όλοι οι δείκτες που χρησιμοποιούνται παραδοσιακά από την μαρξιστική ανάλυση, δείχνουν λοιπόν ότι πράγματι, ο αμερικανικός καπιταλισμός βγαίνει από την κρίση του. Κρίση υπερσυσσώρευσης σημαίνει επιβράδυνση της συσσώρευσης παραγωγικού κεφαλαίου, μείωση των επενδύσεων. Ιδού, όμως, που η συσσώρευση κεφαλαίου επιταχύνεται από τα μέσα της δεκαετίας του '90. Για ποιο λόγο θα επιταχυνόταν εάν δεν είχαν ξεπεραστεί τα προβλήματα της κρίσης; Έχουν αποκτήσει οι καπιταλιστές αυτόκατατροφικές τάσεις; Κάθε άλλο: η κερδοφορία ακολουθεί μακροχρόνια ανοδική τάση, η άνοδος της οργανικής σύνθεσης είναι μικρότερη από τις οικονομίες στην χρήση

παγίου κεφαλαίου, ο βαθμός εκμετάλλευσης της εργασίας είναι υψηλός. Βέβαια, σύμφωνα με πολλές ενδείξεις, ο οικονομικός κύκλος (που διαρκεί 7-10 έτη) πλησιάζει στις ΗΠΑ, στο τέλος του και πάνω από την αμερικανική οικονομία πλανάται το φάντασμα της κατάρρευσης των τιμών στην Wall Street και της γενικευμένης χρηματιστικής κρίσης. Ωστόσο, εάν η επερχόμενη ύφεση της οικονομίας των ΗΠΑ αποδειχθεί ρηχή και σύντομη, τότε, ο δρόμος για την επιτυχή έξοδο από την κρίση υπερσυσσώρευσης θα είναι χαραγμένος με σαφήνεια και θα αποτελεί αδιαμφισβήτητο πρότυπο για όλες τις άλλες χώρες.

Οι δέκα άθλοι του κεφαλαίου

(για να βγει από την κρίση του)

1. Η εκκαθάριση των ανεπαρκώς αξιοποιούμενων κεφαλαίων, δηλαδή η καταστροφή ενός μέρους του κεφαλαίου που έγινε ανίκανο να εκμεταλλεύεται την εργασία στον βαθμό εκείνο που απαιτεί η «υγιής» και «ομαλή» διαδικασία συσσώρευσης του κεφαλαίου. Από αυτό προκύπτει η άνοδος του μέσου ποσοστού κέρδους, διότι εκκαθαρίζονται τα ατομικά κεφάλαια των οποίων η κερδοφορία βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο,
2. η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης της παραγωγής και της συνολικής ζήτησης,
3. η άνοδος της χρόνιας και μαζικής ανεργίας έτσι ώστε να διαβρωθεί η ισχύς των εργατικών ενώσεων, να μειωθεί η αγοραστική δύναμη των μισθών και να αναδιανεμηθεί το προϊόν σε βάρος της εργασίας, να εξασθενήσει η ταξική συνείδηση και να μειωθεί η αγωνιστικότητα των εργαζόμενων τάξεων, να αυξηθεί η εντατικότητα της εργασίας και να ενισχυθεί η εργασιακή πειθαρχία,
4. η ανασύνθεση της εταιρικής διάρθρωσης του κεφαλαίου, η συγκέντρωση και η συγκεντρωποίηση ώστε να επιτευχθούν οικονομίες στην χρήση του κεφαλαίου και να επιταχυνθεί η περιστροφή του,
5. η μετατροπή των όρων πώλησης και κατανάλωσης της εργασιακής δύναμης (συμβάσεις ορισμένου χρόνου, μερική απασχόληση, ελαστικά ωράρια, ενοικίαση εργαζομένων και πάσης φύσεως "ευελιξίες της αγοράς εργασίας"), η επιβολή θεσμικών αλλαγών που σχετίζονται με την πώληση και την κατανάλωση της εργασιακής δύναμης: αποδυνάμωση των εργατικών ενώσεων, "απόρύθμιση" των εργασιακών σχέσεων, μετατροπή της νομοθεσίας,
6. η ανάπτυξη του καπιταλισμού της απόλυτης υπεραξίας με την εκμετάλλευση της "δεύτερης" αγοράς εργασίας (γυναίκες, μετανάστες, νέοι) και την καταστρατήγηση στην πράξη της εργασιακής νομοθεσίας,
7. η μείωση του κόστους των μηχανικών συστημάτων παραγωγής, των πρώτων υλών και της ενέργειας (μείωση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου),
8. η μαζική εισαγωγή καινοτομικών τεχνολογιών που αυξάνουν την παραγωγικότητα της εργασίας ταχύτερα από όσο αυξάνουν την ένταση του κεφαλαίου (την τεχνική σύνθεση του κεφαλαίου) ή οδηγούν στην παραγωγή νέων εμπορευμάτων τα οποία είτε αποτελούν την βάση για την εγκατάσταση νέων κλάδων παραγωγής, είτε επιτρέπουν την διεύρυνση της κλίμακας των προϊόντων σε υπάρχοντες κλάδους,
9. η εγκατάσταση ριζικών αλλαγών στην οργάνωση της εργασίας έτσι ώστε οι καινοτομικές τεχνολογίες να πραγματοποιούνται με οικονομίες στην χρήση του παγίου κεφαλαίου,
10. η επιτάχυνση της περιστροφής του κεφαλαίου.

Και η Ευρώπη;

Η βραδεία συσσώρευση κεφαλαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί τροχοπέδη στην μαζική εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην παραγωγή. Για να υπερβεί ο ευρωπαϊκός καπιταλισμός αυτό το handicap, κατά τα φαινόμενα θα ακολουθήσει το καλό παράδειγμα του αμερικανικού καπιταλισμού: με δεδομένη την άνοδο των κερδών, για να επιταχύνει την συσσώρευση κεφαλαίου θα επιταχύνει την ενεργό ζήτηση. Από αυτό προκύπτει η αναγκαιότητα για την εξουσία να ασκήσει μιαν οικονομική πολιτική που αποσκοπεί στην πλήρη χρησιμοποίηση του παραγωγικού δυναμικού χωρίς αυτό να προκαλεί αναζωπύρωση των πληθωριστικών πιέσεων. Οι προεξέχοντες νέοι κεντσανοί συνηγορούν υπέρ μιας πολιτικής τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης και η απόφαση της Λισσαβόνας επαγγέλλεται την πλήρη απασχόληση. Ο πληθωρισμός έχει νικηθεί, η κερδοφορία των παραγωγικών επιχειρήσεων βρίσκεται στα ύψη της δεκαετίας του '60, ποτέ άλλοτε οι επιχειρήσεις δεν είχαν τόσους βαθμούς ελευθερίας για να επενδύσουν, και ποτέ άλλοτε η αγορά εργασίας δεν είχε υποκύψει τόσο πολύ στις ορέξεις του κεφαλαίου. Και ο συσχετισμός δυνάμεων μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας; Οι μισθωτοί, ενάλωτοι εξαιτίας της ανεργίας δεν θα μπορούσαν να μειώσουν τον βαθμό εκμετάλλευσης παρά μόνον αφού περάσουν αρκετά χρόνια. Συνεπάγεται ότι το μόνο εμπόδιο στις επενδύσεις είναι η μακροοικονομική πολιτική (νομισματική και δημοσιονομική) που είναι αφύσικα περιοριστική. Η ιστορική στιγμή καλεί τους νέους κεντσανούς στην διαχείριση της καπιταλιστικής οικονομίας στην Ευρώπη.

Αυτού του είδους η διαχείριση ασκείται ήδη σε ορισμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αν και με σιωπηλό τρόπο: στην Γαλλία χωρίς να γίνει πραγματικά αντιληπτό, η οικονομία δοκιμάζει μια πολιτική κεντσανής αναθέρμανσης, και το ίδιο ισχύει και για την Ελλάδα όπου η κεντσανή πολιτική διαχείρισης της ζήτησης, που ασκείται χάρη στους κοινοτικούς πόρους, εξίσου σιωπηλά με την Γαλλία, αποδεικνύει ότι διατηρεί όλη της την ισχύ. Ο νέοφιλελευθερισμός στις αγορές συνδυάζεται με μια μακροοικονομική πολιτική νέου κεντσανού στυλ: ένας ύστερος νέο-φιλελευθερισμός που θα διατηρήσει όλα τα αποκρουστικά χαρακτηριστικά της άγριας νεότητάς του, με εξαίρεση την μαζική ανεργία: ήδη

στις ΗΠΑ και στις μικρές χώρες της Ε.Ε. πλην Ελλάδος, το ποσοστό ανεργίας βρέθηκε μεταξύ 4% και 6%. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις μπορούν να μειώσουν την ανεργία, και ταυτοχρόνως, να προωθήσουν την ευελιξία στις αγορές εργασίας, να ευνοήσουν την διόγκωση του αριθμού των *working poor*, αυτής της μερίδας των εργαζόμενων τάξεων που είναι υποχρεωμένη να δέχεται την πτώση του πραγματικού μισθού κάτω από τον μισθό που είναι αναγκαίος για την αναπαραγωγή της - και μάλιστα, μέχρις εκείνου του σημείου που τελικά αφαιρούνται από το επίπεδο της ζωής της ανάγκης που μέχρι σήμερα θεωρούνταν ως απαραίτητες για μια "κανονική" και αξιοπρεπή διαβίωση.

Μάλιστα, η διατήρηση των μικρών αυξήσεων στους μισθούς αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις του νέου καθ' ύλην συσσωρευσης: διότι η νέα περίοδος άνθισης του καπιταλισμού που ανοίγεται μπροστά μας δεν έχει λύσει το "παράδοξο της παραγωγικότητας". Παρά την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην παραγωγή, η παραγωγικότητα δεν επιταχύνεται θεαματικά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι νέες βάσεις της συσσωρευσης κεφαλαίου βρίσκονται κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών, που δεν επιτυγχάνει υψηλές αυξήσεις της παραγωγικότητας. Εάν όμως η παραγωγικότητα δεν αυξάνεται με υψηλούς ρυθμούς, τότε, οι πραγματικοί μισθοί θα πρέπει και αυτοί να αυξάνονται με μικρούς ρυθμούς - αυτό αποτελεί συστατικό στοιχείο της "εύρυθμης" λειτουργίας του συστήματος (αλλιώς αρνείται να παράγει στο επίπεδο εκείνο που είναι αναγκαίο για την πλήρη απασχόληση). Από αυτό απορρέει η ανάπτυξη ενός ευρέως στρώματος εργαζόμενων φτωχών στις υπηρεσίες και σε

ένα τμήμα της βιομηχανίας. Η συγκράτηση των πραγματικών μισθών αποτελεί προϋπόθεση της νέας περιόδου άνθισης του καπιταλισμού. Αυτό πάλι προϋποθέτει την εδραίωση και την σταθεροποίηση των κατακτήσεων του νέο-φιλελευθερισμού στην αγορά εργασίας.

Το μέλλον των κοινωνικών αγώνων

Η μετάβαση από την φάση της μακράς ύφεσης στην φάση της μακράς άνθισης συνοδεύεται από μια πτώση της ανεργίας, η οποία μετατρέπει (θεωρώντας όλους τους άλλους παράγοντες σταθερούς) τον συσχετισμό δυνάμεων υπέρ της εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι οι αντικειμενικές συνθήκες γίνονται πιο ευνοϊκές για τους διεκδικητικούς αγώνες. Αυτή, όμως, η διαπίστωση ισχύει *ceteris paribus*, δηλαδή δεν υπάρχει σχέση μηχανικής αιτιότητας μεταξύ συσχετισμού δυνάμεων και ποσοστού ανεργίας. Ο συσχετισμός δυνάμεων κεφαλαίου-εργασίας εξαρτάται από την κατάσταση της αγοράς εργασίας και ιδιαίτερα του ποσοστού ανεργίας, εξαρτάται, εντούτοις, και από τις πολιτικές και ιδεολογικές συνθήκες. Ποιες είναι, όμως, αυτές οι πολιτικές και οι ιδεολογικές συνθήκες που είναι αναγκαίες, εκτός από την μείωση του ποσοστού ανεργίας, ώστε να υπάρξει ένα νέο μεγάλο κύμα μαζικών κινητοποιήσεων καθώς θα πλησιάζουμε προς το σημείο μεταστροφής του μακρού κύματος; Η διαμόρφωση μιας κοινής αντίληψης περί συλλογικού ταξικού συμφέροντος με "πρώτη ύλη" το αίσθημα ατομικής αδικίας, η ιδεολογική και θεωρητική δουλειά που συμβάλει σε αυτό, ο σχηματισμός συλλογικών ταξικών ταυτοτήτων και η ενεργοποίησή τους, η δημιουργία συνθηκών για την ανάδειξη φυσικών πρωτοποριών στους χώρους εργασίας, η οργάνωση των αγώνων... Για να υπάρξει ένα νέο κύμα ταξικών αγώνων μεγάλης έκτασης κατά τα επόμενα έτη, θα πρέπει να υπάρξουν και οι υποκειμενικές συνθήκες, που εξαρτώνται από εμάς τους ίδιους, από την συλλογική συνδικαλιστική, πολιτική και ιδεολογική δράση μας.

1. Revue de l'OFCE (Observatoire Français des Conjonctures Economiques) No69, Avril 1999, σ. 49-55, OECD (1999), *Economic Outlook*, June, σελίδες 15-21, *Economic Outlook*, December 1999, IMF *World Economic Outlook*, Spring 2000, σελ.7-11, Lettre de l'OFCE, *Tous ensemble?, Perspectives 2000-2001 pour l' economie mondiale*, No194, 12 Avril 2000, OECD *Economic Surveys, USA*, Μάιος 2000.

€

Μακρά κύματα και ταξικοί αγώνες

Οικονομολόγοι, ιστορικοί και ειδικοί των εργασιακών σχέσεων έχουν ασχοληθεί με την σχέση μακρών κυμάτων και κοινωνικών αγώνων. Με βάση τις εργασίες τους μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι κάθε μεταστροφή του μακρού κύματος της καπιταλιστικής ανάπτυξης (από την φάση της άνθισης στην φάση της ύφεσης και αντιστρόφως) συνοδεύεται από την κορύφωση των κοινωνικών αγώνων, από κινητοποιήσεις των εργαζόμενων τάξεων και από την αντίδραση των καπιταλιστών και του κράτους. Στην διάρκεια αυτής της περιόδου έντασης των κοινωνικών συγκρούσεων εγκαθίσταται ένα νέο σύνολο σχέσεων μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας - σύνολο το οποίο παρουσιάζει σταθερότητα για μια ολόκληρη περίοδο που επεκτείνεται μέχρι την επόμενη μεταστροφή του μακρού κύματος. Ο αριθμός των απεργιών, των εργαζομένων που συμμετείχαν στις απεργίες αυτές, καθώς και ο αριθμός των χαμένων ημερών εργασίας, αυξάνεται σημαντικά κάθε φορά που πλησιάζουμε στο τέλος ενός μακρού κύματος. Αυτό που μας ενδιαφέρει στην παρούσα ιστορική στιγμή, είναι οι μαζικές κινητοποιήσεις που εμφανίζονται λίγο πριν την μεταστροφή από την μακρά ύφεση στην μακρά ανάκαμψη, διότι εάν αυτό το φαινόμενο επαναλαμβανόταν θα βρισκόμασταν, ήδη στα χρόνια που έχουμε μπροστά μας, ενώπιον μιας έξαρσης των κινητοποιήσεων και των κοινωνικών αγώνων.

D.Gordon (1989), "What makes epochs? A comparative analysis of technological and social explanations of long economic swings", in M.di Matteo, R.M.Goodwin & A.Vercelli (eds) *Technological and Social Factors in Long Term Fluctuations*, Berlin: Springer-Verlag, E.Screpanti (1987), "Long cycles in strike activity: an empirical investigation", *British Journal of Industrial Relations* 25, 1: σελίδες 99-124, E.Hobsbawm (1964), *Labouring Men*, Weidenfeld & Nicolson, J.E.Cronin (1979), *Industrial Conflict in Modern Britain*, Croom Helm, London, του ίδιου (1985), "Strikes and the struggle for union organisation: Britain and Europe", in W.J.Mommsen & H.G.Husung (eds) *The Development of Trade Unionism in Great Britain and Germany 1880-1914*, Allen & Unwin.

Ποια δικαιώματα;

Στα τέλη του περασμένου Ιούλη, στην τελευταία σύναξη των G8 στην Οκινάβα της Ιαπωνίας, οι G8, εξέφρασαν τη διαφωνία τους στην τροποποίηση του Συντάγματος της Γιουγκοσλαβίας, που θα επέτρεπε στον Πρόεδρο Μιλόσεβιτς να είναι ξανά υποψήφιος για την Προεδρία της χώρας. Προφανώς οι Γιουγκοσλάβοι δεν έχουν το δικαίωμα να τροποποιούν χωρίς άδεια το Σύνταγμα της χώρας τους, ούτε και δημοκρατικά να επανεκλέγουν τον Πρόεδρό τους, αν το επιθυμούν. Αντίθετα, αυτό το δικαίωμα έχουν οι G8, των οποίων οι Γιουγκοσλάβοι δεν έχουν διανοηθεί να αμφισβητήσουν αυτό το δικαίωμα και ακόμα λιγότερο ποιος θα είναι υποψήφιος Πρόεδρος ή Πρωθυπουργός στις επόμενες προεδρικές / βουλευτικές εκλογές των οκτώ χωρών. Κατά τα άλλα, η Γιουγκοσλαβία δεν είναι δημοκρατική χώρα ενώ οι G8 είναι...

Πριν τρεις περίπου μήνες δυο αξιόλογοι άνθρωποι, ανώτατοι αξιωματούχοι του ΟΗΕ, βρέθηκαν στο Λονδίνο και μίλησαν για το "σιωπηρό ολοκαύτωμα" στο Ιράκ χωρίς να ξεσηκωθούν τα βρετανικά Μ.Μ.Ε. Ο ένας, ο Ντένις Χαλλιντιέυ ήταν ο Βοηθός Γ.Γ. του ΟΗΕ που επεξεργάστηκε το γνωστό πρόγραμμα "πετρέλαιο έναντι τροφίμων" για το Ιράκ, για να παραιτηθεί αργότερα, εξαιτίας των καταστρεπτικών αποτελεσμάτων του βρετανοαμερικανόπνευστου εμπόργκο. Ο άλλος, ο Χανς Φον Σπόνεκ, που τον διαδέχτηκε ως ανώτατος αξιωματούχος του ΟΗΕ στο Ιράκ, παραιτήθηκε κι αυτός. Όπως ανέφερε μιλώντας σε πολύ πυκνό ακροατήριο στο Λονδίνο, "δε μπορούσε να συνεχίσει να τιμωρεί εκατομμύρια αθώων ανθρώπων. Μισό εκατομμύριο παιδιά έχουν πεθάνει, ένα στα πέντε αχρείαστα πεινά, ενώ την ίδια στιγμή η Διεθνής Κοινότητα επιβάλλει στο Ιράκ να ζει με ό,τι επιτρέπουν τα 252 δολάρια κατά άτομο το χρόνο". Προηγουμένως ο Χαλλιντιέυ είχε προτείνει μια σειρά μέτρων που και το Ιράκ θα απαλλάσσον από τις στέρησεις και στη διεθνή κοινότητα θα επέτρεπαν τον έλεγχο των εξοπλισμών του Ιράκ. Ωστόσο, ούτε ο τύπος συγκινήθηκε, ούτε οποιαδήποτε αντιαπόκριση υπήρξε από τα άνω δώματα του ΟΗΕ ή των δυο κυβερνήσεων, που μπροστά στην ανάγκη να τιμωρηθεί και να πέσει ο Σαντάμ Χουσεΐν κλείνουν τα μάτια σ' αυτό το ολοκαύτωμα.

Ακριβώς όπως τα έκλειναν, όταν πριν λίγα χρόνια στο Λονδίνο, παρακαλούσε ο Επίσκοπος Κάρλος Φελίπε Μπέλο του Ανατολικού Τιμόρ, να σταματήσει η βρετανική κυβέρνηση να στέλλει όπλα στο δικτάτορα Σουχάρτο, διαγωνίζοντας έτσι την κατοχή του Ανατολικού Τιμόρ από την Ινδονησία και κάνοντας να χαθούν κάπου 200.000 ζωές. Αλλά τότε δεν είχαν ακόμα τα Μ.Μ.Ε ανακαλύψει το Ανατολικό Τιμόρ, που "ανακαλύφτηκε" μόλις μετά τη νατοϊκή επιδρομή στη Γιουγκοσλαβία και φυσικά τις μαζικές διαδηλώσεις εναντίον του Σουχάρτο και το δημοψήφισμα στο Τιμόρ.

Και ενώ οι Αγγλοαμερικάνοι θέλησαν να στήσουν διεθνές δικαστήριο για τους "εγκληματίες" ή εγκληματίες των Βαλκανίων, κανένας δεν ασχολήθηκε με τα εγκλήματα του "ημέτερου" Σουχάρτο.

Είναι σαφές ότι οι αναφορές στα ανθρώπινα δικαιώματα από μέρους των ισχυρών της γης, φιλτράρονται μέσα από τις ανάγκες των δυτικών, των αμερικανικών, βασικά, συμφερόντων. Οι ευθύνες και τα εγκλήματα της Δύσης εναντίον της ανθρωπότητας, όπως η ανοιχτή πληγή του Ιράκ ή τα εγκλήματα του Σουχάρτο ελαχιστοποιούνται ή ακόμα αγνοούνται. Όπως αγνοούνται οι κατά καιρούς εισβολές της Τουρκίας στο Ιράκ-ποιος θυμάται τώρα τη δική μας - ή τα δικαιώματα 12 εκατομμυρίων Κούρδων που ζουν στην Τουρκία.

Αλλά πώς αναμένει κανείς να σεβαστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα αυτοί που χαρακτηρίζουν ως εξτρεμιστές τους διαδηλωτές του Σιάτλ και της Ουάσιγκτων που αγωνίζονται εναντίον της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, ή τις 600.000 διαδηλωτές της Βραζιλίας, των οποίων η χώρα έχει στη κυριολεξία βιαστεί από το διεθνές κεφάλαιο; Ποια δικαιώματα λοιπόν υπερασπίζονται αυτοί που ηγούνται της λεγόμενης Νέας Τάξης;

Ιωσήφ Παγιάτα

The Lyric CYPRUS Wines

● PALOMINO WHITE DRY WINE

Οι ιδανικές καιρικές συνθήκες έχουν καθιερώσει την ποικιλία σταφυλιών Palomino για το αντιπροσευτικό Μεσογειακό λευκό Ξηρό κρασί.

● ORPHEO NEGRO

RED DRY WINE

Ένας αρμονικός συνδυασμός εκλεκτών ποικιλιών σταφυλιών Carignan Noir, Oellade και Grenache που ευδοκιμούν στις νότιες πλαγιές του Τροόδου.

● ST. HILARION MEDIUM SWEET WINE

Όριμα σταφύλια ντόπιων ποικιλιών σε ανάμιξη, πριν την σύνθλιψη, για διατήρηση της βελούδινης επίγευσης και του φυσικού αρώματος.

LOEL

P.O. BOX 50139
3601 LIMASSOL
CYPRUS
TEL. (05) 369344
FAX: (05) 370042

